

William-Peter Bjelland

IDENTITATIS NORWAGICA

Regional og Nasjonal identitet under den tidlige
riksamlingen 800-1103

Masteroppgave i Historie

Veileder: David Marcel Renee Bregaint

Mai 2022

William-Peter Bjelland

IDENTITATIS NORWAGICA

Regional og Nasjonal identitet under den tidlige
riksamlingen 800-1103

Masteroppgave i Historie
Veileder: David Marcel Renee Bregaint
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

IDENTITATIS NORWAGICA

REGIONAL OG NASJONAL IDENTITET UNDER DEN TIDLIGE RIKSAMLINGEN

800-1103

Sammendrag

Denne oppgaven går inn på nasjonal og regional identitet i perioden mellom 800-1103. Hva har faktorer som ting, lover, grenser og dynasti å si for disse formene for identitet? Identitet kan ses gjennom flere forskjellige faktorer, og det kan være utfordrende og komplisert å se hvilke faktorer som kan vise til identitet og begrunne dem. Middelalderidentitet er et voksende forskningstema, og det kommer flere og flere tar opp denne problematikken. Denne oppgaven fokuserer på en periode som er lite forsket på siden kildematerialet er svakt, og det er ofte arkeologene som forsker på denne perioden.

Generelt har man oppfattet 1814 som året den norske identiteten skal ha vokst frem. Dette er enkelte forskere uenig i, og denne oppgaven er med på å sette søkelys på dette. Oppgaven blir en del av det kildekritiske synet på sagaen. Sagaen har blitt diskutert mye, både i positiv og i negativ retning. Sagaforskning har eksistert siden 1600-tallet, og forskes mye på den dag i dag. Hendelsene oppgaven viser til er nedskrevet 200-400 år etter hendelsen fant sted. Dette bringer usikkerhet på hva som er troverdig innad kilden. Det er mulighet å se enkelte sannheter innad kildene ved å se på hendelser i Europa på samme tid.

Oppgaven viser til hvordan det har eksistert en regionalidentitet, men den nasjonale derimot er vanskeligere å kunne bevise. Det er uansett på denne tiden at nasjonalidentiteten begynner å slå rot, og de grunnleggende faktorene som skulle legge fundamentet for identitetens utvikling.

De samme faktorene som har bygget en identitet, kan ses i sammenheng med statsdannelse. Statsdannelse i Norge er et mye diskutert tema. Det vi ser gjennom oppgaven er at statsapparatene begynner å vokse frem, og de blir mer utviklet gjennom tiden. Det er på 1000-tallet de tidlige systemer, som skal legge grunnlaget for den kommende stat, vokser frem. Alle faktorene kan ha en sammenheng med krig, og krig som en identitets- og statsskapende faktor er ikke noe som er utenkelig.

Summary

This paper examines national and regional identity in the years between 800-1103. How do factors like Ting, laws, borders and dynasties impact these forms of identity? Identity is defined using an assorted amount of factors. However, it can be challenging to know which of these elements contribute to identity. Medieval identity is an expanding research subject and the number of researchers are increasing. This paper focuses on a period that is not well researched due to weak source material and is mainly studied by archeologists.

1814 is typically viewed as the year where Norwegian identity first emerged. Some researchers dispute this and this thesis investigates this standpoint, as it has a critical viewpoint on the Saga. Both positive and negative discussions have taken place regarding the Sagas. The Saga has been studied since the 17th century and is still researched to this day. Questions regarding the credibility of the source materials is a challenge, since the examined events are documented 200-400 years after occurring. One can discover the truth by comparing with other events taking place in Europe at the corresponding times.

The thesis points out the existence of a regional identity, but the national identity is more cumbersome to evince. However, it is during this time period that national identity starts to form roots, as well as the underlying features for the development of this identity.

Corresponding components that build an identity can also be seen with the formation of state. State formation in Norway is a widely studied topic. This paper shows the first development of the state apparatuses and how they develop over time. It is during the 11th century that the earliest systems, that paves the way for the coming state, is initiated. All these influences can be connected to war, and conflict as an identity- and state-establisher is not unthinkable.

Forord

I løpet av disse to årene har jeg prøvd å bli en del av norsk middelalder identitetsforskning. Jeg har sett inn i hvordan vi kunne se identitet under den tidlige rikssamlingen på nasjonalt og regionalt nivå. Da vi presenterte temaene våre var tilbakemeldingene blandet, hvor jeg enten var sprø som tok på meg et slikt tema, eller genial og vågal som gikk inn på dette. Det at Erik Opsahl mente at temaet var fullt mulig å lage en master ut av var en god motivasjon til å starte.

Jeg takker ekstremt mye min veileder David Marcel Renee Bregaint for mange gode råd, og mange gode samtaler. David har tatt seg ekstremt mye tid for å hjelpe meg med denne oppgaven, og kan ikke takke han nok for de 2 årene våre. Videre takker jeg numismatiker ved NTNU Jon Anders Risvaag som tok meg inn til en samtale om norske mynter, som ble et tema i denne oppgaven. Jeg satte stor pris på at du tok frem mynter fra perioden for meg, og at jeg fikk holde en av dem. Roman Hankelen skal ha takk for de korte samtalene vi hadde i pausene under middelalder musikk faget, og hvordan du åpent kunne være med å snakke om en kirkelig identitet.

Min samboer skal ha en takk for hjelpen med oppsett og retting av oppgaven, samt psykisk støtte og mange gode innspill. Det skulle ikke bli lettere at master perioden skulle rammes av Covid, hvor store deler av perioden måtte tilbringes hjemme. Til slutt takker jeg mamma som har vært med å lese oppgaven, og rette på oppgaven, samt være test kanin om den var forståelig. Takk til begge som holdt ut med meg etter å ha jobbet heltid, og hjulpet meg å finne motivasjon til å jobbe etter lange arbeidsdager.

Noe som var tungt, var jeg aldri fikk tatt en prat med Knut Helle. Helle døde i 2015, og mange venner sa jeg burde ha fått tatt en prat med han om teamet. Måtte Helle hvile i fred.

William-Peter Bjelland, Trondheim

Innholdsfortegnelse

1.1: Tema og problemstilling	1
1.2: Nasjonal identitetens forskning	3
1.3: Kildenes forskning.....	7
1.4: Utfordring med kildematerialet.....	11
1.5: Inndeling av oppgaven.....	12
2.0: Regionalidentitet.....	15
2.1: Tinget.....	16
2.2: Lover.....	24
2.3: Bondefelleskapet.....	31
2.4: Kirken.....	35
2.5: Konklusjon.....	46
3.0: Nasjonalidentitet.....	47
3.1: Landet/Riket.....	48
3.2: Dynasti.....	53
3.3: Navnet og folket.....	58
3.4: Konklusjon.....	62
4.0: Den førstatelige staten.....	64
4.1: Statens fødsel.....	65
4.2: Krig som identitet og statsbygger.....	71
4.3: Konklusjon.....	73
5.0: Konklusjon.....	75
5.1: Veien videre.....	81

1.1 Tema og problemstilling

«Ottar fortalte sin herre, kong Alfred, at han bodde lengst nord av alle nordmenn. Han sa han bodde nord i landet, ved Vesterhavet»¹

Temaet for denne oppgave er eksistensen av regional og nasjonal identitet i Norge mellom 800-1103. Oppgaven vil gå kort inn på hvordan identitetsfaktorer har vært med på å skape en stat, og se hvordan krig har vært med å bygge opp identitet og stat.

Identitetstemaet er et omstridt tema, og er diskutert blant forskerne. Moderne historikere mener det ikke har vært nasjonal identitet i middelalderen, men de baserer sitt syn ut fra den moderne perioden. Middelalderforskere derimot mener at identitet bør ses ut fra perioden. Denne oppgaven er inspirert av Erik Opsahl sitt arbeid på norsk middelalderidentitet, og han er den fremste norske forskeren på feltet, og har utgitt flere artikler som omhandler emnet. Opsahl sitt hovedfokus ligger på 1400-tallet, og han viser en tanke om en norsk nasjonal identitet under Kalmarunionen. Her vil det bli forsøkt å se om det var norsk identitet før 1400-tallet. Temaet om at krig var med på å legge grunnlaget for statsdannelse er ikke et nytt tema, men tidspunktet for statsdannelsesprosessen begynnelsen er enda diskutert.

Middelalderidentitetsforskning som tema har vokst mer frem, selv om det enda ikke er mange forskere på temaet. Emnet er voksende, og forskerne ser på faktorer moderne forskere bruker til å begrunne identitet, og prøver å se de faktorene tilbake i middelalderen, eller lignende faktorer.

Fra barneskolen blir en fortalt at Norge ble samlet til et rike under Harald «Hårfagre» Halvdansson etter slaget ved Hafrsfjord på 800-tallet. Da var Norge et rike, og han gjorde dette for å kunne gifte seg med den fagre Gyda. Denne romantiske fortellingen gir inntrykk at Norge var et rike på 800-tallet. Spørsmålet blir om det virkelig slik? Ut fra læren på skolen betyr det folk var bevist på en nasjonal identitet. Problemene som kommer med dette var om folk var bevist på at de var norske, og var et folk. De grunnleggende faktorene vi kommer til å gå inn på kan være med på å legge grunnlaget for en norsk statsdannelse. Om en leser sagaen

¹ Oversettelse Ottars Beretning 2018 *Norgeshistorie.no*

<https://www.norgeshistorie.no/kilder/vikingtid/K0803-Ottars-beretning.html>

skulle en tro den norske middelalderstat allerede eksisterte, men var den det eller var det i den tidlige rikssamlingens periode middelalderstatens grunnleggende linjer ble lagt?

Det er mange måter å kunne se identitet på. Den dag i dag kler vi oss gjerne ut som den stolte viking, og snakker om de norske vikingene. Ingar Kaldal peker på at en gjerne bruker historie som en metode til å kunne definere seg selv. Nordmenn i Amerika holder gjerne vikingfester og bruker andre symbolikker som viser til hvor de stammer fra.² Er det mulig at de såkalte norske vikingene som dro utenlands, hadde en bevissthet hvor de kom fra, og dermed har vært bevisst på at de var norske vikinger?

Folks tilhørighet for en region har eksistert over lenger tid. En person fra Romsdal vil definere seg som en romsdaling for en annen nordmann, men vil si om han var fra Fræna om en spør hvor i Romsdal han er fra. En fra Fræna vil ikke finne seg i å bli kalt en moldenser. Vi ser da at individer er opptatt av hvor de har en tilhørighet, og det er ikke tvilsomt at folk tilbake i middelalderen har hatt en lignende tilhørighet. Regionene hadde sine politiske arenaer og lover som de følte var deres, og de var dermed villig til å forsvare dem mot trusler.

Jeg vil lete i denne oppgaven om det eksisterte en norsk nasjonal identitet under den tidlige rikssamlingens tid 800-1103 eller om det var her tanken om en nasjonal identitet begynte å vokse frem. Når middelalder staten vokste frem er et diskutert tema, og moderne forskere vil si det ikke var en middelalderstat. Det som er viktig er at en ser staten ut fra den perioden vi jobber med. Her vil det bli sett på hvordan byggsteinene som la grunnlaget for den norske middelalder staten vokste frem.

Gjennom denne oppgaven vil jeg gå en del innom Harald «Hårfagre» Halvdansson, de kjente Olav kongene, Magnus Olavsson I, Harald «Hardråde» Sigurdsson I, Olav «Kyrre» Haraldsson II og Magnus «Barfot» Olavsson II. Disse kongene var med på å revolusjonere den tidlige perioden, med innføring av forskjellige systemer som skulle legge grunnlag for etterkommerne deres.

Opgaven tar for seg regionale identitetsfaktorer som ting, lover, bondefelleskapet og kirken. På nasjonal identitet vil vi gå inn på hvorvidt vi kan si det var et land som var Norge, med et hovedfokus gjennom Ottars fortellinger. Videre vil vi komme inn på om det var et folk som kalte seg nordmenn, og om det var en konge over dem som hadde en dynastisk tanke. Alle disse faktorene vil bli undersøkt sammen for å se om en norsk middelalderstat begynte å

² Kaldal Ingar (2003) *Historisk forskning, forståing og foreljing* Det norske samlaget Oslo:165-166

vokse frem. Dette kan vise oss om det er en sammenheng mellom statsdannelse og identitetsdannelse.

1.2 Nasjonal identitetens forskning

Nasjonal identitetsforskning er noe som har foregått i lang tid. Det finnes de forskerne som mener det har eksistert en tanke om identitet i middelalderen. Eric Hobsbawm, Ernest Gellner, Benedict Anderson og Terence Ranger var fire moderne historikere som mente identitet var et moderne fenomen, og det vokste frem etter den franske revolusjon, samt gjennom industrialisering av samfunnet som skapte en større bevissthet i folket. Gellner og Hobsbawm hadde allerede startet med dette temaet tilbake på 1960-tallet, og baserte mye av sitt arbeid på Karl Deutsch som jobbet med temaet på 1950-tallet, og Carlton Hayes som jobbet med det så tidlig som 1920-tallet. Det som er viktig for disse forskerne er tanken om identitet er noe som oppstår som et bruddpunkt fra tidligere tid, og er et moderne fenomen som oppstår under moderniseringen av samfunnet. Disse fire forskerne mener folk tar en avstand fra å lete etter historie, språk, territorier og blod. Hobsbawm mener identitet er noe som oppstår når flere folk går sammen i større gruppe og anser seg som en nasjon. Anderson anser nasjon som noe som en forestilling gjennom politisk tankesett. Gellner mener at etniske grenser ikke skal skape et skille mellom politiske tanker, og etniske skiller skal ikke skape skiller innad staten. Hobsbawm sier det veldig enkelt, nation=folk=stat.³

Den viktigste middelalder forskeren denne oppgaven går inn på er Susan Reynolds. Reynolds viser til gjennom sin forskning at vi må kunne se forskjellen på moderne og middelalderidentitet. Vi må se identitet ut fra sin tid, men Reynolds klarer å vise til hvordan folk har bygd en tanke om et samlet folk i «*community*» gjennom forskjellige faktorer. Hun peker på hvordan ordet ikke bare kan brukes i moderne sammenhenger, men også i middelalderen.⁴ Kirken stod sterkest når det kom til å samle folket under en religion og en konge, og dermed vokste det frem kirkesogn: Folk i de forskjellige sognene samarbeidet innad, også på tvers.⁵ Når Reynolds bruker begrepet er det ikke for å se på økonomiske eller

³ Hirschi Casper (2012) The modernist paradigm: strengths and weaknesses *The Origins of Nationalism* 1-49. Cambridge: 22-23

⁴ Reynolds Susan (1997) *KINGDOMS AND COMMUNITIES IN WESTERN EUROPE 900-1300 Second Edition* OXFORD CLARENDON PRESS: 1-2

⁵ Reynolds 1997: 81

sosiale strukturer, men for å se på de kollektive handlingene innenfor felleskapet.⁶ Det er gjennom samarbeidet mellom kirke og konge som er med på å skape et rike, og skape en sterkere nasjonal identitet. Reynolds forklarer at det har eksistert flere former for identitet og tilhørighet i middelalderen. En kunne ha flere tilhørigheter, og dermed flere identiteter. Reynolds peker på at en kan ha ridderlig identitet, by identitet, tilhørighet til de forskjellige gildene og en religiøs tilhørighet. For Reynolds er to gjeldene faktorer viktig for identitetsdannelse, tradisjoner og lover, men hun peker også på hvordan kirken har vært en samlende faktor for landet, siden kirken samlet folket inn i kirkemenigheter, og det å samle folk under en lokal kirke var med på å samle dem under en hovedkirke. Lover er ofte bygget på tradisjoner, og det å respektere de enkelte tradisjonene var viktig, fordi det kunne være konfliktskapende å bryte dem. Reynolds legger hovedfokuset sitt på England, Frankrike og Tyskland, men selv om hun ikke peker på Norge, kan mye av hennes forskning stor betydning for denne oppgaven.

Reynolds sin forskning legger grunnlag for den norske forskeren Erik Opsahl, som har hovedfokus på 1400-tallet, når det kommer til Norsk identitet. Opsahl viser at kildematerialet er lite i perioden, men ord som «Norge», «nordmenn» og «norsk» har blitt brukt i kommunikasjon mellom adelen og folk i forskjellige samfunnsklasser.⁷ Han viser dermed at det har eksistert en bevissthet om et eget «Norge» siden 1397, og at dette var et resultat av et større politisk felleskap.⁸ Ifølge Opsahl hadde det norske folket en evne til å mobilisere seg for å forsvare samfunnsordenen som de hadde bygget opp gjennom høymiddelalderen, samt den norske kulturen og identiteten som var blitt skapt.⁹

Opsahl viser til en norsk identitet når han ser på hvordan Erik Sædmund som var en norsk ridder på 1400-tallet omtaler seg som en nordmann til en annen, og omtaler dem som sine venner, nordmenn og landsmenn, og ber bøndene ta til våpen.¹⁰ Han ønsket opprør mot dansk overstyre i Norge, og la den norske adelen sitte på norske len og styre. Videre ser Opsahl på bruken av Olav «Den Hellige» som symbol for samling, og hvordan Sædmund bruker kirken og kristendommen, og det kristne «vennskapet» til å samle folket til opprør.¹¹

⁶ Reynolds 1997: 3

⁷ Opsahl Erik (2014) Fantet det et norsk felleskap på 1400-tallet? *Idehistorisk tidsskrift*: 15

⁸ Opsahl Erik 2012 Nasjonal identitet i middelalderen?» *Båhusläns museum rapport 2012:47 s.11-12* 15-16

⁹ Opsahl 2012: 16

¹⁰ Opsahl (2012): 17

¹¹ Opsahl 2012: 17-18

Opsahl ser også på hvordan Olav Bukk har fått med seg bøndene på å gjøre opprør, siden det utenlandske styre har påført skade på det norske folket, rike og fattige, konge og kongedømmet.¹² Opsahl mener det eksisterte en norsk identitet og nasjonalfølelse, selv om det er blitt hevdet Norge var et ruinert kongedømme ved starten av Kalmarunionen, og at en identitetsfølelse først kom i 1814.¹³

Forskningen til Opsahl beviser at den norske identiteten var tilstedeværende etter 1397, og beviser at tanken om et norsk felleskap har eksistert før 1814. I tillegg pekes det på at Opsahl har sett inn i tidligere middelalder, hvor han ser på Ottars beretninger som en kilde til en norsk identitet. Opsahl er veldig opptatt både hvordan Ottar forklarer det landet han bor i, og de som bor rundt, hvor han nevner dem ved navn og en form for opphav. Opsahl viser til at dette kan være en «oss» og «dem»-følelse og tanke.¹⁴ Videre ser Opsahl inn i teksten Danenes ferd til Jerusalem. Forfatteren av teksten er opptatt av å oppgi utlendinger ved sitt opphav, og er opptatt av at det er forskjeller på hvor folk kommer fra. Opsahl mener at dette skaper en «vi» og «dem» følelse. Videre ser Opsahl inn i teksten og mener at forfatteren er norsk siden han viser en god kunnskap om den norske geografien, og ikke er dansk som det tidligere antatt¹⁵ Opsahl mener at det har eksistert en norsk identitetstanke på 1200-tallet, og at det er mulig å se en norsk identitet så tidlig som 800-tallet gjennom Ottar. Det som vi kan se er hvordan Opsahl mener den norske identiteten kommer fra adelen sitt ønske om en samling.

En motsats til Opsahl er Ian Grohse. Grohse er med på at tanken om opprør kommer av utenlandske påvirkninger, og utlendinger som settes inn på norske len, og tar styringen over de norske bøndene. Grohse på sin side opererer med uttrykket «Nativism», som han bruker til å forklare en person med en tilhørighet til et område og at folk ikke godtar at andre utenfra kommer og tar over kontrollen.¹⁶ Grohse mener at forskningen har lagt for mye vekt på adelen som identitetsbyggere, og ikke sett nok på bøndene. Grohse analyserte gjennom teksten sin åtte forskjellige opprør under Kalmarunionen, som han mener er med på å skape en norsk identitet, og at det er dette som gjør at adelen velger å bli med på opprøret.

¹² Opsahl (2017) Norwegian Identity in the Late Middle Ages, Regnal or National? *Führmittelatrlische Studien vol 51* ;10

¹³ Opsahl 2017: 11-12

¹⁴ Opsahl Erik (2009) I HVILKEN GRAD OPPSTOD NORSK NASJONALFØLELSE og identitet i middelalderen? I *Edquist Samuel, Hermanson Lars og Johansson Stefan (red) TANKAR OM URSPRING FORNTIDEN OCH MEDELIDEN I NORDISK HISTORIEVANDRING* NRS Stockholm: 42

¹⁵ Opsahl 2009: 37

¹⁶ Grohse Ian 2017 Nativism in Late Medieval Norway *Scandinavian Journal of History* 42:2 219-244: 221-222

En som skiller seg litt mer periodisk fra Opsahl og Grohse, er Sverrir Jakobsson. Jakobsson hevder at det finnes en middealderidentitet, men setter søkelys på perioden 1000-1200 tallet. Jakobsson stiller seg kritisk til kildene, og hvordan bruken av nordmann anvendes i dem. Han benekter ikke at det fantes en regional og en nasjonal identitet, og mener det er klare tegn til at det har vært en regional identitet som uttrykket «popular identity» kan forklare, siden en anser seg som en del av en større populasjon¹⁷. Det er vanskelig å kunne se den nasjonale identiteten grunnet tiden kildene er skrevet. Han mener en nasjonal identitet vokste mer frem under 1300 og 1400-tallet når hoffkulturen utvikler seg mer.¹⁸ For Jakobsson er det vanskelig å si om det fantes en nasjonal identitet, siden begrepet «nordmann», og «nord» er ganske løst, og det kan bety folk som bor i nord. Det er likevel ikke slik at han benekter at det ikke var en nasjonalidentitet, men den var ikke så sterk som den regionale, og folk mente det var forskjell på hvor de kom fra innenfor de nordiske grensene.

En av forskerne som argumenterer mot Opsahl er Claus Krag. Krag er ikke en identitetsforsker, men han argumenterer likevel imot Opsahl når det kommer til hvordan han ser på Ottar sin forklaring av Nordvegen. For Opsahl er det tegn på at Ottar hadde en bevissthet om en geografisk linje, og det er den som blir Norge. Krag på sin side mener Ottar forteller om en sjøvei han seiler.¹⁹

En av forskerne som Opsahl og Jakobsson bruker i sin forskning er Adrian Smith. Han var elev av Gellner, men han skilte seg fra sin lærer ved å bruke modernistiske tanker som pekte på nasjonalidentitet, og satte dem til middelalderen. Smith ser på hvordan det er spor av identitet, men selv om det er tegn til at det fantes nasjonal identitet, skal en tolke middelalder identitet annerledes enn den moderne identiteten. For Smith er ikke identitet noe som bare oppstår i den moderne tid, men noe som har etablert seg over lengre tid. Han definerer noen med en tilhørighet til et område med ordet «ethnie»²⁰. Smith ser på flere faktorer som hvordan grenser må tolkes ut fra sin tid, og ikke som et moderne fenomen²¹. Samtidig tar han opp

¹⁷ Jakobsson Sverrir (2010) Defining a Nation: Popular and Public Identity in the Middle Ages *Scandinavian Journal of History*: .101

¹⁸ Jakobsson 2010: 101

¹⁹ Dørum Knut og Holberg Eirin (2017) *FRÅ HØVDINGDØME TIL STATSMAKT I NORGE ca.200-1350* Oslo CAPPELEN DAMM AKADEMISKE: 124

²⁰ Smith Anthony David (2002) When is a Nation *Geopolitics* 7:2, 5-32: 16

²¹ Smith 2002: 22

hvordan myter og en felles historie har spilt en viktig rolle i hvordan folk har kunnet skape en tanke om en opprinnelse, og noe å se tilbake på.²²

Zbigniew Dalewski skriver i en avhandling om hvordan den Dynastiske identitet har blitt brukt for å kunne skape en tanke om en kongerekke, og hvordan den skulle være med på å styrke kongens krav på tronen, og hvordan det skulle brukes for å samle folket under en konge. Teksten forholder seg til 1000-tallet, hvor han ser på Øst-Europa, og hvordan det har vært indre stridigheter mellom slektninger innad kongefamiliene om tronen. Ved å kunne lage en dynastisk linje har kongeslekten klart å legalisere sin makt, og unngå tronranere, og dermed har de klart å holde tronen innenfor slekten sin. Ved å skape en dynastisk linje, har folket hvert mer støttende til slektens legalitet, og det har da hvert lettere for kongen å samle dem under seg, og det har da hjulpet til i den store samlingen av en nasjonal identitet.

Som vi ser er forskningsfeltet ikke meget stort, men det er voksende. Det er flere forskere som kommer frem på feltet, men problemet er at feltet er relativt ungt når det kommer til middelalderidentitet. Disse aktørene jeg har sett på her er blant de mest essensielle for å løse denne oppgaven, og deres forskning og teorier vil bli brukt til å fremme mine teorier.

1.3 Forskning på kildene

For å løse oppgaven har det blitt valgt ut en rekke kilder. Snorres Kongesagaer er en av de mest kjente sagaen vi har, og er den som gir mest informasjon til oppgaven. *Morkinskinna* og *Fagerskinna* er to av de andre kildene som vil bli brukt. selv om de er mye mindre enn Snorre, forteller de om andre hendelser som kan være nyttig. Til slutt for de norske kildene vil jeg bruke *Flatøybok* bind 1 og 2. Jeg velger å ikke inkludere Aagrip, siden denne sagaen er veldig kort, og har for lite informasjon til å kunne løse oppgaven. For lovdelen vil jeg kun forholde meg til Gulatingsloven, grunnet oppgavens omfang og lengde.

Samtidig velger jeg å ikke gå inn på opphavsmyster for selve landet Norge, siden dette er et tema som er forsket på, og myter som identitetsmarkør er noe flere har jobbet med. På annen side skal jeg gå inn på opphavsmyster rundt Harald Halvdansson, og se på hvordan myter muligens har blitt brukt til å opphøye han som konge. Dette vil finne sted når jeg vil prøve å

²² Smith 2002: 18

se på dynasti som en nasjonalidentisk faktor. Dette er noe som er lite forsket på i norsk middelalder historie, og vil se inn i hvorfor Harald var den første kongen av Norge.

Som nevnt er kildene til denne oppgaven skrevet 200-400 år etter hendelsesforløpet. Dette skaper en del problemer, ettersom de er skrevet i etterkant av sin tid blir deres troverdighet svekket, og det medfører noen utfordringer når de skal brukes til å finne norsk identitet før den skriftlige kultur. Kildene er basert på en muntlig kultur, og folk kan ha endret hvordan de forteller historien over tid. For å prøve å se om det de norske kildene skriver kan stemme, vil jeg se dem opp mot utenlandske kilder som skal være fra hendelsesperiodens tid, samt se på hendelser som skjer i Europa i samme tidspunkt for å kunne lage paralleller. Hvor klart svarene kan bli er ikke noe en kan si med sikkerhet. Et problem med dette temaet er at historikere ofte styrer unna denne perioden siden det er lite skriftlig material, og dermed er det ofte arkeologene som jobber med denne tiden. Historikere kan ofte se kort inn i perioden for å trekke en linje med senere tid, så denne oppgaven møter et problem at den forholder seg til en periode mange forskere ikke vil gå dypt inn på. Grunnen er når kildene er skrevet, og kildematerialet er svakt, og det blir problemer å komme med noen konkrete linjer. Forskningen på kildene har blitt drevet siden 1600-tallet, men hvordan forskerne har sett på kildene har forandret seg over tiden. Det er forskjellige måter å tilnærme seg kildene på.

Else Mundal er en norsk filolog som har gjort mye forskning innenfor utviklingen fra muntlig til skriftlig kultur. Else Mundal peker på at de fleste verk innenfor sagalitteraturen bygger på i større eller mindre grad på en muntlig tradisjon, enten direkte eller indirekte. Forholdet mellom muntlig tradisjon og skriftlig verk varierer fra sjanger til sjanger innenfor sagalitteraturen. Noen sjangrer hadde klare litterære mønster i eldre europeisk litteratur, slik som kongesagaer og bispesagaer. Innholdet måtte forfatterne finne i den muntlige tradisjonen, både som prosa og kvad, spesielt i den eldre litteraturen. Etter hvert var også eldre sagaer en viktig kilde for kongesagafattere, og når vi kommer så langt frem i tid som Snorre ser vi han i stor grad hentet stoff fra eldre skriftlige verk. Innenfor sagalitteraturen finnes verk som forteller om den fjerne fortid, og verk som forteller om samtid og nær fortid. Dette vil si det varierer hva slags muntlig tradisjon sagafatterene hadde for hånden. Den fjerne fortiden kan ha hatt en muntlig tradisjon som hadde et fastsatt forteller mønster, og utviklet etter episke lover.²³ Det er ikke unormalt med avskrivninger i middelalderen. De trengte ikke være slaviske gjengivende bokstav for bokstav, eller ord for ord. Noen kopierer nøyaktig, og gjør

²³ Mundal (2004) Sagalitteratur I (Red) *Haugen Odd Einar Handbok i norrøn filologi* Fagbok forlaget Bergen: 279

mindre endringer som gjør at det ble to ganske like tekster. Noen avskrivninger kunne bli behandlet friere, og avskriveren gjør både små og store endringer.²⁴

Det var på 900-tallet de første skaldene levde, som sagaene kjenner kvad av, og det er på samme tid den store emigrasjon til Island starter. Andreas Holmsen kaller forfatterne kunstnere som satte et kunstnerisk preg på det de skrev, og hadde sitt eget syn på historien de markerte med de forhold de selv levde i. Det å hente en sammenhengende skildring av den eldre historien kan dermed bli vanskelig, og personkarakterer og motiver kan vi stole lite på. Minnet fra før den skriftlige tradisjon var ganske sterk, og ærbødigheten var ganske stor for disse kvadene, så det er mulig at man hadde enkelte minner av den ekte tradisjonen på 12 og 1300-tallet.²⁵

Vanskelig kan være hvordan en skal stille seg til kildene. Skal man stille seg skeptisk, positiv eller noe midt imellom. Vi kan se på tre forskere som har stilt seg på forskjellige sider av kildeforskningen. Claus Krag ikke så kildepositiv, men mer en kildekritiker. Krag har fått en sentral plass i sagaforskningen imot slutten av 1900-tallet. Krag har vist sin kritikk til kvadet *Ynlingstale*, som har vært kreditert til Tjodolv fra Kvine, og datert til 800-tallet. Krag har konkludert at produktet er av en lærd islandsk tradisjon omkring ynglingætten, som vokste frem utover på 1100-tallet med Are Frode som opphavsmann. Han mener kvadet inneholder tegn fra kristendommen, som tilsier at det stammer fra etter religionsskiftet. Ut fra dette skal Krag, ifølge Knut Helle, ha lagt til grunn for en skjerpet siktning av skaldedikningen kongesagaene siterer.²⁶

Et gjennomgående trekk ved Krag sin sagakritikk, er at han mener det er en del konstruksjoner ved sagaene, mer eller mindre bevisst, forsøk fra skriveren side å omskrive historien eller legge til opplysninger fra sine beretninger uten at det var reelt grunnlag for det. Dette har fått stor betydning i Krags syn på den norske rikssamlingens historie. Helle viser at Krag er negativ ved Hårfagre-ætten, siden dette er en konstruksjon ifølge Krag, som setter sammenheng med kongedømmets interesser i sagaskriverens samtid og den norske kongemaktens stadige behov for å hevde norsk suverenitet over Viken-området, og det sørøstlige-Norge, overfor danskene som frem til langt ut i middelalderen hadde ambisjoner i dette området.²⁷ Krag peker videre på kildenes stillhet om Harald Sigurdsson sin avstamning

²⁴ Mundal 2004: 282

²⁵ Holmsen Anders (1977) *NORGES HISTORIE Fra de eldste tider til 1660* Oslo Universitetsforlaget: 100

²⁶ Grosfjeld jr Sigvald (2016) *SAGAKRITIKKENS HISTORIE Hovedlinjer i norsk og nordisk forskning på sagaens troverdighet fra Torfæus til vår tid* Sagabok Stavanger: 449

²⁷ Grosfjeld jr 2016: 450

fra Harald Hårfagre, og bruker dette som et av bevisene på at det han var kjent som bror av Olav den Hellige, var tilstrekkelig til å legitimere hans krav på den norske tronen. Krag peker på hvordan han mener at det er rart det ikke blir pekt på hvordan faren hans Sigurd Syr skal stamme fra Hårfagre.

Yngvar Nilsen er skeptisk som Krag, og i likhet med Krag konkluderer begge at det er vanskelig å plassere Haraldene i slekt.²⁸ I kapitel 4 vil det bli gått inn på det norske dynastiet, hvor vi vil se på hvordan Hårfagre-ætten er blitt brukt som identitetsskaper. Krag mener at skaldekvadene er kunst, sannheten er diktet, eller så den propagandisk. Han peker på noe som er gjentakende som «Haralds arving» som man finner i enkelte skaldekvad, må sees som en metafor og ikke som et konkret statsrettslig begrep. Krag mener det at Norge er en odel er noe som har oppstått som følge av en islandsk eller kanskje en norsk lærd historiker på 1100 eller 1200-tallet.²⁹ Krag viser dermed oss hvordan han mener kildene ikke er riktige når en skal se på 800,900 og 1000-tallet, siden det er mye av handlingene er inspirert av 1200-tallets tankesett. Problematikken med Krag sitt syn når det kommer til denne oppgaven blir hvor lite troverdighet skal vi kunne gi kildene. Om en ikke gir noen tanke på en form for troverdighet til kilden blir det vanskelig å skulle kunne lage en formening om hvordan det var på 1000-tallet. Det er ikke feil å se de mangler kildene har, siden mye av det som står er påvirket av kristent tankesett. Krag's syn er ganske rett siden kildene gir liten troverdighet til hva som virkelig har skjedd, men på samme tid kan vi prøve å se hva kildene er ute etter å vise oss, og sette dem dermed inn i en sammenheng med utviklingen som skjedde i Europa på samme tid.

På andre siden av Krag er Torgrim Titlestad, som viser en positiv holdning til sagaene. Han har siden 1992 hatt et faglig hovedfokus på vikingtiden. Han har hatt mye fokus rundt Erling Skjalgsson som person og hans virke. Men hans interesser har rettet seg mer mot vikingtidens fullhet. Han har tidligere forsket på kildenes muntlige opphav, og sett på den muntlige kulturen de historiske minnene levde inntil sagaene ble ført i pennen fra slutten av 1100-tallet og utover. Han følte seg utilfreds med de negative følgene av den radikale kildekritikken.³⁰ Som følge av den voksende skepsisen mot sagaens historisitet på 1950-tallet, var det få historikere som var villige til å stille sitt navn bak teorier som mest sannsynlig bare ville bli oppfattet som usubstansielle hypoteser av kollegene.³¹ Titlestads tilknytting til sagaene har blitt møtt med skepsis i det norske historimiljøet. Kåre Lunden avviser hans sentrale

²⁸ Grosfjeld jr 2016: 451

²⁹ Grosfjeld jr 2016: 452-453

³⁰ Grosfjeld jr 2016: 463

³¹ Grosfjeld jr 2016: 464

hypoteser, og Jan Gjerde mener at Titlestad gjør en feil ved å gi de muntlige kildene en sterk troverdighet. Titlestad mener han ikke representerer en naiv eller ukritisk tilnærming til sagaen, som i likhet med alle kilder til historiestudier selvsagt skal og må være underlagt alminnelig historiefaglig kritikk. Han mener han ser på en nylesning av sagaene i kombinasjon med større åpenhet for å stille nye spørsmål og høyde for flere tolkningsmåter, noe som forutsetter en kritisk innstilling til å etablere sannheter, og om nødvendig en mer grunnleggende metodekritikk.³²

Sverre Bagge står som en mellommann i sagakritikken. Bagge ser åpenbare svakheter i Weidbull-brødrenes kildekritiske metode, som Claus Krag er en tilhenger av. Krag forkaster mye av hva den tidlige sagaen forteller. Bagge mener det er behov for en nytenkning og nyansering av gamle metodiske forestillinger. Bagge poengterer med samtidsprinsippet at det selvsagt ikke kan være uenighet om at man så langt som mulig må bygge opp samtidige kilder. Han understreker også den brede enigheten om at både samtids sagaer og fortidssagaer er viktige som levninger fra den tid de ble til, men understreker at det er fortsatt langt igjen før historikerne har tatt de praktiske konsekvensene av denne erkjennelsen.³³ Bagge mener at sagaforfatterens bilde av det førstetelige samfunnet til en viss grad kan være basert på en autentisk kunnskap om forholdene på 900 og 1000-tallet. Han holder likevel fast ved at sagaforfatterenes hovedkilde til kunnskapen på dette området, må ha vært forholdene i deres egen samtid. Og i så fall må vi på mange samfunnsområder regne med en betydelig kontinuitet mellom 1000-tallet og 1200-tallet.³⁴

1.4 utfordringer med kildematerialet

Det er nevnt at oppgavens kildemateriale er nyere enn hendelsesforløpet. Problematikken med dette til forskjell fra Opsahl og Grohse, er at deres kilder samsvarer med hendelsesforløpet. Dette til forskjell fra mitt utvalgte kildemateriale. Problematikken i oppgaven blir at en kan sette tvil om konklusjoner og spørsmål ved enkelte argumenter. Det skal uansett ikke ses bort fra at de enkelte deler av historiene som har blitt fortalt, var hendelsen uendret og forfatteren ville ikke skrive dem om. Trolig er det de tankene som viser nasjonalidentiteten der oppgaven vil møte mest motstand, men det er mulig den regionale

³² Grosfjeld jr 2016: 471

³³ Grosfjeld jr 2016 :435-436

³⁴ Grosfjeld jr 2016: 437

delen er der kildene kan stoles mest på, siden folk ofte er veldig opptatt av sine regionale historier. Dette kan vi også se den dag i dag. Oppgaven skaper da usikkerhet rundt enkelte deler, men det kan enda løses ved å prøve å se de enkelte hendelser i sammenheng med andre deler av Europa, og prøve å trekke likehetslinjer i utvikling av identitet.

For å løse denne oppgaven vil metodene til Bagge passe best inn. Det beste er å velge inn en holdning som verken viser en for negativ eller for positiv holdning til kildene. Oppgaven sitt ståsted passer ikke inn med Weidbull- tanken, men en grad av kritikk til kildene skal det likevel være. Skal en klare å løse denne oppgaven, må en ha et syn som går mellom det å være kildekritisk og det å være positiv. Det gjelder å ha et kritisk syn, hvor en prøver å se hva som har en tilhørighet til 800, 900 og 1000-tallet. En må skildre hva som er kristnetanker, 1200-talls tankesett og konflikter som utartet på 1200-tallet som forfatterne prøver å bruke til å dra paralleller tilbake i tid. Og sammenfatte hva forfatteren sier skjedde i perioden og prøve å se det i en sammenheng med andre ting som skjedde i Europa, kan gi en pekepinn på hva som kan stemme.

1.5 Inndeling av oppgaven

Oppgaven vil holde seg til å finne ut hva slags identitet som var under den tidlige rikssamlingen. Det vil bli gått inn på regional identitet, for så å gå inn på nasjonal identitet. Oppgavens oppsett har hentet mye inspirasjon fra Susan Reynolds oppsett i sin bok *Kingdoms and Communities In Western Europe 900-1300*. Oppgaven går ikke inn på alle aspekter som Reynolds går inn på, men vil bruke forskningen hennes som inspirasjon til å sette opp de forskjellige faktorene som er identitetsskapende. Videre vil oppgaven se på om hvorvidt det har vært en statsutvikling under den tidlige rikssamlingen. Det vil bli sett på hvorvidt identitetsutvikling har vært med å utvikle en stat. Kapittelet 2 vil være delt i fire delkapitler. Kapittel 3 er delt i fem mindre, og kapittel 4 er delt i fire.

Det første kapittelet vil gå på inn på regionalidentitet. Kapittelet vil ta for seg tinget, og se på hvordan den som politisk faktor har vært med å bygge opp de faktorene som var med å skape en identitet og en tilhørighet. Gjennom tinget blir politiske avgjørelser tatt, og den fungerer som en form for domstol, og som et samlingspunkt for å ta opp diskusjoner..

Tinget vil være det innledende delkapittelet som føre over på neste del som omhandler lover. Lover ble satt på tinget gjennom fellesavgjørelser. Lovene var noe som kunne variere fra

region til region, og disse var bygd på tradisjoner, og vi kommer til å se hvordan bøndene kan samle seg sammen mot høyere aktører når de føler brudd på sine lover, og tradisjoner.

Dette vil være til hjelp når vi skal se på bøndene som gruppe. Dette kapittelet er inspirert av Susan Reynolds bok *Kingdoms and Communities In Western Europe 900-1300* kapittel 5. I dette kapittelet har Reynolds diskutert og pekt på hvordan regioner har vært overlappende i forhold til hverandre, og dermed hvordan de har samarbeidet seg imellom for å få samfunnet til å gå rundt.³⁵ Kapittelet prøver å se hvordan bøndene har måttet samarbeide for å kunne stå imot overmakter, men også jobbe sammen for å kunne skape et forsvar mot trusler utenifra.

Delkapittelet om kirken kan diskuteres om skal være nasjonalt eller regionalt. Grunnen til at vi ser på den gjennom regionalidentitet, er fordi kirkemakten stod svakt på nasjonalt nivå i Norge, og vant først frem på 1150-tallet. Denne delen vil se på hvordan kirken har prøvd å spre kristendommen inn i den regionale identiteten, slik at den kunne utvikle seg til en nasjonal identitet.

I kapittel 4, om nasjonalidentitet, vil det bli gjennomgått forskjellige faktorer for å prøve å se hvor godt denne identiteten har eksistert. Her vil vi bruke forskjellige forskere for å se hvordan vi kan finne tegn til nasjonal identiteten, men det er her en møter sterkest motstand siden kildene ikke er skrevet i tidsrommet til oppgaven. Det er i dette kapittelet den største utfordringen er, men gjennom bruk av forskjellige forskere vil det bli forsøkt å se om vi kan se nasjonale identiteter gjennom dynasti, landegrenser, navn og folk. Jeg velger å gå bort fra opphavsmyster, fordi dette er noe som har blitt gjort forskning på innenfor norsk historie, og velger heller å gå inn på faktorer som forskerne har gått mindre inn på.

Det 4 kapittelet vil ta opp hvordan identitet har vært med på å legge grunnlaget for den tidlige middelalder staten. Dette kapittelet er inspirert av Knut Helle sin bok *NORGE BLIR EN STAT 1130-1319*. Helle viser til at boken hans tar opp hvordan fremtreende trekk i samfunnsutviklingen er i sterk utvikling til offentlig og myndig. Kirken og kongen legger områder inn under sin kontrollerende organisasjon.³⁶ Høymiddelalderen blir for Helle den perioden hvor statsapparater, som legger grunnlag for at vi kan si det var en stat i middelalderen, blir grunnlagt. Denne oppgaven vil se på hvordan de faktorene som blir pekt på gjennom identitetsdelen legger grunnlag for Helles forskning, og se om det var en form for en tidlig stat allerede før høymiddelalderen. I sammenheng med Helle sin forskning, vil vi se

³⁵ Reynolds 1997: 152

³⁶ Helle Knut (1974) *NORGE BLIR EN STAT 1130-1319* UNIVERSITETSFORLAGET BERGEN/OSLO/TROMSØ: 27

på hvordan krig har vært med å utvikle den tidlige staten. For å se hvordan krig har vært med på å utvikle en stat vil jeg bruke Hans Jacob Orning og Øyvind Østerud sin bok *Krig uten stat Hva har de nye krigene og middelalderkrigene felles?* Boken innleder med et veldig godt utsagn hvor den peker på at krig har alltid vært til stede, og den har tette forbindelser med staten.³⁷ Vi vil da se hvordan krig innad og utenfor landet har vært med på å skape identitet og statsfaktorer.

³⁷ Orning Hans Kacob og Østerud Øyvind (2020) *Krig uten stat Hva har de nye krigene og middelalderkrigene felles?* DREYERS FORLAG Oslo: 110-111.9

Regionalidentitet 2.0

I denne delen skal vi gå inn på regionalidentitet, og de faktorene som har vært med på å legge grunnlaget for denne formen identitet, og hvor sterkt den stod.

Når vi skal se etter identitet under rikssamlingens tidlige prosess, kan vi se om folkene i de regionale områdene følte en tilhørighet bosetningsområdet. Tinget var en politisk arena hvor folk kunne ta opp politiske agendaer, spørsmålet blir hva har arenaen hatt å si for identiteten, og var tingsystemet en måte en gruppe kunne vise til en form for regionalt- og nasjonaltfelleskap? Tinget er en gammel nordisk betegnelse på forsamling av frie menn som innenfor et gitt geografisk område ble samlet for å drøfte saker av felles interesse.³⁸ Tinget sin tyngde blir da et politisk samlingspunkt for felleskapet, hvor de kan diskutere agendaer som angår sine gitte områder. Ved ting vokser og styrkes lovene. Hvor omfattende var disse lovene, og hvor sterkt stod de i samfunnet? Norge får sin første landslov i 1274 under Magnus Lagabøtes landslov, men før det var det enkelt lover som gjaldt for de forskjellige regionene³⁹.

Susan Reynolds peker på dannelsen av «*Community*» og hvordan de var med på å danne de lokale «*parish*», som vi på norsk kan oversette til et samfunn av en kirkelig menighet. Disse måtte ofte samarbeide for å kunne få samfunnet til å fungere. Felleskap er ofte bygd på lover, og samtidig er lover er bygget opp av felleskapet, dermed kan vi se på lover som en måte felleskap ble skapt. Skal alt dette kunne utvikle seg, må forutsetningen ha vært et samarbeid, og bøndene må ha betraktet seg som en gruppe som kunne skape allianser.

I Norge i perioden 800-1100 stod ikke kirken sterkt nok til å ha en fungerende kirkelig menighet, og derfor skal vi forholde oss til ordet region. Reynolds viser til at «*communities*» gjerne er et utspring av et «*parish*» siden de samlet seg under de moraler, lover og skikker som ble satt av kirken, og ut fra dette dannet «*communities*» et sterkt samhold.⁴⁰ Er det en mulighet det se om det eksisterte en form for «*community*» i Norge, selv om kirken ikke stod sterkt nok til å samle folket som en enhet? Kan det sies å ha vært andre organ som samlet

³⁸ Steinsland Gro (2005) *Norrøn religion-myter, riter, samfunn* Oslo PAX FORLAG A/S :370

³⁹ Helle1974: 18

⁴⁰ Reynolds Susan 1997 *KINGDOMS AND COMMUNITIES IN WESTERN EUROPE 900-1300 Second Edition* OXFORD CLARENDON PRESS: 79

folket til et regionalt felleskap? Sverrir Jakobsson viser til i *Historia Norwegie* at Norge var delt i åtte «*patria*», fire skal ha vært i innlandet, og fire ved kysten.⁴¹

Peter Fisher har valgt å oversette dette med at det var åtte lovprovinser, som bestod av mindre «*county*», som vi kan oversette til høvdingdømmer.⁴² Ut fra dette åpner det seg en tanke om hvordan det har eksistert lover i de forskjellige regionene, som dermed har vært med å identifisere dem, og hvor viktig har det vært for bøndene å beskytte disse lovene. Andrzej Pleszcynski peker på hvordan et problem innad identitet forskning, er at kildene ofte peker på adelen, og andre faktorer blir oversett, som bøndene.⁴³ I dette kapitlet vil det bli forsøkt å se på identitet og politikk til de regionale områdene og bøndene.

2.1 Tinget

Som Steinsland nevner er tinget var en plass hvor folk samlet seg for å ta avgjørelser. Det var et forum der samfunnsmedlemmene møttes for å drøfte fellesanliggende saker, og løse konflikter som man ikke greide å ordne privat eller som kunne virke samfunnsoppløsende. Historikeren Tacitus forteller ca. 100 e.kr om den germanske tingordningen. Dette peker på at ordningen er svært gammel. Det er mulig at hver bygd, eller større områder har hatt hvert sitt ting hvor frie menn hadde rett og plikt til å møte.⁴⁴

På tinget sørget man for å opprettholde kjennskapet til loven. Tvister ble prøvd mot loven, argumenter ble fremført og forslag til løsning av tvister ble drøftet, og straffer og bøter ble utmålt.⁴⁵ Tingstedet i seg selv var fredhellig, og stod under beskyttelse av gudene i det før-kristne samfunnet, og av Gud i det kristne samfunnet. Grove brudd på tingfreden medførte utlegdsstraff for voldsmenn, mens mindre brudd påførte fredsforstyrrelsen store bøter. Våpen skulle vike og freden skulle råde på tingstedet. Den som bar våpen på tingstedet eller brøt

⁴¹ Jakobsson 2010: 91

⁴² Eikrem Inger and Mortensen Lars Boje Translated by Fisher Peter (2006) *Historia Norvegia* Copenhagen Museum Tusulanum Press: 53

⁴³ Pleszcynski Andrzej The Identity of Self-Governing Groups (Guilds and Communes) in the Middle Ages and Their Collective Identity I Tracy Larissa (red) *Imagined Communities Constructing Collective Identities in Medieval Europe*. Brill London: 205

⁴⁴ Moseng Ole Georg, Opsahl Erik, Pettersen Gunnar I, Sandmo Erling (2007) *Norsk historie 750-1537 2.UTGAVE* UNIVERSITETSFORLAGET Oslo: 44

⁴⁵ Steinsland 2005: 370

freden, ble kalt *varg i veum* som betyr en ulv på hellig sted.⁴⁶ Det «å hasle voll» betyr å avgrense tingplassen, og ble gjort ved hasselkjepper og bånd.⁴⁷

Det kan tenkes at de mindre tingområdene var markert på en eller annen måte, i forhistorisk tid og tidlig sagatid, ved bruk av en steinsetting eller stenger og vevbånd.⁴⁸ Tinget var en tradisjon fra tidligere tid som folk fulgte videre for å løse saker. Frie menn får en arene de kan samle seg for å løse saker i felleskap, og kunne finne råd, eller saker som trengtes rådføring. Vi ser tidlig at tinget skal være for fred, og det kan tenkes at folk valgte å holde denne freden fordi det kunne gå utover et individs ære å bringe skam på tinget, og denne skammen kunne gå videre utover felleskapet det individet tilhørte.

Representanter fra flere områder kunne samles på tinget til bestemte tider for å ta opp saker de ønsket. Derifra kunne de velge ut representanter til å dra på større ting som gjaldt på landsbasis. Det var på 900 og 1000-tallet landstinget vokste frem. På bygdetinget møttes lokalfolket for å ta opp ting som gjaldt lokalsamfunnet. Susan Reynolds ser en del inn i lokalsamfunn. Hun er en av de fremste forskerne på feltet når det gjelder regional identitet, og ifølge henne er det karakteristiske for et lokalsamfunn rotfestet gjennom tradisjoner.

Tradisjoner ble assosiert med eksistens, rettigheter og plikter for kollektivet, store som små. Ansvar var kollektivt i forhold til kollektivet, og avgjørelser ble tatt samlet selv om det ikke direkte var demokratisk, ettersom det var enkelte individ som ikke hadde møtte rett.⁴⁹

Det var på tinget hvor konflikter kunne løses, og hvor det ble inngått forlik av meklere som ble utnevnt av hver part. Tinget var også en plass hvor folk kunne dømmes, men det var ikke en domstol i moderne forstand. Det var en arena hvor en kunne mobilisere støtte for sin sak fra mektige slektninger og venner. Maktforholdet mellom partene var avgjørende for utfallet av saken. Det var opp til den vinnende parten å skaffe seg sin rett etter at dommen var avgjort, ettersom det ikke var organ som utøvde dommen.⁵⁰

På tingene var det hele tingforsamlingen som har fungert som dommerkollegium eller sanksjonsorgan. Dommen ble kunngjort ved våpentak, eller tingtak. Tinget var ikke lovlig uten at minst en av fire tingfolk var til stede. Alle avgjørelser eller vedtak på tinget hadde

⁴⁶ Steinsland 2005: 372

⁴⁷ Steinsland 2005: 372

⁴⁸ Andersen Per Sveaas (1977) *SAMLINGEN AV NORGE OG KRISTNINGEN AV LANDET 800-1130* Oslo Universitetsforlaget: 251

⁴⁹ Reynolds 1997:5

⁵⁰ Moseng 2007: 44

form av en dom.⁵¹ Det finnes ting for forskjellig rettslige oppgjør, og det blir tatt opp på det lokale tinget. Skal en ta opp et søksmål så steller en istand søknariping, aftarping er for utpantning, mannsdråpsping blir når det er blitt gjort drap.⁵²

Andre forhold bygdeting kunne brukes til, var om kongen eller en representant ønsket å ta opp en sak, eller omvendt.⁵³ Det finnes ikke noen direkte form for formalisert myndighet å bringe anklagene innenfor. Det er opp til det enkelte individ å bringe anklagene opp, og til den enkelte region å sette dom på saken.

På lagtinget møttes representanter fra ulike distrikt for å vedta lover. Ifølge landskapsloven er det tingfolk og tingbønder som står med myndigheten til å vedta lover, og dømme. Dette er grunnen til at «*folkekongdømmet*» stod sterkt i eldre forskning.⁵⁴ Det er grunnlag til å tro at de aller eldste tingene var de som omfattet mindre områder, for eksempel bygdelag. Det henger sammen med behovet folk nødvendigvis har hatt tidligere for å organisere politisk samvirke og løse konflikter.⁵⁵ Dermed blir tinget en regional del av identiteten ut fra det grunnlaget Reynolds peker på om kollektivt samarbeid.

Ved opprettelsen av Gulatinget, ble gulatingsloven skrevet. *Gulatingsloven* sier

*«Det er opphavet til loven vår at vi skal bøye oss mot vest og be til den hellige Kristus om godt år og fred og om at vi må holde landet vårt trygt og landsherren vår hellig. Han være vår venn og med hans og Gud venn til oss alle»*⁵⁶

Bøndene fra tre regioner skal ha samlet seg et sted på 900-tallet på Gulen i ønske å skape et rettslig organ, hvor de kunne bli representert, siden de ikke kunne hevde seg med våpen, og trengte beskyttelse på en annen måte. Her skulle de sette en lov, og de tre regionene hadde med seg sine rettsvorne menn, som kunne lovene etter minne i hver sin region. Her vedtok de det skulle holdes møte hvert år, og en lov ble opprettet som skulle gjelde for Vest og Sør-Norge.⁵⁷

For det første er det mulig Gulatinget har eksistert siden Harald «Hårfagre» Halvdansson sin tid, og de tre fylkene som utgjorde Gulatinget var de tre fylkene Hordafylki, Sygnafylki og

⁵¹ Andersen 1997: 250-251

⁵² Krag Claus (2000) *NORGES HISTORIE FRAM TIL 1319* Oslo Universitetsforlaget: 96

⁵³ Dørum 2017: 157

⁵⁴ Dørum 2017

⁵⁵ Krag 2000: 95

⁵⁶ Robberstad Knut (1969) *Gulatingsloven* Det Norske Samlaget Oslo.:17

⁵⁷ Holmsen 1977: 141

Firdafylki. Harald kan ha fungert som fødehjelp for organiseringen av Gulatinget, som er en rimelig tanke, men det er ikke noe som kan støttes av historiske kildematerialer. For det andre kan vi gå ut fra at kongens hovedfunksjon i bondesamfunnet, var av den rettslige arten, og det fant uttrykk i hans og hans årmenns iverksettelse av dommer. At Gulatingsloven ble skrevet da tinget ble satt, er lite tenkelig, ettersom det ikke var et eget skriftspråk på 900-tallet. Likevel er det lite trolig at de har sagt de skulle se mot vest og be til Gud for landet, men det er ikke utenkelig at enkelte av de som møtte på tinget var kristne.

Det er likevel konsens blant historikerne om at kongen ikke hadde formell rett til å dømme etter lov eller opptre som dommer på tinget.⁵⁸ Ifølge *Gulatingsloven* var det streng sanksjon for å ikke møte på tinget, og man fikk bøter dersom man ikke møtte innen ting-ednen var lest opp.⁵⁹

På Island skal det ha oppstått noe som lignet, men det ble kalt Alltinget. Med bakgrunn i dette kan vi tolke at bøndene samlet seg, og opprettet tinget som et rettsorgan. Hensikten var at de ønsket fred, og å finne sanksjonsmåter mot den som gjorde urett mot felleskapet. Og likeledes var det viktig at felleskapet skulle kunne dømme denne personen. Det å holde ting hvert år har vært en måte de kunne opprettholde freden på, og om det skulle være konflikter eller saker som det var uenighet om, har de kunnet ta dette opp på tingmøtet.

Et godt eksempel på viktigheten av tinget, er da Island skulle velge religion. På Alltinget i perioden mellom 999 og 1000 e.kr oppstod to fraksjoner, der den ene støttet kristendommen og den andre støttet hedendommen. Torgeir Lovsigemann ble utnevnt av felleskapet til å bestemme, og han valgte kristendommen. Alltinget lot det likevel være unntak på visse punkter for de som ønsket den norrøne troen.⁶⁰

Utenom Gulatinget, finnes det tre andre lagting i Norge, sentrale deler av Øst-Norge og Borgatinget for begge sider av Oslofjorden. Alle lagtingene hadde en lovbok som var tilpasset de spesielle lokale forholdene.⁶¹ Ser vi på Frostatinget bestod det av åtte fylker. Disse fylkene var Eynafylki, Sparbyggjafylki, Veradæfylki, Skeynafylki, Stördæfylki, Strindafylki, Gauldæfylki og Orkdaæfylki. Det har sannsynligvis vært dannet et organisert felleskap i Trøndelag før rikssamlingens tid, muligens en gang tilbake i bronsealderen, eller i

⁵⁸ Andersen 1977: 90

⁵⁹ Gulatingsloven 1969: 16-17

⁶⁰ Sigurdsson John Vidar *Det Norrøne Samfunnet* 2008 Pax Forlag Oslo: 73

⁶¹ Gulatingsloven 1969: 9

begynnelsen av tidlig jernalder, hvor bøndene har etablert et lokalt rettsfelleskap med bygdetinget som sentralorgan.⁶²

Når Olav Tryggvasson ønsker å kristne Trønderne, ber han om at de åtte fylkene skal samle seg på tinget på Frosta, hvor han kan tale sin sak.⁶³ I første omgang er det tenkelig at det felles tingsambandet bare omfattet de inntrønderske hovedbygdene eller fylkene. I hvert enkelt fylke lå fylkestinget sentralt til, nederst i flatbygda, med kort vei til fjorden.⁶⁴ Dette kan komme av at det var samferdselsmessig best tilrettelagt, slik at man kunne komme seilende inn. Ut fra dette er det Landskapslovene blir utviklet.⁶⁵

Sverige og Danmark hadde sine lovting og lover, men de har fått sine navn etter folkestammene eller landskapet, mens i Norge har de gamle lovene navn etter selve tingstedet.⁶⁶ Som vi tidligere har vært inne på samler lokaltingene seg til et regionalt ting, for så å samle seg til et større ting, og drar dermed til landstinget. Tinget blir først startet når tingseden blir sagt frem, og tingsølet blir signet.

Dersom et kongsemne skulle bli valgt til konge, måtte han reise gjennom de forskjellige tingene, og hvert enkelt ting måtte godta han som konge. En tronkandidat skulle hylles på tinget, og som nevnt før var Øreting i Trondheim det mest prestisjefylte. Folk i hver enkelt del av landet valgte hvem de ville ha til konge. Kandidatene trådte frem en av gangen, og la frem sine argumenter. Det er også mulig at antall væpnede menn, og den rikdom som kandidaten kunne vise frem, har hatt en del å si for valgkampanjen.⁶⁷

Da Magnus den gode ble tatt til konge, forteller *Morkinskinna*: «*Magnus dro rundt i landet for å bli tatt til konge og bli kjent med folket.*»⁶⁸

At tinget hadde en sterk politisk makt kan vi se gjennom valget av Håkon «*Den Gode*» Haraldsson I når han blir valgt til konge. Flatøybok forteller han dro til Oppland, og bøndene tok han til konge på alle tingene. Han dro videre til Viken hvor brødrene hans godtok han som

⁶² Andersen 1977: 58

⁶³ Holtsmark Anne og Seip Didrik Arup (2003) *Snorre Sturlasons kongesagaer* J.M Stenersens Forlag A/S Oslo: 159

⁶⁴ Andersen 1977: 58

⁶⁵ Andersen 1977: 20

⁶⁶ Gulatingsloven 1969: 9

⁶⁷ Bagge Sverre 1998 *MENNESKET I MIDDELALDEREN Tanker, tro og holdning 1000-1300* 2000 ASCHOUG Oslos: 171

⁶⁸ Flokenes Kåre (2001) *MORKINSKINNA NORSKE KONGESOGER 1030-1157* Erling Skjalgssonselskapet Stavanger: 26

overkonge.⁶⁹ Da Harald «Harråde» Sigurdsson I kom til Norge, reiser han gjennom Viken til Oppdal og ber stormennene ta han til konge. I Gudbrandsdalen holder han ting, og Tore på Steig gir han kongsnavnet, og etter dette drar han gjennom Oppland og blir tatt til konge av bøndene der, ifølge *Morkinskinna*.⁷⁰ Når Magnus dør, og Harald blir enekonge over Norge, drar han til Borgatinget hvor han får kongetittel, og dermed reiser han nordover og blir tatt til konge.⁷¹

Et annet eksempel vi kan se på, er hvordan Olav Tryggvasson reiste til Trøndelag. Der velger bøndene i Trøndelag han til høvding på tinget, siden de trenger en leder de kunne stole på. Derifra reiser Olav rundt i Norge og blir hyllet til konge. Det var på Øretinget Olav ble tatt til konge.⁷² Tinget var ikke bare for å utrope et kongsemne, eller å få noen dømt. Som nevnt tidligere, brukte Islendingene tinget til å avgjøre hvilken religion de skulle ha.⁷³ Ifølge Gulatingsloven fortelles det Olav «Den Hellige» Haraldsson og biskop Grimkjell innførte kristendommen på Moster tinget.⁷⁴ Derfor er tinget en viktig faktor for større avgjørelser. En konge kan ikke tas til konge over landet med mindre folket er enige, kongsemne må dra til de forskjellige tingene, og der må forsamlingen være enige at de ønsker dette individet til konge. Dette er en av grunnene at det oppstod flere konger som regjerte ettersom bøndene ofte valgte flere til konge. Dette som forekom under samkongedømmet som varte fra 1042-1164. Når Snorre sier Erling Skakke samlet til møte da det skulle velges en ny konge etter kong Inge var falt, og en opposisjon mot Håkon Herdebrei skulle dannes, så er det mye mulig det er et ting han mener de samlet seg på. Der ble det diskutert over flere kandidater som passet, men valget havnet på Erlings sønn Magnus siden han var i slekt med Sigurd «Jorsalfare» Magnusson I. Det å velge konge på tinget var en tradisjon som skulle fortsette videre selv gjennom en periode hvor kongene skulle bli kronet av kirken.

Håkon «Athelstanfoster» Haraldsson I brukte Frostatinget til å ta opp sin sak da han ønsket at bøndene skulle ta til seg kristendommen som religion. Vi hører der hvordan Asbjørn fra Medalhus sier at Håkon ble tatt til konge på tinget der, men de nekter å godta kristendommen.⁷⁵ Det er likevel ikke bare under fredstider et ting kunne bli holdt. Selv under indre stridigheter kunne et ting bli samlet for å føre krigsråd. Da det var opprør mot kong

⁶⁹ Eikill Edvard (2014) *Flatøybok Bind 1* Sagabok Stavanger: 149

⁷⁰ *Morkinskinna* 2001: 76-77

⁷¹ *Morkinskinna* 2001: 108

⁷² Schreiner Johan (1972) *FAGERSKINNA EN NORSK KONGESAGA* Fabritius Forlag Oslo: 126

⁷³ Snorre 2003: 84-85

⁷⁴ Gulatingsloven 1969: 28

⁷⁵ Snorre 2003: 85-86

Magnus «Barfot» Olavsson II, holdt han ting hvor han fortalte at en konge som ikke av landet var tatt, og det var en skam for en ættboren konge.⁷⁶ Det var på tinget at Magnus klarte å bli venner og forsone seg med de som var i opposisjon mot han, og klarte å få de regionene som var imot han til å godta han som konge. Vi ser da hvordan tinget blir en arena som er viktig for kongen for å kunne fremme sin sak, og hvordan da regionene må velge å høre på hva kongen har å si, om de skal velge å ha følge han. Det motsatte kan skje om kongen er mislikt siden vi ser det er bøndene som har den vesentlig kontroll på tinget som skjedde med Harald «Gråfell» Eriksson når det var ting på Voss, og bøndene der gikk til angrep på han, og jaget han vekk.⁷⁷ Om kongen ikke er godt likt av folket har han lite å stille med på tinget og dermed blir hans deltakelse den viktigste politiske arena nektet.

Et annet godt eksempel på hvordan tinget brukes til å løse konflikter, er da bøndene tok opp sak mot Harald Hardråde på Øretinget, hvor de mener Harald er gjerrig med skatten, og de mener kong Magnus er den som skal avgjør saken på tinget. Dette fikk støtte av riksførstanderen Einar Tambarskjelve, og det oppstår et munnhuggeri mellom Harald og Einar.⁷⁸ Disse hendelsene viser oss at kongemakten ikke stod så sterkt i landet, selv om den er en overordnet makt. Felleskapet hadde en makt gjennom tinget til å skape opposisjon mot kongen, dermed var tinget den politiske faktoren de trengte for å kunne kue kongen. På den måten holdes tingfreden, men blir uenigheten for stor og det kommer til væpnet konflikt, var det bøndene som stod sterkest.

Tinget viser oss hvordan samfunnet fungerte gjennom et samarbeid, og hvordan avgjørelser, dommer, eller politiske agendaer skulle være basert på felleskapets avgjørelser.

Ser vi til Frostatinget så måtte alle åtte høvdingene fra de forskjellige regionene være enige om de skulle gå mot en konge.⁷⁹ Kanskje det beste eksempelet på at en kan være sønn av en konge, men ikke blir dirkete konge etter sin fars død, var når Harald Sigurdsson I var død, ble sønnen hans Olav høvding for den resterende hæren.⁸⁰ Vi skal likevel ikke se bort fra at det kan ha vært avholdt et lite husting mellom Olav og hans menn, hvor de har bestemt at Olav skulle lede dem tilbake til Norge. Dermed kan en region ønske å si nei om de ikke føler for å ta den individuelle personen til konge. Dette skulle bli en viktig faktor i samkongedømme tiden, da regionene valgte det kongsemne de ville ha ut fra hvem de følte passet best for dem.

⁷⁶ Morkinskinna 2001: 213-214

⁷⁷ Snorre 2003: 108

⁷⁸ Morkinskinna 2001: 84

⁷⁹ Moseng 2007: 57

⁸⁰ Morkinskinna 2001: 198

Det er dermed bøndene i de forskjellige regionene som avgjør hvem kongen skal være, men vi skal ikke se bort fra at høvdingen i regionen kan ha påvirket bøndene til en viss grad.

Da Harald Hårfagre ville legalisere sin makt, ser vi gjennom *Flatøybok bind I*, hvordan han deler ut makten i forskjellige regioner til sønnene sine. Deres makt var over jarlene, men Harald skulle være overkonge, og denne makten ble senere gitt til Erik «Blodøks» Haraldsson.⁸¹ Grunnen til at Erik skulle være overkonge kan komme av at han var den største stridsmannen av Haralds sønner.

Tinget har vært en plass hvor konge og folket har kunnet forhandle. Tinget var en av flere arenaer i et samfunn med svak sentralisert statsmakt. Et godt eksempel på hvor svak overmakten er, kan vi se i *Flatøybok bind II*, hvor det står som vi har vært inne på tidligere, da Olav Tryggvasson prøvde å kristne bøndene gjennom Frostatinget, og bøndene ber han da om å tie, og taler rett imot han, og viser til at de har ingen problemer å drepe han om han ikke godtar deres betingelser.⁸² Her ser vi et veldig godt eksempel på hvordan bøndene anser tinget for å være et forum for bøndene i regionen, og ikke noe overmakten har rett til å bruke for å kunne legge inn kravet sitt. Ikke bare ser vi bøndene bruker tinget til å kunne fremme sakene sine, og få ført en rettergang, men at tinget også er der for å kunne holde freden, som ble oppnådd gjennom mekling eller dom.

Siden lovene ikke var skrevet ned, men var kun muntlige, stod de svakt og hadde lite autoritet, noe som førte til at det var forholdet mellom partene som avgjorde saksgangen. Tinget kunne som nevnt, brukes til konfliktløsninger.⁸³ Bøndene kunne da møtes, og legge frem sin sak for å en løsning der. En fast tingordning krever et velorganisert samfunn.

Tinget synes opprinnelig å ha vært bøndenes politiske og rettslige arena, og kan i utgangspunktet ha hatt front mot et aristokrati der det fantes.⁸⁴ Vi har ikke funnet spor etter noen form for et gammelt tingordningsystem i Nord-Norge, noe som kan indikere et gammelt og sterkt høvdingstyre hvor tingsystemet ikke hadde noen plass.⁸⁵ Ifølge Sverrir Jakobsson er det mulig å se at bøndene har identifisert seg med tingene, siden de enkelte provinser har vært basert rundt dem.⁸⁶ Tinget er dermed med på å skape en form for regional identitet, og viser til et sted hvor bøndene kan samle seg om de store felles avgjørelser, eller hvor de kan ta

⁸¹ Flatøybok 2014 Bind I: 141

⁸² Eikill Edvard (2015) *Flatøybok bind II* Sagabok Stavanger: 121

⁸³ Dørum 2017: 158

⁸⁴ Moseng 2007: 56-57

⁸⁵ Moseng 2007: 57

⁸⁶ Jakobsson 2010: 99

opp en sak de ønsker felleskapets hjelp. Tinget blir da en av de viktigste faktorene for samling av felleskapet, men vi betrakte det som oppstarten til det moderne rettssystemet som utvikler seg med en dommer, en domstol og lovsystem som skal følges. Det som er spesielt videre er hvordan tanken har vært at rettsaker, eller avgjørelser, skal tas kollektivt, og et individ kan ikke avgjøre noe uten å få støtte av resten av gruppen. Dette viser til det moderne rettssystemet, hvor en har en dommer, en jury, en forsvarer og en aktor. Når man stiller helt likt, og hver side har sine folk som kan føre saken sin foran et sett dommere, så kan folket rundt å ta del i avgjørelsen. Det samme finner sted når en lov skal settes, sitter folk rundt og de kan si sin mening, eller kreve om de vil ha en forandring på loven om de er uenige. Det er dermed gruppen og kollektivet som er med på å ta avgjørelser, og dermed felleskapet som bygger opp en identitet, og følelsen av en tilhørighet. Tinget blir som Sverrir Jakobsson mener, noe bøndene kunne identifisere seg med. Tinget var noe som var tilhørende til de enkelte regionene, og kan anses som en politisk samlingsarena som har vært samlingspunkt for felleskapet. Det har dermed hvert med å skape en felle skapelig politisk identitet for regionene.

2.2 Lover

Et lovsystem er ofte satt til å være en markør innenfor den moderne historien, siden de utviklet en materiell lov. Likevel kan vi finne lover i de eldste samfunn, og de ble senere ganske utviklet i den senere antikken. Før utviklingen av de moderne statene, og utviklingen av en form for skrift språk, var mange etniske grupper styrt ved bruk av en del muntlige lover, som utviklet seg sakte i takt med de nye politiske, og økonomiske hendelsene. Lover kan tolkes som at medlemmene av et samfunn som utgjorde et «*community*» hadde en del rettigheter, i bytte for en gjensidig lydighet.⁸⁷

Reynolds peker på at tidlig 1900-talls antropologer mente at de tidlige lovene var rigget, formalisert og essensielt rasjonelle. Nyere antropologer har vist at små skala lover har vært brukt i småskala samfunn, og at lovene trolig har vært formelt profesjonell, fremfor et sett med lover som har blitt laget for å gange enkelt individer.⁸⁸ Lover var ansett av middelalderens lærde å være element av det sosiale liv, som organiserte alle deler av livet i et

⁸⁷ Smith 2002: 21

⁸⁸ Reynolds 1997: 14

«community». Det var essensielt for å kunne skape vel utviklede siviliserte grupper, ved bruken av sivilisert regler og normer som er lovbundet. Det var dermed en måte å kunne skape en tanke om et felleskap i middelalderen gjennom å handle, og dømme etter en lov.⁸⁹ Videre peker Reynolds på noe av det viktigste er at de muntlige lovene skulle være med å skape lovene til Vest-Europa i den senere middelalder.⁹⁰ Reynolds viser til at på 1200 og 1300-tallet blir det skrevet mye om felleskapets aktiviteter som omhandler rettferdighet, og det har vært en kollektiv oppgave å få dette til.⁹¹ Reynolds tar opp at historikere som mener at loven som folk skulle følge var noe staten hadde som oppgave å passe på. De forskjellige «community» hadde sine lover og tradisjoner, noe som ga dem rettigheter, men at loven var noe som var opp til felleskapet å opprettholde, og det enkelte individ hadde et ansvar for å opprettholde den.⁹²

For Norge kan dette ses gjennom Olav Kyrres landslov, som var en landsdekkende lov, og ikke bare en som gjaldt for de enkelte regioner. Den ble satt sammen av lover fra forskjellige lovbøker, og de lovene som ble brukt til å skape landsloven var bygget på en muntlig tradisjon. Det er ikke bare landsloven som blir bygget på de regionale lover. *Bjarkøyretten* som er Norges eldste bylov er knyttet sterkt opp, og tatt eller skapt ut fra Frostatingsloven.⁹³

Reynolds peker videre på at landslover var noe som stammet fra Romersk lov, som gjaldt for alle individer i riket, og dette ble det engelsk menn kaller *common law*, og dette var en metode kollektive grupper kunne oppnå en enda større følelse av samhold, og en måte kongen kunne undertrykke den regionale tanken.⁹⁴ Sverre Bagge peker på at til forskjell fra nasjonal lover som er satt av kongen, var regionale lover satt av et folkelig kollektiv, og gjennom et felleskap på tinget som refererer til «oss» eller «vi». Ifølge The Germanistic School er skriftlige lover basert på muntlige lover, siden muntlig tradisjon stod sterkt på 900-tallet. Fritz Kern sitt syn på lover er ganske essensielt for muntlige lover. Ifølge Kern kan lover bare bli funnet, ikke laget.⁹⁵ Som sagt tidligere beskyttet bøndene sine regionale lover, og sine

⁸⁹ Klusek Bartosz (2018) The Law as an Element Organizing and Identifying a Community in the Narratives of the Origins of the Kingdom of Britain | Larissa Tracy (red) *Imagined Communities Constructing Collective Identities in Medieval Europe* red Brill London: 127

⁹⁰ Reynolds 1997: 15

⁹¹ Reynolds 1997: 12

⁹² Reynolds 1997: 34-35

⁹³ Hageland Jan Ragnar og Sandnes Jørn (1997) *Bjarkøyretten Nidaros eldste bylov* Det Norske Samlaget Oslo : IX

⁹⁴ Reynolds 1997: 59

⁹⁵ Bagge Sverre 2010 *From Viking Stronghold to Christian Kingdom State Formation in Norway c. 900-1350* Museum Tusulanum Press Copenhagen: s.181

tradisjoner gjennom tinget. Skulle en lov vedtas, diskuteres eller omskrives, måtte dette tas opp på tinget.

Fagerskinna forteller om Håkon Haraldsson I: «*Han satte lov over hele Norge etter Torleiv Spakes og andre vise menns råd og av disse lover nyttet den hellige kong Olav den største del.*⁹⁶»

Reynolds peker på hvordan generell aksept for de lokale variantene av lovene ga de lokale medlemmene rett til å bli dømt etter disse lovene.⁹⁷ Selv om detaljene av skikkene som dannet lovene, varierte fra region til region, er det normalt å anse essensen av den loven som gjaldt som primærloven, og ut fra dette skulle en kunne dømmes ut fra hva som var rett og galt.⁹⁸ Ettersom lovene ble lagt mer og mer under et sentralisert styre, falt de regionale lovene mer og mer bort, og det ble satt inn flere lover som hele landet måtte følge. Dermed ble det slutt på at de enkelte regionene identifiserte seg med de regionale lovene, og i stedet identifiserte seg med den nasjonale loven. Til sammenlikning kan vi se at på 1200-tallet begynte det engelske hoffet å anse seg som en enhet, og på 1300-tallet begynte engelske og franske hoff å snakke om en «*felles lov*» for hele deres kongedømme.⁹⁹

En felles landslov kom til Norge i 1274 under Magnus Lagabøte, hvor han samlet flere av de regionale lovene og tilpasset dem til en lov som gjaldt for hele landet. Der det skulle være en form for effektiv regjerende makt som var ofte et fylke, hertugdømme, eller by, måtte den regjerende makten følge skikkene til folket, som sammen dannet et «*populus*», som hele samlingen av skikker tilhørte.¹⁰⁰ Når A.D Smith prøver å motbevise modernistisk tankegang om at lov er et moderne fenomen, peker han på hvordan lover i middelalderen kan tolkes. Smith peker på at lover danner et «*Legal-political community*», som deler en type lov som gir alle medlemmer av et «*community*» rettigheter og oppgaver basert på delte tradisjoner og verdier.¹⁰¹ Sverre Bagge peker på at å overføre muntlige lover er ikke et problem, men det å kunne bruke og tolke dem, siden de ofte kunne være implisitte. Susan Reynolds på sin side peker på at det problematiske med det muntlige systemet, blir at individuelt kan reglene og deres applikasjon være ganske klare, men ingen permanent avtale om dem er mulig, siden det ikke finnes noen permanent nedskrivelse av dem, og til tider var det ingen med autoritet til å

⁹⁶ Fagerskinna 1972: 47

⁹⁷ Reynolds 1997: 19

⁹⁸ Reynolds 1997: 19

⁹⁹ Reynolds 1997: 42

¹⁰⁰ Reynolds 1997: 43

¹⁰¹ Smith 2002: 3

håndheve loven.¹⁰² Muntlige lover kunne også tolkes forskjellig etter den gitte situasjonen. Likevel er muntlige lover en måte å vise frem sin identitet, og moralske koder på.¹⁰³

Ifølge den islandske forfatteren Ari, skal en islending ha blitt sendt til Norge for å studere lovene ved Gulatinget, og *Gulaloven* la grunnlag for de Islandske lovene. Om dette er sant kan vi ikke si sikkert. Uansett har forskning vist at skriftlige lover har bygget på muntlige lover. Problemet er at det lovene berørte, gjaldt den regionen de tilhørte.¹⁰⁴

Opprettelsen av lover på 900 og 1000-tallet er noe som finner sted i store deler av Europa. I England drev kong Alfred og satte sammen lover fra West Sex, Mercia og Kentish lover, og tok vekk de som ikke passet inn. Otto II brakte frem en lov at kvinner ikke kunne bruke arveretten sin mot ektemannen. Henrik II satte tyske lover over Hungarene.¹⁰⁵ Da William av Normandie erobret England, sa han han skulle respektere de lover og regler som allerede var satt i landet.

Fagerskinna forteller oss om hvordan Erik «Blodøks» Haraldsson I sine sønner er gjerrige mot landsfolket, og ikke bryr seg om lovene. De graver ned godset sitt, som småbønder og bryr seg ikke om lovene. Eyvind Skaldespiller forteller hvordan landet var bedre under kong Håkons forhold til hvordan det var under Eriksønnene.¹⁰⁶ Det var kanskje ikke så merkelig at Harald ble jaget vekk fra tinget, om han ikke brydde seg om loven. Han er gjerrig, noe en konge ikke skulle være, og gir ikke sine menn lønn.

At lovene var noe folket skulle respektere var en vesentlig ting, og man forutsatte at folk utenfra skulle kunne respektere deres lover var viktig. Lovene var en måte å vise til sine tradisjoner, og om folk utenfra prøvde å endre, eller blande seg inn i dem kunne dette føre til opprør. Det var et utvalg av frie menn som ble valgt til å danne lovene. Om en lov skulle avgjøres på Man, og settes i kraft, så ble det gjort Tynwall Hill, hvor tinget blir holdt hver St. Hans.¹⁰⁷ Nordmenn har da tatt med seg tradisjonene fra hjemstedet sitt når det kom til opprettelsen av lover når de opprettet nye bosteder. I England på 800-tallet, under den store invasjonen, prøvde danskene å føre inn sine lover under de erobrede engelskmennene.

¹⁰² Reynolds 1997: 14

¹⁰³ Bagge 2010: 182

¹⁰⁴ Bagge 2010: 183

¹⁰⁵ Reynolds 1997: 18

¹⁰⁶ Fagerskinna 1972: 71-72

¹⁰⁷ Holmsen 1977: 116

Daneloven som den ble kalt førte til opprør fra engelskmennene som nektet å følge en lov som de ikke hadde vært med å bestemme.¹⁰⁸

Bøndene kom flere hundre år frem i tid enda til å kreve at folk fra utsiden skulle respektere lovene deres. Ian Grohse peker på hvordan bøndene gjorde opprør på 1400-tallet når danske lensmenn ikke respekterte lovene deres, og krever for mye skatt fra dem. Bøndene tyr flere ganger da til voldelige opprør, de begrunner med at deres lover og tradisjoner ikke ble respektert og fulgt.¹⁰⁹ Det som er spesielt er at det er forskjellige regioner som gjør opprør, og ikke hele landet. Noe som kan tyde på at det den regionale identitet har eksistert videre helt opp til 1400-tallet.

Da den danske prins Svein ble konge over Norge etter Olav «Den Hellige» Haraldsson I død, gjorde moren seg gjeldende på den politiske basen. Dronning Alfiva innførte lover som var inspirert av engelsk lovverk. Det ble innført nye skatter, og det ble innført høyere bøter, samt all ferdsel ut av landet skulle kontrolleres av kongen.¹¹⁰ Dette ble møtt med misnøye fra høvdinger som hadde støttet opprøret mot Olav, siden de hadde tenkt de fikk styre landet på egne premisser. Samt siden trønder jarlen Svein var død, og mange hadde regnet med å få overta denne stillingen. En av disse var Einar Tambarskjelve som var gift med Sveins søster, og hadde håpet på å få denne stillingen. Det var en voksende misnøye når Svein og Alfiva tok kontrollen, og ikke ga norske jarler den rett de mente de hadde.¹¹¹

Ian Grohse opererer med ordet «*Nativism*», som han bruker til å vise til hvordan folk fra et land ikke vil godta at folk fra andre land styre over dem, eller lager lover uten deres samtykke.¹¹² Det var å se liknende hendelse i England fra den store viking invasjonen, da danskene prøvde å innføre daneloven over engelskmennene, og det førte til opprør grunnet de ikke godtok å få en lov laget av noen fra utsiden, de måtte være med å godta disse lovene.¹¹³ Nativism viser til en med et opprinnelig opphav fra et område, og hvordan de nekter å godta noen fra utsiden skal komme og endre samfunnet deres.

Om Harald Hårfagre gikk inn som beskytter og håndhever av lover og rett i folkekongedømmets tiden er blitt diskutert. I en strofe i Glymdrapa kaller forfatteren Haralds

¹⁰⁸ Smyth Alfred .P (1998) The Emergence of English Identity, 700-1000 *Smyth Alfred.P Medieval Europeans: Studies of Ethnic Identity and National Perspectives in Medieval Europe*: 44-45

¹⁰⁹ Grohse 2017: 224-232

¹¹⁰ Krag 2000: 65

¹¹¹ Krag 2000: 65

¹¹² Grohse 2017: 221-222

¹¹³ Smythe 1998: 44-45

fiender for tyver, som kan vise til han. Harald skal ha innført en lov som forbød norske vikinger å drive viking tokt innad landet, og de som gjorde det ville møte landsforvisning.¹¹⁴ Denne loven kan Harald ha utnyttet for å skape fred mellom høvdingene som hadde overensstemmelser seg imellom.

En av de viktigste lovene som vi møter gjennom sagaen er leidgangsordningen. Etter Erik «Blodøks» Haraldsson I sine sønner hadde angrepet Norge, innførte Håkon «Adalsteinsfostre» Haraldsson I en lov hvor han delte landet opp i fylker, og hvert fylke skulle stille med skip, og ruste menn til å forsvare landet.¹¹⁵ Denne loven skulle gjelde i hvert fylke om landet ble angrepet, og den ble brukt av Håkon Jarl når han fylket ut bøndene i Trøndelag når Jomsvikingene angrep landet.¹¹⁶ Denne loven kan muligens tolkes som den viktigste loven Norge har for å kunne stå for å beskytte landet, og viser til en måte bøndene har sett på landet som en et eget, og noe som måtte forsvares i felleskap.

Gulatingsloven sier om leidgangsordningen: «Kongen skal rå for bod og bann og for utferdene våre. Vi skal ikkje nekta han leidgang til landsenden, når han byd ut fordi han treng det og det gangs for oss».¹¹⁷

Gulatingsloven har regler for hvordan vetene og vetekatene skal fungere. Vetene skal tennes om fem ukjente skip seiler inn, og om vakten ikke tenner veten, skal han bøtelegges.¹¹⁸ Det står skrevet bøndene har blitt kalt ut til leidgang før Håkon innførte loven. Halvdan Svarte Haraldsson I ba bøndene ut i leidgang for å gå til krig mot broren Erik «Blodøks» Haraldsson I.¹¹⁹ Det kan hende at Håkon har reformert loven, og effektivisert den. Magnus «Den Gode» Olavsson utnyttet dette til å kalle ut leidgang når han var i krig med Danmark, og reiste rundt og drev herjinger.^{120, 121}

Historia Norwegie krediterer Håkon for at han tok hensyn til lovene, og dette er grunnen han har kunnet regjere lengre enn noen annen konge før han.¹²² Når Olav Tryggvasson blir tatt til

¹¹⁴ Krag 2005: 117

¹¹⁵ Snorre 2003: 87

¹¹⁶ Fagerskinna 1972: 108-109

¹¹⁷ Gulatingsloven 1969: 267

¹¹⁸ Gulatingsloven 1969: 279-280

¹¹⁹ Flatøybok 2014 bind I: 143

¹²⁰ Morkinskinna 2001: 38

¹²¹ Fagerskinna 1972: 47

¹²² Historia Norwegie 2006: 83

konge på Øretinget, sverget han å holde loven. Etter dette lover de som er på tinget de skal hjelpe hverandre i ærefulle saker.

Fagerskinna forteller at bøndene i Trøndelag ble pålagt hardere skatter enn resten av landet, og at bøndene stevnet seg sammen, og snakket at kongen ikke kunne behandle dem annerledes enn andre Nordmenn under Magnus Olavasson I.

Morkinskinna sier: «Det er ei stor skam dersom trønderne skal have mindre rett enn andre Nordmenn». ¹²³

Morkinskinna sier videre: «Trønderane var tidlegare mektige menn, og no skal dei være trælane til kongens greve her i Noreg». ¹²⁴

Morkinskinna forteller om hvordan Opplendingene ikke ville bøye seg for de nye lovene Harald Sigurdsson I innførte, og gjorde opprør mot han fordi de ville ha de lovene og godene innsatt under Olav Haraldsson I. Harald lærer bøndene da lydighet med å brenne gårdene, og tvinge lydighet fra dem. Dette viser oss noe om kongevalget, at konger ble valgt basert på goder de kunne gi bøndene. Kompromisser måtte bli inngått om de skulle bli valgt, og var godene til deres innteresse, var de ikke villig å gi dem opp.

Lover er dermed en av de viktigste elementene for å kunne definere en identitet i middelalderen. Den narrative handlingen av loven var plassert som en av de viktigste historiske tradisjonene innen gruppens historie. Gruppen ville organisere internt og få frem de mest funksjonelle lovene fra gammelt av, ved å lage egen lov, som da gjorde at gruppen ble en individuell, og uavhengig gruppe. ¹²⁵ Innenfor samfunnet skaper regionale lover en nøytral holdning mellom medlemmene innad i en gruppe. Den legger grunnlag for hvordan en skal kunne løse konflikter mellom medlemmer, og hvordan en skal kunne legge retningslinjer for hvordan en konflikt skal kunne løses. Det er ikke som dagens, en offentlig lov, som er samfunnet mot et individ, men individ mot individ, hvor resten av felleskapet skal delta, eller kunne delta på en eller annen måte. Hele systemet er basert på likestilling, eller likestilling i den grad det er mulig å få til mellom individer. ¹²⁶

Lovene i den tidlige rikssamlingen er basert på at en skal kunne møte på tinget og kunne føre sin sak, hvor man skal kunne stole på at felleskapet skal hjelpe å ta en avgjørelse. Dermed har

¹²³ Morkinskinna 2001: 8

¹²⁴ Morkinskinna 2001: 38

¹²⁵ Klusek 2018: 142

¹²⁶ Bagge 2010: 190-191

det lite å si om du er konge, høvding eller bonde, alle stiller med like kort, men om det virkelig var slik kan vi undres. Det som er viktig å se er at lover er det som binder felleskapet sammen, og gir folket rettigheter som andre ikke har. Lover er også med å beskytte folkets rett, og som vi har sett, så er det folket som har vært med å skape lovene. Hvorvidt alle stilte med like kort under en rettergang, og hvorvidt dette fungerte i praksis er vanskelig å si noe konkret om.

2.3 Bondefelleskapet

På 1200-tallet begynner ordet «*commune*» å beskrive bygder og byer. Ordet kommer fra det latinske ordet *communio* eller *communia*. Ordet blir brukt til å beskrive mer enn bare gater og murer, men også ting som kirker og områder rundt.¹²⁷ Kildematerialet er ifølge Reynolds svakt, men det er tegn som viser at bøndene har tatt opp saker med sine adelige overherrer som har berørt begge sider.¹²⁸ Den viktigste måten vi kan se et felleskap blant bøndene i forskjellige regioner er når de allierte seg for å bringe rettferdighet frem. Da kunne skape opposisjon mot de lokale lederene for å bringe frem sitt eget styre.¹²⁹

Reynolds peker på hvordan folk innad «*communities*» har jobbet sammen for å kunne utføre enkelte oppdrag som måtte til for å kunne overleve. De hadde gjerne felles interesser som bandt dem sammen, og ga grunnlag for å samarbeide.¹³⁰ Siden folk var villige til å arbeide sammen innad en gruppe, og gjøre sin kollektive plikt, er det ikke umulig flere kollektiv var villige å hjelpe hverandre. Deres rett og frihet var deres kollektive frihet, og det var opp til dem å beskytte den.¹³¹

Fagerskinna forteller oss at da bøndene var lei av kong er Erik «*Blodøks*» Haraldsson I og hans kone Gunhilds styre, klemte bøndene sammen Eriks rike, og tok Håkon til sin konge. Etter dette brukte bøndene trusler mot Erik for de var lei av Gunhilds styre.¹³² Vi kan også se i Snorre da kong Håkon Haraldsson I ikke ville delta på blotet, og dro til Frostatinget for å tale til bøndene at han ønsket bøndene skulle ta dåpen. Bøndene svarer at kongen skal respektere deres tradisjoner, og de vil holde han til konge, eller han kan fare frem med tvang og de vil

¹²⁷ Reynolds 1997: 170

¹²⁸ Reynolds 1997: 110

¹²⁹ Reynolds 1997: 113-114

¹³⁰ Reynolds 1997: 138

¹³¹ Reynolds 1997: 170

¹³² FAGERSKINNA 1972: 38

reise seg mot han.¹³³ Bøndene truer da med å ta en høvding som vil respektere deres vei å leve, og kongen og jarlene kom til en enighet hvor bøndene blotet videre. Andrzej Pleszcynski peker på likheter mellom gilder og «communitys», at alle hadde en oppgave å stille til militærtjeneste, og at det ofte kunne oppstå konflikter mellom gilder eller «communitys» og den øvre ledelsen, og dette kunne føre til militære konflikter.¹³⁴

Da konge Magnus «*Den Gode*» Olavsson ble var til konge kan vi lese om hans hevngjerrighet over bøndene i Trøndelag som var med å felle hans far. Som nevnt tidligere forteller Fagerskinna om kong Magnus Olavsons møte med bøndene i Trøndelag. Bøndene i Trøndelag ble pålagt hardere skatter enn resten av landet, og bøndene stevnet seg sammen og hevdet at kongen ikke kunne behandle dem annerledes enn andre Nordmenn. Slaget ved Stiklestad er et godt eksempel på hvordan bønder kunne vise sin motstand, som mot kongen Olav Haraldsson I.

Fagerskinna forteller: «*Der kom bondehæren mot han*».¹³⁵

Under opprøret mot Magnus Olavsson II svarer Gisle at bøndene i Trondheim ikke har gjort annet enn sin plikt ovenfor den høvding kongen hadde utnevnt de skulle følge.¹³⁶

Her kan vi se flere eksempler på hvordan bøndene kunne samle seg mot kongen om misnøyen var for stor mot han. Bøndene kunne samle seg i grupper i sine regioner, og alliere seg med bønder fra andre regioner når de var misfornøyde med konges politikk. Kongen er avhengig av bøndenes støtte, og dermed må vise en viss rettferd mot dem. Som vi ser med Håkon måtte han gi etter for bøndenes krav om å få leve etter sine gamle skikker om han ønsket at de ville fortsette å følge han. Snorre forteller:

*«Men om du setter så mye inn i denne saken så at du vil bruke vald og makt mot oss, da er vi bønder blitt enige om at vi skille oss fra deg alle sammen, og ta en annen høvding som vil hjelpe oss til å få ha vår tro ifred slik som vi vil.»*¹³⁷

Vi kan se en likhet med saken til Magnus Olavsson I hvor han fører en hardere politikk mot bøndene, som kan føre til et opprør mot han. Som sagt tidligere, så måtte kongen respektere lovene bøndene hadde, og brudd på dem, var brudd på deres tillit. Kongen er selv en del av

¹³³ SNORRE 2003: 85

¹³⁴ Pleszcynski 2018: 206-207

¹³⁵ FAGERSKINNA 1972: 191

¹³⁶ Morkinskinna 2001: 217

¹³⁷ Snorre 2003: 85-86

felleskapet, selv om han skal være bøndenes leder. Vi ser igjen bøndene som gruppe når kong Håkon Haraldsson I drar til Mære. Snorre forteller:

*«Og da kong Håkon og Sigurd jarl kom inn til Møre med hæren var bøndene kommet dit, meget mannsterke. Første dag av gjestebudet gikk bøndene på kongen og bad han blote, og lofte at ellers skulle det gå han ille.»*¹³⁸

Kongen var over bøndene og skal styre dem, men han er fremdeles en del av felleskapet, å gå utenfor felleskapet er brudd på deres tillit. Sverre Bagge peker på at Snorre viser til en konge som mister sin makt har seg selv å skylde.¹³⁹ Konger er ikke bare en faktor som skal fryktes, men også beundres.¹⁴⁰ Bøndene kan da stille seg sammen for å kreve det de mener er deres rett. Men ofte ser vi de velger å mekle med kongen, for å unngå konflikter. Dette skjedde med Olav Tryggvasson i Trøndelag. Som nevnt tidligere, samlet Olav de åtte høvdingene som skulle møtes på Frosta for å holde et fellesting, med mål å kristne Trøndelag. Bøndene skal ha møtt bevæpnet opp, og truet Olav at de fryktet ikke Håkon Haraldsson, derfor frykter de ikke han. Olav som har en mindre hær, går med på å mekle med bøndene, og skal møte når de skal blote på Mære.¹⁴¹

Flatøybok bind II forteller:

*«Og da kongen kom til tinget, var bondehæren kommet fullvæpnet. Da tinget var satt talte kongen troen for bøndene. Han talte ikke lenge før bøndene ropte opp og ba han tie-
«ellers vil vi gå mot deg og jage deg vekk fra landet her straks på tinget eller drepe deg».*¹⁴²

For å unngå konflikt, er det å komme til en enighet en viktighet. Håkon var blitt konge gjennom enighet med bøndene og de lokale lederne, så en militær ordning som faren hadde var ikke nødvendig.¹⁴³ Hva det menes med at Håkon ga bøndene odelen tilbake, kan bety han ga bøndene de rettigheter og jorden tilbake, som faren hadde krevd. Til gjengjeld skulle bøndene utruste hverandre, og stille i tider med krig. Denne ordningen har utviklet seg mer utover 1000-tallet.¹⁴⁴ På denne måten ser vi viktigheten av at bøndene så på seg selv som et felleskap, som måtte jobbe sammen for å kunne få de ressursene de trengte for å kunne skape denne militære ordningen. Her er også et eksempel hvordan et samarbeid mellom konge og

¹³⁸ Snorre 2003: 87

¹³⁹ Sverre Bagge mellom kilde og

¹⁴⁰ Olson Lynette (2007) *Tje Early Middle Ages The Birth of Europe* Palgrave MacMillian London:16

¹⁴¹ Snorre 2003:159

¹⁴² Flatøybok 2015 bind II: 121

¹⁴³ Krag 2005: 124

¹⁴⁴ Krag 2005: 125

bønder var viktig, og at et gjensidig forhold måtte være til stede. Under hans far Harald Halvdansson I skal bøndene ha lidd under store skatter fordi han kunne ha en stor hird, som var utplassert i de forskjellige regionene for å holde orden. Bøndene skal da ha følt de var blitt leilendinger, og at de hadde mistet rett over egen jord.

Vi kan se en lignende hendelse da Magnus «Den Gode» Olavsson var blitt konge, gikk han hardt mot bøndene for de hadde gått mot faren hans. Snorre forteller oss at bøndene i Sogn begynte å snakke om misnøyen sin, og ordet spredte seg. Praten gikk på at han måtte endre sin holdning ellers ville de drepe han, slik de hadde gjort mot ledere som gjorde urett mot dem. Magnus blir rådet av Sigvat skald å gjøre forlik med bøndene, og går i møte med de klokeste av dem. Derifra blir de enige om hvordan loven skal fungere, siden han hadde brutt den loven Håkon Haraldsson hadde gitt dem, og de ble enige hvordan loven skulle være.¹⁴⁵ Her ser vi hvordan kongen må kunne gå sammen til et forlik med bøndene, om han ønsker å smale dem under seg.. Magnus ser sikkert at det nettverket, som Reynolds beskriver om allianser, kan lede til et massivt opprør, og han har ikke den militære styrken til å kunne kjempe mot en hær med bønder som står samlet mot hirderen hans. Bøndene ønsker å beskytte sine regionale rettigheter, og går sammen for å forsvare dem.

I Frisa var «*parishene*» så spredt at de måtte bruke kirken og presten for å fylle igjen gapet av et manglende landsbyorgan. Presten måtte da fungere som en mekler for fred og politisk organ.¹⁴⁶

Som nevnt tidligere var det ikke noen form for «*parish*» i Norge, men vi ser den samme tendensen likevel. Bøndene fra flere bygder samler seg når de skal klare å vise en form for makt, og de har et politisk problem kan de henvende seg til sin lokale leder, og støtte dem når de går for å være en opposisjon mot kongen. Som nevnt peker Reynolds på at 1300-tallets Vest-Europa gjerne bestod av flere «*communities*» som jobbet sammen i et nettverk med andre grupper for å kunne utføre enkelte typer arbeid, eller gjerne samarbeidet innenfor deres kirkelige omgang, men ofte kunne de gjerne stå sammen for å samarbeide om den lokale herrens styre ble for urettferdig. De kunne samarbeide på kryss for å stå imot den overmakten når de følte seg urettferdig behandlet.¹⁴⁷ Altså har dette skjedd tidligere, allerede i den tidlige

¹⁴⁵ Snorre 2003: 440-442

¹⁴⁶ Reynolds 1997: 90

¹⁴⁷ Reynolds 1997: 152

middelalderen har bøndene stått sammen på kryss av sine lokale «*communities*» for å stå imot kongen når de var uenige, og sammen viste de en form for styrke.

Vi har sett at dette har skjedd tidligere, og at allerede i den tidlige middelalderen så har bøndene stått sammen på kryss av sine lokale «*communities*» for å stå imot kongen når de var uenige, og skulle stå sammen for å vise en form for styrke. Bøndene måtte kunne se seg som en gruppe innafor sitt kollektiv, og flere kollektiv måtte kunne se seg som en større gruppe om de skulle klare å ha den makten de trengte for å stå imot noen som hadde større makt enn det de hadde. Som Pleszcynski og Reynolds peker på er det viktig at bøndene klarer å samarbeide for å overleve, ved at flere bondekollektiv vet at de bør støtte et annet i nød, for de kan trenger deres hjelp senere. De beste eksemplene vi har sett så langt er hvordan bøndene kan true med militærmakt mot kongen om de føler han trækker på dem, og dette kan de gjøre ved å få flere kollektiv med seg.

For å unngå konflikt er det å komme til en enighet viktig. Håkon Haraldsson I var blitt konge gjennom enighet med bøndene og de lokale lederne, og derfor en militær ordning som faren hadde hatt var ikke nødvendig for hans styre.¹⁴⁸

Den tidlige rikssamling viser oss at bondekollektivet stod sterkere enn man skulle tro, og kongen stod svakere politisk enn antatt. Kongen er en del av bøndenes felleskap, og han skal være bøndenes leder, men må holde seg til venns med dem. Respekt er det som bøndene krever, og det er ofte deres interesser skaper en kollisjon med kongens. Mekling for kongen er viktig om han skal kunne vinne dem over på sin side.

2.4 Kirken

Susan Reynolds peker på at kristendommen kan anses som en av de viktigste faktorene for å få til en samling og skape en nasjonal identitet. Religion har spilt en stor rolle for folk fra tidligere perioder og folk har samlet seg rundt en tanke om en høyere makt siden tidenes morgen.

Før den kristne tid, trodde folk at gudene kjempet en kamp mot ondskapen som prøvde å angripe menneskene, og forsvarte dem mot ondskapen. Blotet ble da en form felleskap kunne

¹⁴⁸ Krag 2005: 124

bruke til å be til gudene. Blotet var en del av årsritualet og forekom tre ganger i året, om høsten, midtvinters og sommer. Disse tre blotene fulgte arbeidslivsrytmen. En kunne iverksette kriseblot om avlinger slo feil, sykdom, pest eller andre krisesituasjoner skulle slå inn. Dette kunne en også gjøre på privaten om det var noe som gjorde den enkeltes liv vanskelig.¹⁴⁹ Dermed ser vi her hvordan folk har samlet seg rundt gudene fra før kristen tid og at det har betydd en del for dem. Felleskapet gikk sammen, for så å be gudene om å gi dem en god periode eller be dem om hjelp. Det er ikke utenkelig at felleskapet stilte opp når en individuell person blotet for å hjelpe til med å be om hjelp. Den norrøne religionen var en folkereligion, som vil si den var udogmatisk. Den har ikke sin tyngde i læresetninger og tro, men i praktisering gjennom hellige handlinger.¹⁵⁰ Ved religionsskiftet var den tidligere troen omtalt som en skikk, hvor det var handlingen som sto i fokus, og ikke selve troen. Den offentlige kulten, eller sentralkulten, var basert rundt handlinger som samlet flest mulige deltakere. Her omfattet det hele bygdelaget, ikke bare lokalsamfunnet. Det vil si den offentlige kult henger sammen med organisering av samfunnet og lederskap.¹⁵¹

Den norrøne religionen samlet folket sammen, og folk kan ha sett på det å stå sammen som den beste måten å be gudene om hjelp på, for da var det større sjanse for at gudene hørte dem og deres bønn om hjelp. Det var også viktig at de sto sammen med hjelpe hverandre, for om en krise skulle forekomme påvirket dette hele lokalsamfunnet, og det kunne få fatale konsekvenser. Religion har vært viktig for de enkelte regionene og folk har samlet seg sammen i de forskjellige regionene for å be om hjelp. Derfor kan en hevde at religion har vært viktig element i det regionale felleskapet.

Ifølge Krag hadde religiøse handlinger et sosialt siktemål, som betydde samvær og fest for deltagerne. Ordet «øl» som betyr drikkelag, var viktig i førkristen tid, og ble tatt med videre i den kristne tid i religiøse handlinger. Dette «ølet» har spilt en viktig rolle i sammenhenger der det sosiale og det religiøse ble to sider av samme sak. Ens inngang i livet ble ledsaget av barnsøl, og, selv nådde man en formodentlig en gang til festsølet og brudeølet. Utgangen av livet ble markert av gravøl eller arveøl.¹⁵² Med dette kan vi tolke at å drikke sammen var en viktig hendelse for felleskapet og at denne tradisjonen tas med videre inn i den kristne tiden. Når en religiøs handling tok sted, ble felleskapet samlet for å drikke.

¹⁴⁹ Steinsland 2005: 265

¹⁵⁰ Steinsland 2005: 267

¹⁵¹ Steinsland 2005: 268

¹⁵² Krag Claus (2005) *Norges Historie 800-1130 Vikingtid og rikssamling* ASCHEHOUGS Oslo: 86

Religion var altså ikke noe nytt for det norske folket. Folk hadde hatt en tanke om en gudommelig eksistens langt tilbake. Disse gudene hadde skapt verden og hadde sine egenskaper, og ble tilbedt til forskjellige tider. Skulle noen ut i krig, ba en til Odin, og trengte bøndene regn, ba de til Tor, og for fruktbarhet ba de til Frøya.

Spørsmålet om trosskiftet har vært og er et spørsmål som ikke vi kan komme frem til et spesifikt svar på. Frem til 1960 var det vanlig oppfatning blant forskerne at den offisielle kristninga og kirkeetableringen som kom på 1000-tallet først og fremst var starten på utviklingen. Kristningsforsøket før dette hadde ikke hatt særlig betydning, og først etter kirkeetableringen fulgte den virkelige overgangen til kristendommen i landet.¹⁵³ Fra 1077-1122 var det en strid om hvem som hadde retten til å velge biskoper. Stridens ende ble at kongen kunne velge biskoper, men paven måtte godkjenne valget. På 900-tallet fant det sted en kirkereform som førte til en spredning, og kirken ville høyne moralen blant geistlige og gi kirken en større selvstendighet og selvbestemmelsesrett. Dette støttet Pave Gregor VII, og krevde i 1077-1085 at alle kirker skulle løsrives fra all verdslig makt.¹⁵⁴ I Norge ble en egen kirke provins opprettet i 1153, med en egen erkebiskop i Nidaros. Som vi har sett, så var Norge kristent ved lov, men ikke hele landet var villig å godta dette. *Historia Norwegie* takker Gud at landet har blitt kristent. Ut fra dette kan vi se at deler av landet var kristent, men det kan tenkes deler av landet stod fast ved gamle tradisjoner.

I Norge er det bestemt at landet ble kristent i 1024. I år 995 holdt Olav Tryggvasson ting på Moster og ønsket at folket skulle ta til seg kristendommen. Olav holdt også et husting, hvor han inviterte høvdinger og storbønder fra Strand og ut til Gauldal og Orkdal om å komme på gjestebud, og der tok de kristendommen til seg.¹⁵⁵

Fridtjov Birkeli delte kristendommens innføring inn i tre faser: En infiltrasjonsfase, misjonsfasen 995-1030, og til slutt en kirkelig fase 1030-1153.¹⁵⁶ Den siste fasen ble diskutert av Edvard Bull og Fredrik Paasche. Bull hevdet at nordmennene aldri var ordentlig kristne, siden ættefølelsen og hevdelsestrangen var for stor, kunne ikke dette forenes med den kristne ideologien om ydmykhet, som folk flest derfor aviste.¹⁵⁷ Paasche derimot mente nordmenn var blitt like kristne som sine naboer i Sør-Europa. Han mente å ha funnet gjennom de kristne

¹⁵³ Krag 2000: 139

¹⁵⁴ Dørum 2017: 252

¹⁵⁵ Flatøybok 2015 bind II: 126

¹⁵⁶ Sigurdsson Jon Vidar (2003) *Kristninga i Norden 750-1200* Det Norske Samlaget Oslo: 12

¹⁵⁷ Krag 2005: 139

skaldekvadene tegn på en rekke vitnesbyrd på det kristne budskapet.¹⁵⁸ Bull ønsket ikke å legge vekt på skaldekvadene, han kalte dem «*esoteriske mestersang*», når det kom til folkegrupperes religiøsitet. Folk har gjerne tatt kristendommen til seg, men gamle tradisjoner har gjerne levd videre. Dette kan vi se når Tore Hund søker hevn over Olav Haraldsson I, for et drap på en slektning. Dermed krever Tore blodhevn, som var en gammel skikk.

Nøyaktig hvilket år Norge kom i kontakt med kristendommen, kan vi ikke med sikkerhet si, men det er ikke usannsynlig at Norge traff på kristendommen gjennom Roma og Sør-Europa på 400 og 500-tallet. Det er likevel ikke før vikingtiden at Norden blir mer åpen for kristendommen, og lar den påvirke dem mer politisk og religiøst.¹⁵⁹ En grunn til at kristendommen ble godtatt, var hvor lett det enkelte individ kunne forholde seg til den kristne Guden, til forskjell fra de Norrøne gudene som hadde tilhørighet til forskjellige steder i landet. En mulighet kristendommen kan ha spredt seg i Norge ha skjedd gjennom handel, og dermed har kristen tro og ideer blitt spredt. Kristendommen har ikke vært et ukjent fenomen i viktige deler av landet, og den har hatt en viss spredning med et relativt godt omfang.¹⁶⁰ Som vi har sett så ville Håkon Haraldsson I innføre kristendommen med lov, men Olav Tryggvasson blir fortalt av fagerskinna slik:

*«Han var den første av Norges konger som hadde den rette tro til Gud, og ved hans styring og makt ble hele Norgesveldet kristnet, og Orkenøyene og Færøyene, Hjalmland og Island, og Grønland.»*¹⁶¹

Hvorfor Fagerskinna skal si Olav var den første kongen som var den første med den rette tro er vanskelig å tolke, men det kan hende det er fordi han ikke var villig til å inngå noe kompromisser når det kom til kristendommen og den norrøne troen. Fagerskinna forteller videre:

*«Han lot reise kjøpstad i Nidaros, hvor det før bare var en gård. Han lot drepe store høvdinger som ville reise seg imot kristendommen, men noen gav han store len for å styrke sin sag. Erling Sjalgsson fikk Astrid søster av Olav, og han hadde kongens ombud overalt øst i landet.»*¹⁶²

¹⁵⁸ Krag 2005:139

¹⁵⁹ Sigurdsson 2003: 17

¹⁶⁰ Holmsen 1977: 99

¹⁶¹ Fagerskinna 1972: 128

¹⁶² Fagerskinna 1972: 128

Dette er et godt eksempel på hvordan Olavs kristningspolitikk har blitt ført. Olav har muligens møtt med de lokale lederne, og enkelte har sett at de hadde mer å tjene på å følge han, siden gavesamfunnet enda stod sterkt. Gaver har blitt gitt til den som valgte å la seg kristne, slik vi ser med Erling. Viktigheten av å få lederne i samfunnet kristnet, har dermed ført til at bøndene har valgt å la seg kristne. Gro Steinsland har pekt på at kristningen var noe som foregikk fra oven og ned. Kristningen foregikk ved tinget, og motsatte en seg ble en straffet med bøter. Videre motstand ble straffet med konfiskert eiendom, og videre konsekvens kunne bli drap.

Selv om de skriftlige kildene kan ha overdrevet hvor mye de kristne kongene har hatt en påvirkning på kristningen av landet, skal vi ikke se bort fra at kristendommen ble innført gjennom de øvre sjikt. At lederne gjerne hadde en viktig rolle i de tidligere religiøse sammenhengene, og at de har brakt tanken med seg videre, så de har klart å bevare sin politiske makt.

I *Borgatingsloven* står det at bøndene skal bestemme presten i herredskirken.¹⁶³ I den tidlige kristendommen beholder enda bøndene sin selvstendighet, og tradisjonen om at bøndene er de som bestemmer hvem som skal lede dem, står muligens enda sterkt. Det skal ikke ses bort fra at bøndene velger prestene på bygdetinget, og dette er en metode kirken har kunnet brukt for å inngå et kompromiss med de forskjellige regionene, for å få lov til å bli den nye regionale religionen, som samler alle regionene til en lands religion.

Senere var det biskopen som skulle bestemme hvem som ble prester. De første prestene ble regnet som en del av eieren av kirkene sin husstand. De første kirkene har vært bygget på høvdingenes private eiendom, noe som har gitt dem kontroll over kirken. Dette ble avskaffet ved tiden, noe som vi kan finne i *Gulatingloven*.¹⁶⁴ Vi vet dessverre lite om hvordan presteembetet har utviklet seg i Norge siden vi ikke har noen landskapslover som omtaler prestegårder før 1300-tallet. Prestene giftet seg inn i bondeslekta, og inngikk i bygdas nettverk av familier.¹⁶⁵ Altså så har folket ansett prestene for å være en vanlig del av samfunnet, og deres opphøyde posisjon har ikke vært der fra starten. Det er mulig kirken har sett hvor viktig det var å få prestene inkorporert inn i de forskjellige regionene, og gjennom det at prestene ble en del av regionen kunne kristendommen stadfeste seg bedre. En spesiell del av

¹⁶³ Krag 2005: 270

¹⁶⁴ Krag 2005: 270

¹⁶⁵ Krag 2005: 270

kirkebyggingen, som Sveaas peker på, så var kirker gjerne bygget nærme tingstedet.¹⁶⁶ I kristen middelalder ble tingstedet markert ved hovedkirken.¹⁶⁷ Det som er spesielt med dette er kirkens beliggenhet blir like ved det viktigste samlingspunktet for «communities», og dermed så de kirken hver gang de gikk til tinget. Dette kan ha skapt en relasjon ved at kirken også er et samlingspunkt for religiøse sammenhenger. Vi vet at det ble bygget kirker like ved kysten, slik at en kunne se at området var kristent, og kirken var noe av det første en la merke til da en seilte inn til et område. Dette kan da ha sammenheng, at når en gikk til tinget så en kirke og dermed så en at regionen var kristen.

I den tidlige kristendommen skulle kirken og folket leve etter en lov som skulle være gjensidig. Bøndene var nødt til å bygge kirker og vedlikeholde dem. Til gjengjeld skulle biskopen vigsle kirken, og sørge for å skaffe prester til å tjene folket på den rette måten. Biskopen har selv en plikt å gjøre tjeneste hvert år i hvert fylke. For alle kirkelige handlinger har biskopen eller prestene krav på en betaling av bøndene, nekter en person dette blir han saksøkt på tinget. Når presten skulle holde gudstjeneste i kirken, skar han til en del trekors, som ble sendt rundt i bygda, og hver mann pliktig til å bringe det videre. Den som ikke gjorde det, ble straffet med bøter. Noe som også er viktig er at biskopen ikke hadde lov til å ta vekk prestene så lenge han gjorde jobben sin rett, og holder seg som venn med bøndene. Hvis han ikke holder sine kirkelige plikter, kan biskopen fjerne han.¹⁶⁸ Det som er spesielt er hvordan kirken har adoptert inn tradisjonene til regionene, så folket kunne føle en form for tilhørighet til kristendommen. Vi ser at folket og kirken skal leve i harmoni med etter lov, akkurat som bøndene hadde skapt lovene for å leve i harmoni før kristendommen. Videre skal presten skjære trekors som skal sendes rundt, noe som kan minne om når bøndene sendte hærpilen rundt under krigstilstander, det var opp til felleskapet å samarbeide for få den videre. Felleskapet må enda være med når kirken skal utføre handlinger, og kirken har ikke lov til å tiltale noen med bøter uten at det er tatt opp på tinget, og vi kan tenke oss da at kirken har ført en sak som felleskapet skal dømme i. Kirken kunne dermed ikke gå fremover uten at felleskapet stod bak og støtte opp. Kirken har brukt felleskapet til bygge og vedlikeholde kirken, men kirken må enda vise respekt for en del av de eldre tradisjonene.

De tre kristenkongene kom fra utlandet med kunnskap om hvordan kristendommen kunne støtte opp kongemakten. For kongene var kristendommen en måte å samle folket på, og splitte

¹⁶⁶ Sveaas 1977: 249

¹⁶⁷ Holmsen 1977: 58

¹⁶⁸ Holmsen 1977: 186.187

opp de gamle maktelitene. Høvdinger og stormenn hadde stort å tjene på å kristne seg, og følge kongen, slik vi ser med Erling som blir gift med kongens søster, og får dermed landområder.¹⁶⁹ Kristningen av Norge kunne gå fortere enn Sverige siden det var en konge som kunne stå bak kristningen. Det at kongemakten bruker kirken til å samle folket under seg, og splitte den gamle makteliten, er noe vi kan se at hendte i flere områder gjennom tiden. Susan Ranke peker på hvordan innføringen av Gregoriansk kirkemusikk i det frankiske riket var en metode Pippin III brukte til å samle folket, og svekke den frankiske makteliten som var en opposisjon mot kongen.¹⁷⁰ Dette var en nødvendighet for at han skulle vinne overmakt over selvstendige adelsmenn, som ikke så forskjellig fra hva de norske kongene prøvde å bruke kirken til.

En måte vi kan se kristendommen har gjort et innhogg i Norge er tydelige gravfunn i Agder fra 950, hvor det er en nedgang på norrøn gravskikk. Nedgangen i gravgaver som den døde tok med seg har også sunket, noe som viser den kristne påvirkningen. Alle i samfunnet trengte ikke å ha vært kristne, men har blitt gravlagt kristent.¹⁷¹ Det er funnet gravspor fra 900-tallet på Veøy i Romsdal, og funnet spor etter det som kan ha vært Norges eldste kirke som var bygget under Håkon sin kongperiode.¹⁷² Det var på indre-Østlandet og Trøndelag kongene møtte størst motstand fra høvdingene.¹⁷³ Det er ikke å se bort fra at motstanden mot kristendommen kom fordi kristendommen ville ført til at de var underordnet kongen, og ikke kongens venner. Da ville de vært hans undersåtter, og dermed mister de sitt maktherredømme. Fridtjov Birkeli har vist at opplysningene Snorre gir at Håkon Haraldsson inviterte prester og biskoper til Norge gjennom en kilde fra Glastonbury-klosteret i Sørvest-England. I fortegnelsen nevnes en «*Sigefridus norwegensis episcopus*» som betyr det har vært en biskop som het Sigfrid i Norge, og han har vært det før Olav Tryggvasson sin tid, noe som peker det var under Håkon.¹⁷⁴

At Håkon ikke tvang folket til å kristne seg, kan være fordi kongemakten og kirken stod så svakt i landet. Han hadde ikke muligheten til å tvinge folket til noe uten å virke for tyrannisk, noe som kunne føre til at folket ville gjøre opprør, og dermed ville han miste kongemakten sin. Det samme kan vi se ved Olav Tryggvasson, at selv om han har en hær med seg, så var

¹⁶⁹ Steinsland 2005: 431

¹⁷⁰ Rankin Susan (1994) Carolingian Music *McKitterick Roasmund* (red) *Carolingian Culture: Emulation and innovation 274-316* Cambridge University Press Cambridge: 275-276

¹⁷¹ Krag 2005: 145

¹⁷² Pedersen og Sigurdsson (2015)

¹⁷³ Dørum 2017: 140

¹⁷⁴ Krag 2005: 153

bøndene væpnet, og stod sterke som dermed fører til at han ikke vil havne i strid med dem. Olav har også brukt kompromisser for å kunne kristne folket, selv om han ikke ville det, men det var beste måten å unngå konflikt på. På Gulen ble det avtalt at folket lot seg kristne i bytte mot at Erling Skjalgsson ble gift med Olavs søster Astrid.¹⁷⁵ Her kan det ha være at Olav så på Erling som en såpass mektig høvding, at en allianse med han kunne være berikende for han. Erling på sin side kan ha sett at gjennom giftemål med kongens søster, har han hatt mye å tjene. Dermed ble Erling kristne og da har folket i regionen fulgt med. Som nevnt tidligere var kristningen noe som skjedde fra oven og ned, og det kan godt hende at folket hadde en sterkere tilhørighet til høvdingen sin enn til kongen.. Gjennom kompromissene klarte Olav å få gjennom lover som skulle følges, og at det skulle bygges en fylkeskirke som dåp og gravkirke i hvert fylke.¹⁷⁶ På bakgrunn av dette har Olav kunnet få gjennom kristningspolitikken sin, men det var gjennom kompromisser med bøndenes fellelskap og deres ledere at han klarte dette.

Det er mulig kirken kunne se helliggjøringen av Olav Haraldsson I som et viktig skritt for at kirken skulle stadfeste seg som en institusjon. En død konge hadde evner til å samle folket, og dette kan lettere forklare helgenkulten, og de mirakler som kommer med kristendommen. Ut fra St Olav ble myter, riter fra før kristen tid heftet sammen med den nye herskerideologien. Olav sin kult vokste seg ut fra St Klemenskirken i Nidaros, til en kult utenfor Norge hvor han ble kjent som «*Rex perpetuus Norwegia*» også kjent som «*Norges evige konge*». Erttertidens konger var nødt til å ta landet i navnet til den hellige St Olav.¹⁷⁷ For å gi folket en forståelse av de mirakler som kristendommen brakte med seg, kunne kirken vise til de helbredelse miraklene som skjedde etter St Olavs død. Likevel kan ikke kirken ha klart dette alene. Da kong Svein og dronning Alfi fikk de norske stormennene imot seg, kan kirken ha funnet en allianse med denne misnøyen. Einar Tambarskjelve og Kalv Arnesson kan ha vært blant de stormennene som var innstilt på å prøve både gammelt og nytt, og ga sin støtte til å gjøre Olav til en helgen.¹⁷⁸

Kristendommen måtte likevel gjennom tinget for å kunne innføre sine lover, slik Olav Haraldsson I måtte også gjennom fellestinget for å få godkjenning til sine kristne lover. Som nevnt tidligere var det på tinget på Moster Olav og Grimkjell satte kristen loven, og de kristne

¹⁷⁵ Helle Knut (2021) *GULATINGET OG GULATINGSLOVA* Skald Leikanger: 37

¹⁷⁶ Helle Knut 2021: 38

¹⁷⁷ Steinsland 2005 s.450

¹⁷⁸ Krag 2005: 218

lovene ble innlemmet i Gulatingsloven ved godkjenning på Gulatinget.¹⁷⁹ Her ser vi igjen hvor viktig det var at felleskapet var med på kristningen, og felleskapet måtte godta det som ble bestemt i tilfelle uenigheter dukket opp, kunne det tas opp med kongen for å finne en løsning. Det er ikke sikkert at alle lovene som Olav innførte, ble tatt med i starten, men at de kristne lovene har vokst frem i tiden etter at han ble en helgen.¹⁸⁰ Videre kan dette tolkes som en metode kirken har samarbeidet ved å legitimere de kommende kongene sitt krav på tronen, samt styrke folkets følelse til folket ved å velge Magnus Olavsson I til konge. Erik Opsahl peker på hvordan bruken av St Olav ble brukt til å vekke en nasjonal følelse hos folket ved at det gjøres opprør for å forsvare landet sitt, siden folket gjennom kristendommen hadde fått kjennskap om Olav som Norges evige konge og helgen.¹⁸¹ Det å utrope Olav da som den norske helgenkongen kan ha vært gunstig siden folket kjente, og visste hvem Olav var, og dermed kunne forså seg lettere på den nye religionen. Videre kan vi tenke oss at Norge på denne tiden ser hvordan kristendommen sprer seg, og valgte å bli kristne for å forhindre mulige angrep fra kristne naboland. Eksempel på dette kan vi se i 1226 da den tyske orden fikk beskjed av den tysk-romerske keiseren Fredrik II å angripe og invadere det hedenske Prøysen.¹⁸² Kristendommen var en sammenbindende faktor i landet og ved å svekke høvdingene som religiøse ledere, og kongen erstatte denne leder rollen med seg selv.¹⁸³ Innføringen av kristendommen førte dermed til at et hierarkisk system ble innført, og kongen kunne gjøre krav på sin makt og verdslig styre i pakt med Guds vilje, og dette førte til at Norge ble et kongedømme på lik linje med andre deler av Europa.¹⁸⁴ Kristendommen førte med seg en religion med en Gud som alle hadde felles, i tillegg til egen kongeideologi, hvor det er en konge som skal styre, og være overhøyhet over høvdingene og folket er hans undersåtter.

Likevel har ikke den nye religionen ført til noen drastiske endringer for adelen. Noen økonomiske påvirkninger fikk de, siden kongemakten hadde tatt over en del av de økonomiske gevinstene, men deres maktgrunnlag var enda basert på eiendom og jord, og personlige forbindelser. Aristokratiet støttet seg mer på kongemakten, med noen få unntak, og slik skulle det være frem til innbyrdeskrigen, som splittet aristokrati og konge.¹⁸⁵ Videre ser vi

¹⁷⁹ Helle 2021: 38

¹⁸⁰ Helle 2021: 39

¹⁸¹ Opsahl 2012: 17

¹⁸² Moseng 2007: 79

¹⁸³ Moseng 2007: 82

¹⁸⁴ Brochmann Grete og Kjeldstadli Knut (2014) *INNVANDRING TIL NORGE 900-2010* Pax Forlaget A/S 46-47

¹⁸⁵ Moseng 2007: 85

en måte kongen klarte å forsterke sin makt, var vigsle sine egne biskoper i England, som var en motpolitikk mot erkebiskop Albert av Bremen. Albert prøvde å få til et patriark forhold mellom Nord-Tyskland og Nord-Europa, og ville da sette Nord-Tyskland som den øverste lederen over kirken i de skandinaviske landene.¹⁸⁶ Dette forsøket gikk ikke, ettersom Norge fikk sitt eget erkebispede rundt 1068, grunnlagt av Olav Kyrre. De første biskopene fra nordafjells og vestafjells satte seg hovedsakelig i Trondheim og Bergen.¹⁸⁷ Paven hadde blandet seg inn i denne konflikten, hvor han kritiserte Harald Sigurdsson I for at biskopene i Norge ikke var vigslet, eller ordinert mot betaling i England, eller Frankrike som var i strid med de romerske reglene. Han peker på at kristendommen står svakt i Norge, og at han da gir all kirkelig makt til Albert av Bremen.¹⁸⁸ Det kan tenkes at grunnen den Norske kongen ikke ville la Norge bli underlagt et bispede fra utlandet, var fordi han ønsket et eget norsk bispede.

En annen faktor som er verdt å tenke seg, er godtakelsen av kristendommen kom mer med at flere norske ble utdannet som prester. De første prestene var utenlandske, noe som kan ha gjort relasjonen til den nye troen vanskeligere. Munker drev med misjonering i Frisland og Tyskland, og denne kulturpåvirkningen har spredt seg til Norden, og har blitt inkorporert inn i den norrøne troen. Hva vi da kan oppfatte som norrønt og kristent, er ikke lett å avgjøre. Tanken på en drastisk endring har sikkert ikke vært noe folk tenkte på, men det at prestene var utenlandske, kan ha skapt konflikter som har oppstått ved språk og skikk var forskjellig.

Det var mot slutten av den norrøne tiden de forskjellige regionene ble bevist på at kulturer og religioner stod mot hverandre.¹⁸⁹ Kristendommen var allerede under utvikling før de tre kristen kongene tok et grep om folkets tro, men det som har gjerne har hatt mer å si var metoden de gikk frem på, og hvordan de gjerne brøt med folkets skikk. Ifølge Sverre Bagge handlet det ikke så mye om selve religionen, men hvordan det nye styresystemet skulle innføres. Bagge peker på at det nye styret skulle føre til at kongen stod øverst, og folket skulle være under han som hans undersåtter. Det var det overordnede styret de gjorde opprør mot, og ikke kristendommen.¹⁹⁰ Bøndene og høvdingene deres kan ha sett dette som et brudd mot

¹⁸⁶ Sigurdsson 2003: 68

¹⁸⁷ Holmsen 1977: 184

¹⁸⁸ Bagge Sverre Smedal Synnøve Holstad Helle Knut (1973) *Norske middelalder dokumenter* Universitetsforlaget Bergen-Oslo-Tromsø: 16

¹⁸⁹ Krag 2005: 141

¹⁹⁰ Bagge Sverre (2002) Mellom kildekritikk og historisk antropologi OLAV DEN HELLIGE, ARISTOKRATIET OG RIKSAMLINGEN *Historisk Tidsskrift, Bind 81, s173-212* Universitetsforlaget Oslo: 198

deres tradisjoner, som førte til en frykt for å miste den regionale selvstendigheten. Dette kan være årsaken de valgte å alliere seg med danskene, og dermed gå mot kongen.

Opsahl sin teori kan støttes opp av Susan Reynolds når hun ser på *Regno av Prüm*, som skriver at folk skaper en tanke om en identitet som skiller dem fra andre gjennom tradisjoner, språk, og lover, og ved å gå gjennom den hellige kirken er de samlet i troen uansett variasjon i tradisjonene deres.¹⁹¹ *Regno* peker på hvordan religion er noe som er samlende for folket, og som Opsahl viser til er Olav blitt et samlende religiøst symbol, og det religiøse symbolet er noe som blir brukt til å samle folket under opprør på 1400-tallet. Olav som ble kanonisert på 1000-tallet, blir dermed brukt som et religiøst symbol blir 400 år senere til å samle folket igjen. Kristendommen var ganske godt etablert i Norge under Olav, men hans død ble en martyrdød, og kulten som vokste frem som resultat av dette ble viktig for hans ettermæle.¹⁹² Olavs død, og kanonisering kan ha ført til en større godtakelse av at det skulle være en overkonge. Den nye religionen kunne da brukes av kongen til å bryte ned motstanden mot et overkongedømme, og kunne dermed brukes til å underlegge regionene kongen. Dette kom til full rette i 1164 da Magnus Erlingsson ble konge.

Kongen hadde vært alles venn ifølge *Gulatingen*, men nå skulle kongen være deres overhode. Ved bruk av kirken kunne kongen bli høvdingenes overordnede, og ved bruk av denne metoden kunne kongen sette en stopper for den konstante rivaliseringen mellom høvdingene. Dette førte også til at høvding som gjorde opprør mot kongen kunne bli fjernet, istedenfor å kunne inngå kompromisser etter et nederlag.¹⁹³ Kirken sin startfase var med på å samle landets høvding under en konge, og det at landets høvding samlet seg under en konge førte til et mer samlet folk. Denne samlingen kunne ikke funnet sted om ikke de tidligere kongene hadde innført kristendommen, og prøvd å få til å få landet kristent, og det å få høvdingene til godta en overkonge gjennom kristendommen, har vært noe Olavene prøvd på.

En ting vi kan tenke oss er det faktumet at kirken har forstått dersom de skulle klare å bli en landsdekkende religion, var det viktig at de ble en del av den regionale identiteten, og ble den dominerende regionale religionen.

¹⁹¹ Reynolds 1997: 257

¹⁹² Bandlien Bjørn Andersen Per Sveas Norseng Per G Scott Ida (2022) *Norsk Historie fra 800-1130 STORE NORSKE LEKSIKON*

¹⁹³ Orning 2020: 110-111

2.5 Konklusjon

Som Reynolds peker på bygger bøndene identitet gjennom tradisjonene sine. En som bryter med tradisjonene, blir ansett som en motstander av bøndene. Dette har vi sett gjennom Håkon, som ikke ville blote, og bøndene kommer med trusler om å ta han vekk som konge. Det samme ser vi skje igjen hos Magnus Olavsson når bøndene mener han behandler dem dårlig. Kongene kan gjerne inngå kompromisser med bøndene, men om de mislykkes så ble de enten jaget vekk som Harald Eriksson ble på tinget i Voss, eller drept som Olav Haraldsson. Som Dalewski pekte på, kan det ofte oppstå konflikter mellom de lokale felleskapene og den øverste ledelsen, men de kan ofte møtes for å drøfte en løsning. For å kunne opprettholde disse lovene, og passe på at det ble opprettholdt respekt for felleskapets tradisjoner møttes de på tinget, og tok opp saker, for å opprettholde fred. Tinget blir en felleskapeleg faktor som bøndene kan bruke til å drøfte saker, føre rettsaker og ta opp saker som kan true freden innad samfunnet. Samfunnet i den tidlige rikssamlingen var basert på lokalsamfunn, og de enkelte lokalsamfunnene hadde sine spesifikke avtaler med kongen, og det enkelte samfunn kunne gjerne bryte med kongen, og dette kunne føre til at flere valgte å gjøre det. Samfunnet var basert rundt lover, og lovene var bygget på tradisjoner. Som Reynolds har pekt på var det opp til de enkelte regionene å beskytte disse lovene, og det var de villige til. Lovene var kanskje ikke nedskrevet, men de hadde respekt for dem. Hvordan loven ble tolket kunne variere, og det har eksistert muligheter for å kunne gå rundt eller inngå kompromisser når det kom til loven. Kirken kan ha sett hvor viktig det var å vinne over disse samfunnene, og derfor startet de med å inkorporere kirkens makt inn i de enkelte samfunn slik at kirken ble godtatt fra de enkelte regionene, før de kunne innføre en overkirke med en overmakt. Det var viktig de respekterte regionenes levemåter, og det var viktig de geistlige ble tatt inn i de forskjellige samfunnene. For høvdingene har de sett en mulighet å tjene på det å ha kirken, så de lot kirken bli bygget på sin eiendom for å beholde en del av sin makt, og muligens styrke den gjennom den nye troen. I førkristen tid fungerte høvdingene som en viktig rituell faktor, og de kan ha brakt disse religiøse idealene videre. Kirken var da klar over at det var viktig å starte på regional plan, og en måte å passe på at folk innså kirkens viktighet, var å bygge dem ved tingstedet, så hver gang de gikk mot tinget så de kirken og fikk en parallell at den var en like viktig samfunnsfaktor som tinget.

3.0 Riksnasjonaliteten i Norge

I dette kapittelet skal det undersøkes om en nasjonal identitet har vært eksisterende i Norge under den tidlige rikssamlingen. Som tidligere vist hadde folk en sterk tilhørighet til regionen de levde i, og denne tilhørigheten var med på å bygge opp en regional identitet, som bøndene var villig til å forsvare. De identifiserte seg med regionen sin, og bygget opp lover som gjaldt for regionen basert på deres normer og tradisjoner. Vi har sett de hadde en politisk arena som de hadde en respekt for, og krevde en respekt for de normer og tradisjoner som var i den regionen, og de var villige til å beskytte disse verdiene.

Men hadde folk en følelse av en tilhørighet til landet Norge? Var det tanker om et eget land som het Norge, og er det mulig at tanken på et eget land var årsaken til opprøret mot dansk overherredømme? Vi hører om menn fra nord, og til og med i angel-saksiske kilder finnes det en egen deling av vikingene som kan identifisere at det kan ha eksistert en egen tanke om et eget Norge. Irske kilder viser til Ivar Beinløs, som Ivar konge over Nordmenn. Mener kildene at Ivar var konge over menn fra Norge, eller menn fra nord.

For det andre kan det være at kongsrekken kan vise til en form for identitet? På 1000-tallet peker Zbigniew Dalewski at de regjerende husene i Polen, Bøhmen og Ungarn prøvde å opprette en dynastisk tanke for å styrke sin rett til tronen, og deres etterkommeres makt.¹⁹⁴ Kan vi se om det var en slik tanke voksende frem i Norge? Claus Krag har ment at det som har blitt kalt Hårfagre-dynastiet skal kalles Hardråde-dynastiet, men kan det være en tanke om et eget dynasti som har vært grunnen vi kan snakke om et Hårfagre-dynasti? Hva menes når kildene sier at Harald gjorde Norge til en odel? Var tanken om at Norge skulle ha en egen kongsrekke som skulle arve landet, og dermed ble Norge ble en odel, og viser dette da at det var en tanke om et eget land? Var dette grunnleggende for at Magnus Olavson I ble valgt til konge i 1035? Det er ikke umulig at vi kan se et landsrike som het Norge, men hvor godt etablert var dette riket, og var det en full bevissthet rundt det?

¹⁹⁴ Dalewski 2018 Zbigniew Strategies and Creating Dynastic Identity in Central Europe in the 10th-11th Centuries | Tracy Larissa (red) *Imagined Communities Constructing Collective Identities in Medieval Europe*. Brill London: 37

3.1 Landet/Riket

Hva er det som legger grunnlaget for en nasjonal følelse, og følelse av en tilhørighet til et land? Ifølge A.D Smith er en av de universelle tankene om et land og identitet, tanken og følelsen til om universelt gammelt hjemsted. For nasjonalistene er dette et av de mest grunnleggende faktorene for en nasjonal tanke. Et sånt bånd er ansett for av nasjonalister til å være en nøkkelkomponent i definisjonen og tanken av en nasjon, og skapelsen av en kollektiv tanke om en egen nasjon. Det er i moderne tid at hjemland har blitt herdet inn til en tanke om et samlet alliert nasjonalt territorium, symbolisert gjennom deres nasjonale grenser.¹⁹⁵

Vi har allerede sett at folk hadde en sterk tilknytning til sine regioner, gjennom sine regionale lover, og tinget som regionen hørte til. Thomas Lindkvist har villet skille mellom «velde» og «rike». ESelv om på 800-tallet tegnet velde den makta kongen hadde over folk og land, men tegnet ikke til noe fast satt geografisk territorium eller område. Det er på 900 og 1000-tallet at velde og rike fikk mer samme betydning. Et norsk rike med territorium og grenser begynte å ta form, selv om grensene var flytende.¹⁹⁶ Steinar Imsen har pekt på at rike i prinsippet tilhørte kongen, og ikke til Norge eller Nordmenn.¹⁹⁷ Steinar Imsen viser til at «*Norges velde*» er også et territorielt politisk begrep som forekommer i de gammelnorske lovene, og som moderne Norge har adoptert i form av Norgesvelde. For oss står middelalderens Norgesvelde som et slags norsk imperium. For middelalderens nordmenn betydde Norgesvelde stort sett det samme som Norges rike, det vil si det territorielle herredømmet kongen hadde over Norge.¹⁹⁸

Sverre Bagge på sin side mener derimot at de såkalte nasjonale forestillingene retter seg mest mot kongen, og lite mot nordmenn som et felleskap eller mot en norsk kollektiv identitet. Lunden med støtte fra Imsen, sier da at omgrepet Norge og nordmenn senest mot slutten av høymiddelalderen var blitt et «*identitetsmerke og felleskapsmarkør*».¹⁹⁹ Ifølge Susan Reynolds så var folk bundet til regionen sin, og et sett med lover på 900-tallet, men tanken om et konstitusjonelt monarki, var ikke helt på plass. I Frankrike regjerte kongen over flere forskjellige folk, og i England anså de seg som et folk, men likevel var de delt i forskjellige

¹⁹⁵ Smith 2002: 22

¹⁹⁶ Dørum 2017: 123

¹⁹⁷ Dørum 2017: 123

¹⁹⁸ Imsen Steinar (2015) *Land og folk i den norrøne verda ca. 900 til 1450* Det Norske Samlaget Oslo: 17

¹⁹⁹ Dørum 2017: 124

kongedømmer.²⁰⁰ England ble samlet til et rike under Ætelsthan på 900-tallet, og i Snorre står det at Harald Sigurdsson I på en reise i England, forteller at kong Edvard utropte Harald til arving av riket.²⁰¹ England var samlet til et rike da Norge startet sin riksprosess, og det viser oss at det fantes en egen tanke om egne riker i perioden fra 800-1100. Ved tanken om egne riker kommer tanker om geografiske linjer som skiller dem fra andre riker. Det er da ikke umulig når Snorre kaller Norge et rike, at tanken var kommet til Norge gjennom England og Frankrike. Vikingene kan ha oppfattet tanken i utlandet om være samlet en felles tanke om noe eget, og et eget rike med egnene landegrenser skilt fra andre landområder. De kan ha tatt med seg disse tankene hjem, for så å bygge videre på en egen identitet.

I *Historia Norwegie* fortelles det at landet «Norge» fikk sitt navn fra en konge kalt Nor.²⁰² Den forteller oss om nabolandene som omgir Norge, og viser til dem som separate land med egne grenser.²⁰³ I Snorre forteller han hvordan Harald Halvdansson ville ha den vakre Gyda, men hun vil ikke ha en regional konge, men en konge over et land, som Gorm i Danmark, eller Eirik i Uppsala.²⁰⁴ Ut fra dette kan vi se det i sammenheng med A.D Smith sin teori, hvor han mener grenser ikke er et moderne fenomen, men noe som har eksistert siden middelalderen.

Vi kan se et eksempel når Olav Tryggvasson legger under seg Norge som *Fagerskinna* forteller: «*Da for kong Olav over Norge og la det under seg helt til nord fra landegrensen og sør til Danmark*».²⁰⁵

Men hva kan vi si Norge var på 800-tallet? Den politiske oversikten i Norge på 800-tallet var svært uoversiktlig, med mange store og små høvdingdømmer som kriget seg imellom om makt.²⁰⁶ Det beste eksempelet på hvordan det har vært en tanke om et eget land, med en egen landegrense er gjennom Ottars beretning. Ottar forteller kong Alfred av Wessex at han bor lengst nord av alle nordmenn, og at Harald er konge over «*Norweiger*». Ottar forteller om hvordan det bor Svear, Daner, Kvener, Bjamer, og Finner rundt i de andre befolkede landområdene. Ifølge Erik Opsahl, har han ment dette gir «*en oss mot dem*» følelse, hvor

²⁰⁰ Reynolds 1997: 256-257

²⁰¹ Snorre 2003: 511

²⁰² *Historia Norwegie* 2006: 53

²⁰³ *Historia Norwegie* 2006: 55

²⁰⁴ Snorre 2003: 48

²⁰⁵ *Fagerskinna* 1972: 126

²⁰⁶ Sigurdsson Jon Vidar Riisøy Anne Irene (2011) *NORSK HISTORIE 800-1536* Det Norske Samlaget Oslo 2011: 25, 61-67

Ottar peker på at de er et folk, og de er de andre. Han kan skille på forskjellen mellom nordmenn, bjamer, kvener og samer ut fra språklig kriterium. I sør skiller han mellom nordmenn, svensker og dansker. Det å si det var et språklig skille, kan neppe ha vært avgjørende siden språkene var nært beslektet.²⁰⁷

Det er mulig at personer som har ansett seg selv som «*nordmann*» på 900-tallet, har hatt en evne å kunne skille de forskjellige folkeslagene. Opsahl setter frem en hypotese om at «*nordmennenes land*» på Ottars tid, ikke bare var en ren geografisk betegnelse, men også hadde en politisk komponent. Det står temmelig klart for Ottar, var svear og daner folk som ble identifisert med herredømme i en eller annen form som var knyttet til territorier. Selv om dette er et veldig spinkelt kildemateriale, mener Opsahl at det ikke er umulig å snakke om en norsk identitet ut fra dette. Ottar sin beretning er fra rikssamlingens tidlige tid, og fra 900-1100-tallet foregikk en politisk prosess som var med å skape en norsk identitet. Ottar har gitt oss en subjektiv oppfatning av hva det vil si å være «*nordmann*» og det å være «*norsk*».²⁰⁸

Opsahl sin teori kan støttes opp av Susan Reynolds, når hun pekte på Regino av Prümsom som pekte på språk som en faktor. Det fremkommer spesielt når en fransk munk peker på at det finnes språklige forskjeller i det Frankiske allerede på 900-tallet. Videre peker Reynolds på at en av de største utviklingene på 900-tallet, var hvordan kongerikene vokste frem, og lojaliteten til kongen vokste frem sammen med et sett lover. Folk begynte å se en felles identitet, og sluttet å se regionale forskjeller.²⁰⁹ Vi kan da tenke oss det er mulig Ottar har hvert bestemt på språklige forskjeller på det han anså som Norge, og områder rundt, og han har hatt en bestemt tanke på at det var et rike med geografiske grenser, med et eget folk som hadde en egen konge.

På samme tid som Ottar forteller at han bor lengst nord av alle nordmenn, blir Harald Halvdansson hyllet i et skaldekvad som nordmennenes konge. Kongesagaen kom for å løfte frem det norske og nordmenn som noe positivt, og gjerne bedre enn det utenlandske, og fra 1200-tallet finner vi et krav gjennom skriftlige kilder om lojalitet og felleskap.²¹⁰ På en annen side er det en som ikke deler Opsahl sine tanker om «*Nordweg*» som et eget geografisk landområde. I motsetning til Opsahl, mener Claus Krag at Ottars beretning viser til noe annet. Krag mener Ottars fortellinger gjelder kystlandet fra Båhuslen og Oslofjord-området til nord-

²⁰⁷ Opsahl 2009 :41-42

²⁰⁸ Opsahl 2009: 41-42

²⁰⁹ Reynolds 1997: 260

²¹⁰ Dørum 2017: 124

landskysten og Malangen i Troms i nord. Dermed mener han at «Nordweg» er «nordmennes land» og dermed faller det indre Østlandet utenfor dette landet.²¹¹

Ut fra hva Ottar forteller, så peker det mer mot at Opsahl, med støtte fra A.D Smith sin tanke om landegrenser, at det har vært landet Norge som Ottar snakker om. Noe som utpeker seg er hvordan Ottar skiller folkeslag på språk, som kan hjelpe på tanken om geografiske forskjeller, og dermed støtter det opp at det har vært tanker om landegrenser. Videre kan det tenkes, at selv om Norge på 800-tallet hovedsakelig omhandler Vest-Norge, siden Øst var under danske styre, har Ottar hvert bevisst på at det var en geografisk grense mellom territoriet til Norske og Dansker. Ottar forteller i likhet med frankiske annaler, om to danske kongers hærferd mot Vestfold, siden de ikke viste lydighet.²¹² Det er ganske trolig det er Haralds områder han forteller om, og det er det tidlige opprøret til Harald han forteller om. At forestillingen om en «norsk» befolkning skulle være en moderne konstruksjon oppfunnet av en elite på 1800-tallet virker ikke riktig. En slik konstruksjon måtte for øvrig ha elementer å bygge med å ha en klangbunn i befolkningen om den skulle være virkningsfull. En annen sak er hva en på Ottars tid og senere kan ha lagt i det å «være norsk», og hvor viktig dette var som identifikasjon i forhold til andre, religiøse og regionale eller sosiale tilhørigheter.²¹³ Ottar viser oss dermed at tanken om nordmenn, og det å «være norsk» har eksistert lengre tilbake enn 1800-tallet, og tanken har muligens ligget i folks underbevissthet. For å samle Vestlandet kan Harald ha utnyttet den sterke splittelsen mellom høvdingene, og kan ha utnyttet det store fredsbehovet som eksisterte.²¹⁴ De forskjellige regionene på Vestlandet har sett at de måtte inngå fred, og samle seg under en leder som kunne føre dem om de skulle klare å løsrive seg fra dansk overherredømme. Jon Vidar Sigurdsson kommer med en av de beste forklaringene når han ser på Ottars beretninger til kong Alfred, når han mener at Ottar forteller om «Nordweg», snakker han om en sjøstrekning som var utgangspunktet for det som skulle samle seg til å bli Norge.²¹⁵ Sigurdsson viser seg som en mellomting mellom Opsahl og Krag, og det er godt mulig Ottar kan ha snakket om en form for sjøvei, som hadde sitt eget geografiske navn, og det er ved denne sjøveien grunnlaget for samlingen av et norsk rike skulle finne sted.

Et annet eksempel vi kan finne i *Fagerskinna*, og i Snorre er hvordan Olav Tryggvasson står fremme i staven på Ormen Lange, og forteller om hvordan menn fra de forskjellige nasjonene

²¹¹ Dørum 2017: 124

²¹² Sveaas 1997: 67

²¹³ Brochmann og Kjeldstadli (2014): 444

²¹⁴ Sveaas 1997:73

²¹⁵ Sigurdsson Riisøy (2011): 25

kommer til å kjempe. Når han ser danskene og svenskene gjør han narr av dem og kaller dem veike og svake, og det er ingen ting de kan gjøre mot hans modige krigere. Når han får øye på Håkon Jarl som er norsk taler han om at det vil bli en hard kamp, for der møter han menn som kommer fra Norge.²¹⁶ Vi ser en liknende hendelse, når Eriksønnene angriper Håkon «*Athelstenfoster*» Haraldsson I, og en av krigerne hans drar en hette over hode hans for å skjule han. En dansk kriger roper at Nordmennes konger er en feiging som gjemmer seg, og Håkon drar av seg hetten, og utfordrer mannen til tvekamp, som han vinner.²¹⁷ Som vi ser så ser både Olav Tryggvasson, Håkon og den danske krigeren en forskjell på hva en Nordmann, en Danske og en Svenske er.

Videre kan vi se en annen form for territoriell oppfatning, når Olav Haraldsson I kjemper for å beholde landet fra Knut, og Erling Skjalgsson blir hugget ned sier Olav: «*Nå hogg du Norge av min hånd*»²¹⁸

Et annet eksempel om en territoriell tanke kan vi finne i et dokument om rettarbøter som Magnus Olavsson I hadde sendt. Der ser vi det nevnes hva som skulle til for at en mann skulle ha lov til å få returnere til landet om han er borte, og ikke er en fiende av kongen

Det står i dokumentet: «*Om en mann farer bort fra landet vårt, da har han rett til å komme tilbake når han vil, selv om han er på et annet sted, dersom an ikke har vært i våres kongers fiendeflokk*».²¹⁹

Et annet på synet om Norge som et eget rike, er brevet pave Gregor VII sender Olav Kyrre, hvor han fraråder han å blande seg inn i tronkrigen i Danmark, for hans eget rike kan bli rammet av indre stridigheter.²²⁰ Et annet eksempel vi kan se på, er som tidligere nevnt brevet pave Alexander II sendte Harald «Hardråde» Sigurdsson angående biskopene i Norge. I brevet omtaler han Harald som «*Harald, Nordmennes konger*».²²¹ Det som er spesielt her er at paven, som en utenfor landet, selv anser Norge som et eget land, gjennom det at Harald er konge over et eget folk, og dermed anerkjenner han det eksisterer egne landegrenser som viser til det eksisterte et territorielt område. Videre anerkjenner paven Harald som konge over

²¹⁶ Fagerskinna 1972: 62 og Snorre 2003: 182

²¹⁷ Fagerskinna 1972: 138-39 og Snorre 2003: 94

²¹⁸ Fagerskinna 1972: 186

²¹⁹ Norske middelalder dokumenter 1973: 18

²²⁰ Isaksen Trond Noren (2017) *Hellig Krig om Norges krone Tronstrid, borgerkrig og korstog fra Sigurd Jorsalfare til kong Sverre* Forlaget Historie og KulturAS Oslo: 87-88

²²¹ Norske Middelalder dokumenter 1973: 16

nordmenn, som viser han er konge over et eget område med eget folk. da kan vi se at paven anser Norge som et eget rike.

3.2 Dynasti

Hvorfor Harald endret det klassiske arve- og maktfordelingsprinsippet, kan vi undres på. Kanskje han har sett hvordan dette systemet fungerte, og hvilken makt kongen hadde når har drev politikk i England. Det å prøve å innføre et enevelde var ikke noe nytt. Tidligere var det gjort forsøk på dette i Polen, Ungarn og Bøhmen. Disse forsøkene ble møtt med motstand på 1000-tallet. Det å prøve å skape en identisk dynastisk kongsrekke kan vi se på som en måte der tronkandidater har brukt familie til å utkonkurrere hverandre, og legge inn et sterkere krav på tronen enn andre hadde. Ofte kunne sakene om ens mor brukes til å motkjempe en annen tronkandidat ²²² Dette kan vi se i Morkinskinna når kong Magnus «*Barfot*» Olavsson, som mener han er den rette kongen til landet, da en fra en lavere klasse, som ikke er født inn i kongeslekten, har blitt tatt til konge i andre deler av landet.²²³ Magnus definerer at hans krav er sterkeste grunnet at han er sønn av den tidligere kongen, som skal ha vært i slekt med Harald Hårfagre. Motstanderen hans var Svein Haraldsson, som Steigar-Tore fikk utropt til konge. Steigar-Tore hadde vært kong Håkon Magnusson sin foster far. Håkon hadde vært med konge Magnus i to år. Svein hadde ikke noe legitimt sterkt krav til tronen ifølge Magnus. Magnus bruker dynasti linjen som han stammer fra, til å kunne legitimere sitt krav til tronen, siden Svein ikke slekter på de gamle kongene. Slektstreet blir trukket frem på 1100-tallet når Magnus Erlingsson ble valgt til konge. Han ble valgt fordi han var i slekt med Sigurd Magnusson I, og gjennom han skal Magnus ha vært i slekt med Harald Halvdansson.

Vi ser noe liknende når Harald «Hårfagre» Halvdansson velger Erik til å være sin medkonge, men Harald hadde mest av makten. Erik var født av en dansk prinsesse, mens Haralds andre sønner var født av friller. Det kan være Harald har fått med seg hvordan arverekkerne har fungert i utlandet, og prøvde å innføre et system at bare ektefødte sønner kunne arve for å unngå indre stridigheter. Her var det ikke en mann som skal ha hvert av ukjent opphav, men heller det at Harald prøver å vise hvor mye mer verdt en dronningsønn er enn en frillesønn, og

²²² Dalewski 2018: 39

²²³ Morkinskinna 2001: 214

mulig prøver å skape en ren dynastisk kongelinje. Dette gikk kanskje ikke etter Haralds tanker, siden flere av de senere kongene var frillesønner.

Noe av det som er spesielt er hvordan Harald «Hårfagre» Halvdansson har en egne opphavsmyte hvor han blir fostret opp av en bergjotne. At Halvdan Svarte er far til Harald «Hårfagre» Halvdansson er noe historikerene har godtatt, og godtar at far og sønn stammer fra Ynglingætten, og at det er Vestfold og Oppland områdene de har hatt makten sin.²²⁴ Dette kan være en måte de har brukt for å opphøye Harald til noe høyere enn andre adelsmenn, og derfor hadde han et sterkere krav på Norges trone. Ifølge tanken stammer Harald fra Ynglingeætten, og det er fra denne ætten Hårfagre- dynastiet skal stamme fra. Snorre har tatt inspirasjon fra fortellingen om Gro og Nor som drar på leting etter søsteren sin. Snorre unnlater å fortelle om Gro, men forteller om Nor, og hvordan han har underlagt seg fastlandet, og kobler Nor til Ynglingeætten, og dermed kobler Harald til det som var Norges første konge.²²⁵

Dette gjør at Harald blir innlandsnorsk stammeoverhode, og kystnorsk krigerhøvding, som gir han en dobbel forutsetning for å kunne bli overkonge, som er noe vi gjerne søker etter av mannen som skal ha grunnla samlingen av Norge.²²⁶ Vi kan undres om Harald viste hvor viktig en opphavsmyte rundt seg selv var, eller om det var noe som oppstod i senere tid.. Ideen om å samle seg et stor rike kan tenkes at han har fått når han så hvor mye makt den danske kongen har hatt, og ønsket det selv.²²⁷ Iløpet av middelalderens tid skulle det å være i slekt med en helgen være viktig for å styrke sitt legitime krav til tronene. Harald kan dermed ha hatt et gudommelig opphav, som styrket hans etterkommeres krav. Om Harald selv har hvert mannen bak denne tanken eller om det var i kristentid denne tanken har kommet, kan vi spekulere på.

I *Flatøybok bind I* ser man hvordan de selv i kristen tid har laget et genologisk tankekart, hvor Haralds far Halvdan stammer fra Odin, mens hans mor Ragnhild blir koblet til å stamme fra Adam.²²⁸ Vi ser da at selv i kristen tid er det viktig at de norske kongene kan på en eller annen måte kobles opp mot Harald, selv om det er veldig tvilsomt Harald selv mente hans mor ville stammet fra Adam, og ikke fra en norrøn guddom.

²²⁴ Sveaas 1977: 67

²²⁵ Imsen 2015: 85

²²⁶ Holmsen 1977: 131

²²⁷ Holmsen 1977: 131

²²⁸ Flatøybok 2014 bind I: 112-115

Claus Krag har diskutert hvorfor han mener å kalle Norges kongeætt for Hardråde-ætten, istedenfor Hårfagre-ætten. Dette peker han på at forfatteren har knesatt at Olavene og de som kom etter var i slekt med Harald Halvdansson, og slik befestet de et norsk rike og et norsk dynasti. Grunnen til han kaller det Hardråde-ætten, er at vi kan se hvordan kongene etter Harald Sigurdsson I var legitime etterkommere. Harald arvet tronen gjennom sitt slektskap med Olav, som var hans bror.²²⁹ Krag begrunner med at etter Harald «Gråfell» Eriksson sin død, er det ikke dirkete bevist at tronfølgeren frem til Harald «Hardråde» Sigurdsson virkelig var i slekt med han, eller om det var noe de sa for å legge krav på tronen. Sagaen prøver å legge til rette for at vi skal se det var en kongsrekkefølge. Fagerskinna forteller:

*«Harald Hårfagre var far til kong Trygve, som var gift med Astrid, datter av Erik Bjodaskalle sør fra Oprestad. Deres sønn var Olav, som i barndomsalder for med sin mor til ukjent land.»*²³⁰

Ifølge Sæmund og Are Frode skal Olav «Den Hellige» Haraldsson I ha vært i slekt med Harald Hårfagre, som hans tipp oldebarn.²³¹ Om dette stemmer er ikke sikkert, men det er vanskelig å bevise. Likevel er det viktig vi ser at tanken om hvordan kongsemnene har stammet fra Harald, har vært med å skape et dynasti som har skapt en form for stabilitet for maktovertagelse. Når Harald Sigurdsson I mener han har krav på tronen gjennom Olav Haraldsson I, legger han teknisk sett inn et dobbelt krav, for da kan han vise til at hans halvbror var i slekt med Harald Halvdansson, og dermed er han også det, og begge to vhadde vært kongen i landet før han. Magnus Olavsson I hadde kravet gjennom sin far. Faren var da blitt en helgen, som kan ha hjulpet han å overbevise folket å ta han til konge. Folket kan ha sett at Magnus stammet fra Harald, og hadde et gudommelig utspring.

Det å være konge i Norge under den tidlige rikssamlingens tid var vanskeligere enn perioden etter når en fast kongemakt var befestet. Ifølge frankiske kilder nevner de et dansk rike, og en dansk konge. Siden det danske kongedømmet har utgjort en tyngde i Norden, og at deler av Norge har vært underlagt dansk styre.²³² Da Olav Tryggvasson gjorde forhandlinger med den engelske kongen om å ikke angripe England, fikk han med seg store summer betaling. Et eget norsk kongedømme måtte uansett i den engelske kongens øyne blitt ansett som noe som kunne svekke det danske kongedømmets dominerende stilling i Norden.²³³ Som vi ser så har

²²⁹ Krag 2005: 229

²³⁰ Fagerskinna 1972:124

²³¹ Moseng 2007: 73

²³² Krag 2005: 115

²³³ Krag 2000: 57-58

den engelske kongen ansett Norge som noe eget, og da et rike med egne folk, som trengte en liten politisk dytt for å samle seg. Olav «Den Hellige» Haraldsson I fikk også utenlandsk støtte for å få hjelp til å svekke den danske dominansen som hadde tatt over etter Olav Tryggvasson sitt fall.

Titler som *hesir*, *høvding*, *gode*, *jarl*, *konge* er herskertitler som i grove trekk kan skissere utviklingen fra folkevandringstidens høvdingdømmer til de mer stabile kongedømmene som ble etablert i kjølvannet av rikssamlingsprosessen i de nordiske landene i sen vikingtid. Den poetiske diktningen opererer med et stort spekter av ledertitler. Herskermakten hørte sammen med den politiske sosiale organisasjonen av landområdet. Før rikssamlingen var det snakk om mindre, desentraliserte samfunn som var styrt av lokale ledere. Det nære bosettingsområdet som menneskene levde innenfor, var bygdene. Bygdene kunne være løst knyttet til større regionale formasjoner kalt land. Disse kunne igjen være bundet sammen i interregionale områder som ble kalt riker. Herskeren var avhengig av støtte fra folket. Han sikret seg lojalitet gjennom gaver og redistribusjon av ressurser. Gavmildhet og ødselhet skulle prege en god leder.²³⁴

Vi har sett gjennom tinget, at bøndene kan kunne sette seg kraftig på bakbeina om de ikke var fornøyd med avgjørelsen kongen gjorde. Gjennom kompromisser kunne kongen vinne den makten han trengte for å få regionens støtte, slik vi så med Olav Tryggvasson etter han giftet søsteren sin vekk som en del av et kompromiss. Vi kan tenke oss at bøndene hadde en sterkere lojalitet til høvdingen sin, og at det var dermed viktig for kongen å vinne høvdingen over på sin side for å kunne få han til å støtte hans sak, slik at bøndene ville støtte kongen. Vi kan dermed se hvorfor enkelte høvdinge ble fordrevet da Harald ble konge, og det er da mulig Harald byttet disse høvdingene ut med egne støttespillere for å kunne vinne den støtten han trengte.

Som nevnt tidligere så ønsket Gyda at Harald skulle samle seg et rike som kongen av Danmark. Det store spørsmålet er hva slags «rike» var det Haralds erobringer utgjorde. Det er mulig hans kjerne områder har vært Rogaland og Hordaland, og muligens Agder. Utover dette kan kontrollen ha hvert indirekte.²³⁵ Selv om Haralds rike var lite, kan vi undres hvor stor konge han var. Ifølge Krag er ordet konge i den tidlige vikingtiden bare en ætling av en fornem ætt, men en slik betydning trenger ikke ha noe å si for kongedømmets funksjon. I

²³⁴ Steinsland 2005: 395

²³⁵ Krag 2005: 116

vikingtiden møter vi flere forskjellige typer konger. Noen var hærkonger og andre sjøkonger, uten at de har hadde noe vesentlig rike. Videre har vi småkonger, og Harald kan ha vært en av dem. Harald skal ha fordrevet enkelte av disse småkongene, men Krag stiller spørsmål med hva som var forskjellen på Harald og disse småkongene. Olav Haraldsson skal ha fordrevet fem småkonger på Hedmark, og elleve i Oppland ifølge skalden Ottar Svarte.²³⁶

Noen historikere har ment at det var et «*Folkekongedømme*»-tradisjon hvor Harald var en håndhever av lov og rett i samsvar med bondesamfunnets behov. Vi kan antakelig kalle dette et vikingkongedømme. Det var muligens erobrede konger eller riker som var allerede etablert, var inspirasjonen til Harald for å bygge opp noe liknende i Norge.²³⁷ Som Krag nevner er det mye mulig Harald har sett hvordan kongepolitikken har fungert i utlandet, og dermed ønsket å adoptere dette inn i Norge, for å skape et dynasti som kunne fungere som kongemakt og samlende faktor for landet. Vi kan tenke oss at når det snakkes om småkonger, så har de forskjellige regionene hatt hver sin lokale leder, som har hatt sin ide om at de var konge over en viss gruppe. Harald kan ha innsett at for å øke sin makt måtte han utvide sitt område, og han har jaget vekk enkelte av småkongene. Ved å innsette sine egne støttespillere så kunne han fungere som en overkonge. Det er mulig Harald har hatt en tanke om å skape et dynasti gjennom sine erobringer, hvor hans arvinger skulle fungere som overkonge over lederne i de forskjellige regionene. Olav kan ha bygget videre på dette, for så å mene han hadde krav på et overherredømme gjennom tanken at han var etterkommer av Harald.

Ikke bare kan Harald ha vært en forkjemper for et norsk dynasti, men det kan ha vært en tanke om å skape en opphavsmyte rundt han. I *Fagerskinna* drømmer Halvdan Svarte, og drømmen blir tydet til å være han skal få et stort avkom.²³⁸ Noe annet vi kan se er hvordan Haralds egen slektslinje blir bygget opp til den mektige Ragnar Lodbrok sin slekt gjennom at hans mor var datter av Sigurd Orm- i -øyet. Som nevnt tidligere kan vi gjennom slekt spore Olav Haraldsson I røtter til Harald gjennom at Harald er Olavs tippoldefar. Videre forteller *Historia Norwegie* hvordan Harald Sigurdsson I er oldebarnet til Harald.²³⁹ Dermed skal den biologiske linjen være lagt ifølge sagaen. Vi kan forstå oss på hvorfor Harald Sigurdsson mente han hadde et sterkt krav på den norske tronen, når hans oldefar og hans bror begge hadde vært konger i Norge. Som nevnt forteller sagaen at Harald var far til Tryggve, som var

²³⁶ Krag 2005: 116

²³⁷ Krag 2005: 117

²³⁸ Fagerskinna 1972: 15

²³⁹ Historia Norwegie 2006: 67

Olav Tryggvassons far. Sagen legger da veldig til rette for å skape en dynastisk tanke som kan tilrettelegge en kongerekke, og skape et dynasti kalt Hårfagre Dynastiet.

Dalewski peker at det er få muligheter å se på tidlige dynastiske linjer, og hvordan synet på dette endret seg, og hvordan endringene var for å kunne regjere. Det er ikke bare blodlinjer som vi har med å gjøre, men også politiske. Genologiske relasjoner er ikke det eneste som er aktuelt, men også politiske relasjoner. Genologiske, politiske og blodrelasjoner var med på å bestemme hvem som kunne være deltakende medlemmer av dynastiet.²⁴⁰ Vi ser at de som har blitt konge har tenkt de var i blodslekt med Harald, og Harald blir da et viktig element folk har brukt til å skape en politisk makt gjennom blodslekt. Hvordan deres slektskap var, kan stilles mange spørsmål ved, men det er ikke tvilsomt folk har visst hvem Harald var, og ansett han som en konge, og dermed sett på han som en overkonge over det som var riket på deres tid. Det er mulig da at det har vært lettere for bøndene å godta kongsemnet, om de tenkte det var en blodlinje til Harald. vgt kan uansett ha rett siden det er usikkert hvordan slektskapet har vært, men han kunne heller kalt det Olav-dynastiet siden vi vet Harald Sigurdsson var i slekt med Olav, og hans etterkommere var i slekt med han, og et dynasti kan arves fra bror til bror, ikke bare far til sønn. Det vi kan se er at kongene har vært opptatt av deres blodslekt, for å kunne vise bøndene deres slekt var den sterkeste, og den som hadde det sterkeste kravet på tronen, og bøndene har godtatt dette og gitt dem kongenavn.

3.3 Navnet og folket

A.D Smith bruker begrepet «*ethnies*» for å forklare en gruppe med en felles kollektiv kulturell ideologi, eller med en nasjon som ikke må forveksles med en stat.n . Til forskjell fra en stat, så er en nasjon og «*ethnies*» er en type kulturell «*community*». ²⁴¹ Dermed kan vi ut fra Smiths tanke, tenke at folk har vært bevisst på et eget etnisk opphav, og en egen tilhørighet. Som vi har sett var Ottar bestemt på at han var «norsk», og det var geografiske grenser mellom de som var norske og de andre. Olav Tryggvasson viser oss da at han ikke bare anser det fantes geografiske forskjeller, men at det også er en forskjell på folket. Nordmenn er noe eget, og de skiller seg fra dansker og svensker. Under hæertoget i Danmark, når Magnus Olavsson dør, ber Harald Sigurdsson hæren følge han, for han mener nordmennene skal være

²⁴⁰ Dalewski 2018: 37

²⁴¹ Smith 2002: 16

overherre over danskene til all tid, og Norge er hans arv.²⁴² Harald er ikke bare opptatt at det fantes en geografisk linje som skiller landene, men at det også er en forskjell på nordmenn og dansker, og at nordmennene er danskene overlegne.

I løpet av sin regjeringstid fra 995-1000 har Olav Tryggvasson ordnet mynter hvor han har hatt inngravert «*ONLAF REX NORmannroum*» som kan oversettes til «*Olav nordmennenes konge*».²⁴³ Med bakgrunn av dette myntfunnet kan vi tolke at Olav har hatt en tanke om at han var konge over et samlet folk, enn at han var overkonge over enkelte regioner. Vi kan også se dette i mynter fra Harald Sigurdssons tid, hvor han inngravert «*Harald nordmennenes konge*».²⁴⁴ Harald har muligens tenkt det samme, han var konge over et folk, hvor de forskjellige regionene var samlet.

Myntene er derfor et godt eksempel på at det var en tanke om et norsk folk, noe som kan vise oss det var en tanke om et felleskap, større enn regionalt, men på nasjonalt nivå. Det er mye mulig at Olav og Harald har sett hvordan myntene har vist tanker om et felleskap, og har adoptert denne holdningen. Sverre Bagge peker på at under Harald ble det mer normalt å bruke kongens egne mynter, og det ble mindre bruk av utenlandske mynter. Mynter slo uansett ikke helt gjennom som betalingsmiddel, og selv på 1200-tallet var ikke mynter fullt ut brukt som betalingsmiddel.²⁴⁵ Det kan uansett anses som en metode kongen har prøvd å etablere en egen makt over folket, samt prøvd å skape noe eget gjennom myntene.

Det å kalle seg konge over et land er ikke noe som er nytt. Når Klodvig skriver et korrespondanse brev til Akexander Callander Murray, kaller Klodvig seg selv konge over Frankerne.²⁴⁶ Her ser vi at Klodvig anser frankerne for å være et samlet folk allerede på 500-tallet. Tanken om å se seg som konge over et samlet land kan da ha kommet fra utlands reisene som ble gjort av nordmennene.

I en irsk kilde fra 874 omtales Ivar Ragnarsson, konge i Dublin, som «*Rex nordmannorum totuis Hiberniae et Britannie*» som oversatt blir «*konge over alle nordmenn i Irland og Wales*».²⁴⁷ Første gang navnet Norge blir brukt i en utenlandsk kilde er fra en engelsk kilde

²⁴² Snorre 2003: 478

²⁴³ Bagge Sverre, Gelting Michael H, Hervik Frode, Lindkvist og Poulsen Bjørn (2012) STATUTVIKLING I SKANDINAVIA Dreyer Forlag Oslo: 78

²⁴⁴ Bagge 2012: 80

²⁴⁵ Bagge 2010: 127

²⁴⁶ Murry Alexander Callander (2000) Koldvig korrespondanse brev *From Roman to Merovingian Gaul: A Reader Peterborough 259-270*: 260

²⁴⁷ Imsen 2015: 24

hvor det latinske ordet «*Nortuagia*» blir brukt i 840, og ordet nordmann blir allerede brukt i 836 som «*nortmanni*» i Ulsterannalene.²⁴⁸ I en frankisk kilde hører nordmenn bli kalt «*Northwegia*» og en annen «*Norwegia*» på 900-tallet. I et latinsk manuskript fra 849 finner vi «*Nortuagia*» som skal være menn fra nord.

For Jon Vidar Sigurdsson mener han utnord, eller menn fra dette kan det være mulig det eksisterte noe som het Norge i vikingtiden.²⁴⁹ Vi kan diskutere om kildene mener nordmenn som i menn fra nord, eller menn fra Norge. Et problem med å si bestemt det er ment menn fra Norge, er at Ivar kan være norsk, men opphavet til Ragnar Lodbrok slekten er ikke stadfestet til et enkelt skandinavisk land.

Et annet eksempel fra kilder i England, er bruken av Dun Gal og Fin Gal. Tidligere har det vært diskutert at dette skulle bety de mørke og de lyse, men Opsahl peker på at det er en tanke at de mener de gamle og de nye.²⁵⁰ Det er mulig engelsk mennene har sett en forskjell på de forskjellige folkene, og at det betyr nordmenn og dansker. Det blir sagt de av og til kjempet mot hverandre, og vi vet at nordmenn gjerne tjenestegjorde under andre danske hærledere. Det er mye mulig da at når nordmennene følte seg urettferdig behandlet av den de tjenestegjorde under, gikk de til et angrep på lederen. Det tenkes da de har følt en form for tilhørighet, og har leid ut sine tjenester. Det er mulig det har vært en måte å se forskjell på nordmenn og dansker når vi ser til *Historia Norwegie*, som forteller om norske vikinger som drev herjinger i England, og Skottland, og dro på ekspedisjoner til Irland.²⁵¹ Det skal ha vært under denne perioden Gange-Rolf skal ha blitt hertug i Normandie. Om det virkelig var en tanke om to forskjellige folk kan vi ikke si med sikkerhet, siden det kan hende engelskmennene tenkte som romerne gjorde med barbarene, og brydde seg ikke om genealogi, men mente en viking var en viking samme hvor de kom fra.

Vi vet også at Nordmenn har vært i Irland, og irene har hatt et eget navn for vikingene der og. Vikingene klarte ikke å etablere et eget norsk herredømme over Irland, men klarte å holde en viss selvstendighet over Dublin frem til 1100-tallet. Irene har ikke bare kjempet mot nordmenn, men mot hverandre, og har hatt vekslende allianser mellom hverandre, og med nordmennene. Irene kaller nordmenn i Dublin for «Øst-mennene», og dette navnet stod frem til engelskmennene tok Irland på 1100-tallet.²⁵² Vi ser her at irene har forstått at vikingene

²⁴⁸ Imsen 2015:24

²⁴⁹ Sigurdsson 2011: 25

²⁵⁰ Opsahl 2009: 42

²⁵¹ *Historia Norwegie* 2006: 67

²⁵² Krag 2005: 19

kom fra øst, og gjennom deres allianser, og samarbeid har fått lære noe om hvor vikingene kom fra. Vikingene kan ha ansett seg selv som noe annet enn de andre vikingene. Nå skal vi ikke heller være helt sikker på at det bare var menn fra Norge, for det kan godt ha hvert danske og svenske vikinger som kjempet under en norsk høvding, og har gjerne fortalt hvor de var fra, og irene har bare ansett det var land i øst, og alle fra øst var fra samme plass.

Kildene viser oss at tanken om et eget norsk folk, med et eget mulig norsk rike har eksistert siden 800 og 900-tallet. Likevel kan vi stille oss småkrittisk til tanken om det virkelig var en felleskapstanke om «nordmenn». Problematikken med kildene er at de er skrevet 2-300 år etter hendelsen, så det er mulig at forfatterne av sagaene har prøvd å forstå de konflikter og hendelser som har skjedd før sin tid, og sammenlignet dem med konfliktene som er på hans tid, og dermed bruker han ordet «nordmenn», for landet og riket hadde vokst til et eget norsk rike på hans tid. En som ser på problematikken med bruken av ordet nordmenn er Sverrir Jakobsson. Han mener det er mulig ordet betyr de som bor nord for Roma, eller betyr de fra nord som bosatte seg i England. I Islandske kilder blir menn fra Norge kalt østmenn, men dette kan være en samlet betydning nordmenn som kommer fra øst ifra, som betyr Norge, Sverige og Danmark.²⁵³

På annen siden er det ikke utenkelig det har vært en tanke om «nordmenn» på 800, 900 og 1000-tallet, siden den muntlige tradisjonen har stått veldig sterkt i samfunnet. Som vi så med lovene var de første lovene skapt ved muntlig tale. Skaldekvadene som ble skapt på denne tiden kan ha levd videre, og historien har nådd forfatteren som har skrevet det ned. Mye mulig har forfatteren endret litt på historien, men det kan godt være han har bevart viktige deler som har eksistert fra den tid han hørte om dem. Videre har vi sett at utenlandske tekster har en egen tanke om at det var folk fra forskjellige områder av Skandinavia, og Ottar er kanskje den som best forklarer at det har vært en tanke om folk som bor i Norge, og det var en tanke om noe eget. Videre har vi sett at paven har anerkjent Harald som konge over et eget folk på 1000-tallet, samt Olav Trygvasson har hatt mynter inngravert som viser til han mente han var konge over et eget folk. Det er derfor ikke utenkelig at tanken om «nordmenn», og det å være «norsk» har eksistert siden før den skriftlige kultur sin tid, og når skriftlig kultur taler om «nordmenn», så kommer det av en arv fra tidligere tid.

²⁵³ Jakobsson 2010: 93

3.4 konklusjon

Som vi ser er det flere ganger det er gitt et skille på hva som er en nordmann, danske og en svenske. De engelske annalene er kanskje den beste kilden å se til når vi skal finne ut om det var noe som var norsk. Grunnen til dette, er de nevner nordmenn, men de sier ikke spesifikt hvor nordmennene kom fra, bare hvilken retning de kom fra.

De norske sagaene er skrevet etter hendelsesforløpet, og det har vokst frem en sterkere tanke om det som er norsk, og hva et Norge er. Likevel skal vi ikke se helt bort fra at før saga tiden har tanken om et norsk rike og et norsk folk eksistert. Vi har sett flere eksempler hvor kongene enten har angitt folk av andre folkeslag, eller hvert bevist på at det eksisterte et land. Tanken kan ha eksistert, og begynt en påbyggende fase, som har vokst og eksistert frem til sagaens tid. Som vi har sett så var Gyda bevist på at Danmark og Uppsala var samlet til sine egne riker, styrt av en overkonge. Akkurat om det var Gyda som sa Harald måtte samle seg et rike, eller om det var Harald som så hvordan makten hans kunne utvides kan diskuteres, men det er trolig Harald gjennom sine politiske handlinger med utlandet, og vikingherjingene, har skapt en bevissthet rundt det å samle seg et eget rike. Likevel gir historien om Gyda en fin dramatisk tvist til historien om riktets samling.

Det er midlertidig vanskelig å si hvor fastsatt et geografisk land kalt Norge med et eget folk kalt nordmenn har eksistert, men det skal derimot ikke unnvikes at det var her tanken hadde begynt å eksistere. I kildenes tid er et land og folk mer samlet, og en identitet er vokst frem, men det å si at alt kildene mener om en nasjonal identitet ikke stemmer blir feil. Vi ser de utenlandske kildene gir oss et godt inntrykk av at det har hver en eksisterende tanke. Det er ikke umulig at det var et folk med et norsk opphav, som har fortalt om hvor de kom fra da de var på utenlandske reiser. Opsahl mente Ottar hadde en tanke om å være norsk, siden han var opptatt av hvor han kom fra, og alle som bodde rundt i andre områder. Vi skal ikke se bort fra at vikingene hadde forskjellige dialekter etter hvor de kom fra, og ut fra dette har skapt et skille mellom dem, slik Opsahl hevder. Med bakgrunn i dette, er det mulig å tenke det har eksistert en norsk identitet. Dette fremkommer når Ottar og en frankisk kilde peker på et opprør mot danskene, som kan være Harald Halvdansson sitt forsøk på å starte en samling. Det skal ikke bli sett bort fra at Harald har sett hvordan det å samle et land sammen, kunne øke ens politisk makt. Det lå flere fordeler bak det å være overkonge enn å være en småkonge.

I kapittel 3 så vi hvordan folk hadde en regionaltilhørighet, og denne kan være med å utvikle seg til en nasjonal identitetsfølelse, som var med på å bygge opp et land, med en egen

nasjonal grense. Den nasjonale følelsen kan ha gitt regionene en tanke om et større felleskap som var noe de ville forsvare. De har valgt å samle seg under en konge, og denne kongen har de ønsket skulle være en etterkommer av Hårfagre, og det er det som kan være grunnlaget for at det ble kalt Hårfagre dynastiet. Forfatterne har gjort sitt beste for å knytte kongene til slekt med Harald, og selv om det er vanskelig å tro, skal vi ikke tvile helt på en form for slektskap siden slektskapssamfunnet stod sterkt lenge. Tanken om en nasjonalidentitet, med en egen konge som hersker over et samlet folk med et eget land er voksende. Det er under den tidlige rikssamlingen dette begynner, men hvor etablert den er kan vi undres over.

4.0 Den førstotelige staten

Inntil nå har det blitt sett på faktorer som har vært med å bygge opp regional og nasjonal identitet. I dette kapitlet vil det bli forsøkt å se hvordan disse identitetsbyggende faktorene har vært med på å legge grunnlaget for en statsdannelse. Kan vi da se en sammenheng mellom identitet og statsdannelse?

Er stat et moderne fenomen, eller er det noe som har hatt en jevnlig utvikling over tid? Har det eksistert en form for en stat under rikssamlingens tidlige år? Utgangspunktet for moderne historieforskning er staten eller nasjonens historie. Historie som vitenskap i moderne forstand oppsto etter vanlig oppfatning samtidig med nasjonalstat- eller det man samtidig vil gjøre til nasjonalstater.²⁵⁴ Charles Tilly mente at krig var en faktor for statsdannelse. Egentlig statsutvikling kom imidlertid første gang på 1500, og særlig 1600-tallet, da militær teknologi og organisering var kommet så langt at et virkelig statsapparat var blitt nødvendig for å trekke ut ressurser fra befolkningen slik at krigen kunne finansieres og organiseres.²⁵⁵ Likevel er det det ikke umulig at det var en form for en stat i den tidlige rikssamlingens tid. Betalte ikke folk en form for skatt som ga kongen et økonomisk grunnlag å drive krig?

En stat er definert som den høyeste myndighet som bestemmer over et geografisk område eller territorium, som gjerne er kalt et land. Derfor kalles ofte landet for stat.²⁵⁶

I kapittel 3.2 så vi det var lover og en form for rettssystem. Hvilke tegn i den tidlige rikssamlingen kan henvise til at det har vært en type stat, som har eksistert som en forgjenger for de moderne statene som kom til? Mellom 1100-1300 var det en statsutvikling i Europa gjennom en militær teknologisk revolusjon og lovgivning og rettshåndhevelse.²⁵⁷ Kan vi se på tinget, lovene og tanken, eller ideen, om en nasjonal følelse som en påvirkende faktor for en tidlig statsdannelse? Som beskrevet tidligere kan former for utvikling av lov, rett og militær oppbygging kan ha lagt grunnlag for den staten som utviklet seg på 1100-1300. På hvilken måte kan disse som faktorer ha i en førstotelig middelalder stat?

²⁵⁴ Bagge 2012: 9

²⁵⁵ Bagge 2012: 10-11

²⁵⁶ Knudsen (2022)

²⁵⁷ Dørum Knut 2017: 199

4.1 Statens fødsel

På 800-1100 var det faktorer som la grunnlaget for en stat utenom en kongemakt, og det var her de statsapparater som skulle legge statsgrunnlaget ble utviklet. Kongemakten, og mye av den politiske makten, lå hos de lokale høvdingene og bondekollektivet.²⁵⁸ Tidligere gjennom kapittel 3.1 og 3.3, har vi sett hvordan bondekollektivet stod sterkere enn kongen, gjennom tinget. Vi har også sett hvordan bøndene som gruppe var sterkere enn kongen, siden kongen heller går en diplomatisk retning for å løse konflikter mellom seg selv og bøndene, istedenfor å føre en krigersk retning mot dem. Siden kongemakten var svak og det var flere stormenn som gjorde krav på tronen. Som en motstand mot dette, skapte bøndene en form for kollektiv forsvarsordning mot maktmisbruk.²⁵⁹ I kapittel 3 nevntes det, at bøndene skapte sin kollektive forsvarsordning basert på tradisjonene sine, og som vi har sett var det viktig for bøndene å forsvare sine tradisjoner. En sterk kongemakt vokste frem rundt 1150-1319 hevder Knut Helle. Det var da kongen fikk personlig kontroll over viktige sentrale politiske organ som riksmøte og kongsrådet. Det var han som bestemte hvem som skulle sitte der og når det skulle være møter. Helle mener det var ikke mulighet for en politisk opposisjon mot kongen, og ga ikke mulighet til å kunne yppe seg mot kongen. Dette hang sammen med at aristokratiet i Norge valgte å bøye seg for kongen, og ble mer avhengig av han.²⁶⁰ Vi har sett ved to gode anledninger hvordan kongen møtte opposisjon fra høvdingene. Den ene gangen var Einar Tambarskjelve som så på seg som konge Haralds likemann, og den andre var under opprør mot Kong Magnus Olavsson II. Vi har også sett at det ikke bare er høvdingene som kan starte en politisk opposisjon mot kongen, men også bøndene.

Fredrik Charpentier Ljungqvist analyserer statsutviklingen i Norden fra 900 til 1300-tallet gjennom fire kriterier. Sentralisering, institusjonalisering, hierarkisering og territorialisering. Modellen til Ljungqvist legger grunnlaget for at kongemakta på 1100 og 1200 tallet klarte å etablere et mer sentralisert politisk system som grunnlag for en større kongelig kontroll over voldsbruk, og at kongen styrte mer direkte og stabilt over et fast territorium. Forutsetningene for dette var skip i ulike institusjoner til kongedømmet. Det var et militært apparat kongen kunne ta i bruk, et rettsapparat kongen styrte over, og som kunne brukes til å samle inn skatt i andre deler av landet. Oppbyggingen av en hierarkisk organisasjon som var nært knyttet til

²⁵⁸ Dørim Knut (2022)

²⁵⁹ Dørim Knut 2022

²⁶⁰ Dørum 2017 :35

kongen personlig.²⁶¹ Med dette som bakgrunn er det forskjeller fra den tidlige rikssamlingens tid, men vi ser også det er enkelte likheter mellom periodene.

Som nevnt tidligere, var det en militær revolusjon på 1100-1300 tallet. Det er mulig å se en tidligere form for militær revolusjon på 900-tallet, som ble brukt videre utover i historien. Det var kanskje ikke noen pansrede ryttere, eller tungt utrustede infanterisoldater. Tidligere så vi at Håkon «Athelstensfostre» Haraldsson I ga odelen tilbake til bøndene, i bytte for militærtjeneste. Dette kan ha vært en form for større frihet for bøndene, selv om han krevde til gjengjeld en militærtjeneste av dem. Tidligere ble det nevnt, at kongen kunne kalle ut leidang av bøndene, som betydde at bøndene skulle stille med skip og militært utstyr. Det var opp til felleskapet å utstyre bøndene, og som nevnt tidligere var det da viktig at bøndene kunne anse seg som en gruppe for å klare denne oppgaven. Kongen kalte ut leidang når landet trengte soldater for å kjempe mot trusler mot landet. Håkon Haraldsson brukte leidangordningen for å forsvare Norge mot Eriksønnene sitt angrep. Magnus Olavsson II brukte leidang ordningen da en høvding utropte seg selv som konge. Leidang ordningen skulle brukes opp gjennom norsk historie, og ble mye brukt av Erling Skakke og Magnus Erlingsson under borgerkrigen. Ut fra dette kan vi da se det var en militær ordning som utviklet seg, og det var en utvikling i den tidlige riksdannelsens tid som la grunnlaget for den kommende militærrevolusjonen.

Ser en på dagens Storting, så er det der lover blir laget, og store politiske avgjørelser blir tatt. Store Norske Leksikon viser til at stortinget stammer fra norrønt, og betyr «alminnelig forsamling». Stortinget er den av de tre statsmaktene, som den lovgivende og bevilgende makten.²⁶²

Stortinget kan altså anses som det moderne tinget. Det er enda folket i felleskap som velger hvem de vil ha til å styre, og det er det paritet flertallet ønsker som blir sittende i regjering i fire år. Altså er det felleskapets avgjørelse som bestemmer, og det har ikke vært store endringer når det kommer til avgjørelsene. Den gamle tingordningen har dermed utviklet seg til en mer moderne standard. Det moderne systemet som utviklet seg, stammer fra en eldre ordning, som gjør det til en arv fra det som var tidligere.

Vi har sett hvordan tingordningen var en måte bøndene holdt sine rettigheter på plass, og hvordan tinget var plassen hvor en blir dømt. Med andre ord, tinget fungerte som stortinget gjør den dag i dag, der lover blir vedtatt, og politiske avgjørelser blir tatt. Tinget fungerte også

²⁶¹ Dørum Knut 2017: 99

²⁶² Berg Ole T (2021)

som høyesteretten, siden det var der en dom blir vedtatt. Det var ikke advokater som er til stede, men som nevnt tidligere utroptes det folk som skulle representere og mekle for hver side. Vi har sett det var forskjellige ting for forskjellige saker. Det er nevnt tidligere at lovene var noe som skulle respekteres mellom folk innad de regionale gruppene, og det var regionale lover som gjaldt, siden det ikke eksisterte en landslov. Landslov var noe som kom senere, og de første lovene var muntlige, og hvordan de kunne tolkes varierte mellom de enkelte lovkyndige. Det var heller ikke slik at en ble brakt frem for et rettsvesen, og det var samfunnet som førte en sak mot et individ. Det var det enkelte individet, eller den enkeltes familie om individet var dødt, å føre saken frem for tinget, og føre en sak mot den som de mente hadde gjort dem en urett. Likevel skulle den vinnende parten opptre rettferdig mot den tapende, og be om kompensasjon som var rett og rimelig, men som ikke var for stor.

En av de tre domstolsnivåene er kalt tingretten. Tingretten er den laveste av de tre, og er der sivilsaker føres, og ankesaker for forliksrådet havner der.²⁶³ Høyesterett er den øverste domstolen av de tre domstolene vi har i Norge, og tar for seg store saker. Ser vi tilbake den tidlige rikssamlingen fantes det ikke noen form for høyesterett, men vi har sett det fantes en form for domstol. En kunne bringe en anklage opp for tinget, og dermed ordnet man til for å få en rettergang. Som nevnt i kapitel 3.1 var det forskjellige ting som ble ordnet for forskjellige saker. Tinget fungerte som det moderne rettssystemet, og dermed har eksistert en form for rettssystem som ga folket en mulighet til å søke rettferdighet, i den grad det var mulig. Vi skal ikke se bort fra at makt, økonomi og kjennskap har hatt en del å si hvordan saken kom til å ende.

Et rettsvesen sammen med et lovsystem, er noe av de viktigste faktorene som trengs for å legge et grunnlag for et statssystem. Likevel er det ikke bare et rettslig grunnlag som bygger opp en stat. Det er ikke uvanlig om en eldre person åpner lommeboken, eller vesken sin og finner et sett med mynter. Store Norske Leksikon forklarer mynter som et offisielt betalingsmiddel, som er preget og inneholder en viss verdi. Myntenes rolle har blitt redusert ved dagens bruk av bankkort og pengesedler.²⁶⁴ Det var ikke bare mynter som har fungert som betalingsmiddel. Helt opp til 1960 kunne folk gå til en landhandel og bytte varer mot annet gods, og det har man gjort lenge før middelalderens tid. Vi har sett i kapitel 4.3 hvordan mynter har blitt brukt som en form for identitetsskaper, når kongene prøver å etablere en tanke om nordmenn, og at han er konge over dem. I den tidlige riksdannelsen var det

²⁶³Gisle Jon (2022)

²⁶⁴Skaare Kolbjørn, Paulsen Erik O og Risvaag Jon Anders (2022)

utenlandske mynter som ble brukt, men under Harald Sigurdsson I begynte et myntsystem å bli innført. Under han begynte det å bli slått mynter, men det ble først fullstendig etablert under hans sønn Olav Haraldsson II, og dette varte frem til 1400-tallet da det ble en kollaps i norsk myntslåing. Myntutvinningen har vist en form for godtakelse av kongen som et overhode, og bruken av hans mynter som et betalingsmiddel selv om sølvinnholdet var lavt, og bruken av mynter har gitt kongen en god form for inntekt, samt forhindret en bruk av utenlandske mynter.²⁶⁵

At folk betalte skatt, er noe vi vet. Folk betalte skatt til kongen, og vi har sett at Opplendingene gjorde opprør mot Harald Sigurdsson, siden han krevde en høyere skatt enn broren hans hadde bedt dem å betale. Trønderne gjorde det samme mot Magnus Olavsson da han ba dem betale mer i skatt enn resten av landet som hevn for opprøret mot faren hans. Vi ser dermed at hver enkelt region hadde sin egen skatt, og den kunne være basert på hvordan vennskapet med kongen var. Alle den dag i dag betaler skatt etter inntekt, men det er tvilsomt det var slik under den tidlige rikssamlingens tid, og vi vet at bønder ofte måtte betale høyere skatter når det var krig. Som vi har sett, gjorde. Folk har ikke bare betalt mynter i skatt, men naturalier kan ha blitt brukt som en form for betaling. For kongen har innkreving av skatt vært en viktig form for kongen sin økonomi. Under Harald «Hårfagre» Halvdansson betalte bøndene skatt gjennom «*veitsler*», som kan oversettes med «*ytelser*». Harald og hirden hans har reist gjennom riket, og når de var på reise har bøndene hvert de som ga kongen og mennene ressurser for å kunne fullføre reisen.²⁶⁶ Kongene reiste mye rundt i landet, og dermed var det opp til bøndene å huse kongen, og sørge for at han og mennene hans fikk mat. Dette kan dermed anses som en form for skatt. Hirden var det som fungerte som kongens stående hær, samt var det de som passet på at det var lov og orden, og dermed var det viktig å fø dem. For å kunne holde kontroll på inntekter har kongen gitt områder til sine *årmenn*, som da har passet på at inntektene til kongen kom til rette.²⁶⁷

Videre var det ikke bare skatter fra bønder som kongen tjente på. Handel var en viktig ting som ga inntekt, og økt inntekt kunne gi prestisje til landet. Det var under vikingtiden det vokste frem en del handelsplasser, ikke alle kunne regnes som en by, men det har eksistert handelsplasser siden bronse og jernalderen i Norge. Det var i perioden 1000-1100 at kongene begynte å grunnlegge flere byer, og fra 1100-tallet begynte kongen og hirden å oppholde seg

²⁶⁵ Bagge 2010:127

²⁶⁶ Krag 2000: 56

²⁶⁷ Sigurdsson 2011: 78

mer i byene. Skulle en by grunnlegges så måtte en konge gi et bosted, samt et område bystatus. Ifølge sagaene skal på 1000-tallet Olav Tryggvasson grunnlagt Trondheim, Konghelle av Olav Haraldsson I, Oslo av Harald Sigurdsson I, Bergen av Olav Haraldsson II, og Sarpsborg av Sigurd Magnusson I på 1100-tallet.²⁶⁸

Snorre forteller ganske godt om byutviklingen i Olav Kyrres saga, som sier:

«I kong Olavs dager vokste kjøpstadene sterkt i Norge, og noen ble grunnlagt da. Kong Olav grunnla kjøpstaden Bergen. Der var det snart mange ruke menn som slo seg ned, og kjøpmenn fra andre land seilte dit.»²⁶⁹

Ifølge Snorre skal det ha eksistert byer allerede under Harald Halvdansson sin tid. Det er ikke gjort noen arkeologiske funn som kan støtte opp dette.²⁷⁰ For det første er det mulig Snorre prøver å gjøre Norge til et større rike enn det det var under Harald, men kan også være han prøver å få det norske rike på 800-tallet til å passe inn med Norge på sin tid. For det andre kan det også hende Snorre prøver å få Harald til å virke som en konge med et større rike enn det han hadde, og prøver å gjøre han like stor som kongene på 1100 og 1200-tallet. Det kan uansett ikke benektes at det har vært byer, og at det var en utvikling av kongemakten på 1000-tallet, men storheten til byene og kongen var ikke like stor som i Snorres egen tid.

Grunnen til opprettelsen av byer er gjerne for kongen vil ha en kontroll over handel, og en mulighet til å kunne skaffe seg prestisje varer som han kan bruke til å kunne vise frem sin makt. Fra før var det høvdingene som styrte handelen, som er grunnen vi ofte finner handelsplasser nærme maktsentrum. I nærheten av maktsentrum finner vi også ting og kultområder. Residensene til høvdingene dro til seg flere sentrale funksjoner i lokalsamfunnet, enten det var seremonielt, militært, økonomisk og religiøst. På høvdingsgårdene ble alle de viktigste avgjørelsene tatt, og der ble de største festene avholdt.²⁷¹ Det økonomiske grunnlaget var allerede tilstedeværende, og samfunnet som var organisert nærmere som en fungerende som en by. Dette var avholdt og avgrenset til den enkelte region. Under byutviklingen var det kongen som skulle ta over denne økonomiske rollen. Dette forekom ved at kongen måtte holde en form for makt over høvdingene, og høvdingene kunne ikke tjene seg så rike at de kan konkurrere mot kongen økonomisk. Gjennom handel vil kongen ha muligheten til å kunne skaffe seg luksusgjenstander, som han dermed kan gi i gave til høvdingene i bytte for

²⁶⁸ Sigurdsson 2011: 88

²⁶⁹ Snorre 2003: 529

²⁷⁰ Sigurdsson 2011: 88

²⁷¹ Sigurdsson 2011: 61

deres vennskap. Det var derfor viktig for kongen å få kanalisert handelen til de byene som han kontrollerte. For kjøpmenn var det viktig å drive handel med de rikeste og mektigste, samt med de som kunne gi dem best vern.²⁷²

Grunnen til at kongen kunne utvikle byer, var for i den andre delen av rikssamlingen i perioden 1035-1130 var fordi danskene hadde trukket seg ut av Norge. Dette førte til at høvdingene hadde mindre sjanse å kjempe for sin selvstendige makt, og de ble avhengig av å ha et forhold til kongen for å kunne utvide maktgrunlaget sitt.²⁷³ De grunnleggende faktorene som har vært for regional identitet, har vært med å legge grunnlaget for byer. Bysamfunnet bygget lovene sine på tradisjoner, og utviklingen om lokale tilhørigheter til byen. Gildene som utviklet seg, kan stamme fra tanken om en regional identitet ifølge Reynolds. Byer vant ikke frem med en egen form for lov, og dette kom av en utvikling innen økonomi og politiske institusjoner som allerede etablert kan ses som en ny form for institusjon.²⁷⁴

Kriteriene som skiller en by fra omlandet kan ta utgangspunkt i samfunnsmessige funksjoner eller strukturer. Et funksjonelt kriterium er at byene må være en form for sentrum i forhold til omlandet. Dessuten kan administrative forhold være med å skille en by fra omlandet. Et strukturelt kriterium er at byene må være tett bebygget, med en konsentrert befolkning, til forskjell fra landsbygda. Tettbebyggelsen må ha et visst permanent preg, og må ha en relativ størrelse. Innbyggerantallet eller bare det bebygde arealet kan ikke være avgjørende for forståelsen av hva en by er. Vi må kunne omtale de første tettstedene i Norden som byer i like stor grad som eksempelvis Roma.²⁷⁵ Byer kan anses som en faktor som kongen kunne bruke til å legalisere sin makt over høvdingene. Ved å kunne kontrollere handel har kongen klart å tjene seg rikere, og kunne kjøpe, utvide og stramme inn makten til høvdingene, og dette skapte et avhengighets forhold til han.

4.2 Krig som identitet og statsbygger

Hans Jacob Orning peker på at under korstogene ble Europa samlet for å kunne kjempe mot en felles fiende, og hadde dermed et felles mål. Korstogene førte til at fyrster og konger som

²⁷² Sigurdsson 2011: 88

²⁷³ Sigurdsson 2011: 90

²⁷⁴ Reynolds 1997: 155

²⁷⁵ Moseng 2007: 104-105

normalt kjempet seg imellom, ble alliert.²⁷⁶ Dette kan tolkes på som en tidlig samling av Europa hvor tanken om et «oss» og et «vi» vokser frem på et internasjonalt nivå. Som nevnt i denne teksten, var det mange regioner som eksisterte i Norge, og disse var mer opptatt av å beskytte sine egne interesser og selvstendighet. Disse selvstendige områdene kom til å slå seg sammen når en felles fiende truet. Det har blitt diskutert tidligere om det var for å kvitte seg med dansk overmakt som var grunnen til en samling under Harald Halvdanssons tid, men kan også være for Harald hadde sett hvordan engelske konger styrte over landet sitt. Det er uansett ofte en ytre trussel som blir en samlende faktor, slik som Håkon Haraldsson samlet folket for å kjempe mot en ytre fiende som skulle invadere landet.

I perioden etter Olav Tryggvasson, da Håkon Jarl styrte landet fra Trøndelag, satt regionene med mer frihet enn når det var en konge som styrte landet. Den danske kongen var ikke så fornøyd med å ikke ha direkte kontroll over landet, og leide inn jomsvikingene til å angripe Trøndelag for å vinne kontroll over Norge. Håkon brukte da leidgangsordningen, og folket samlet seg igjen for å forsvare seg mot en utenlandsk fiende. Leidgangsordningen skulle brukes på 1100-tallet av Erling Skakke da han var i krig med Danmark.

Krig er ikke alltid en uting som fører med seg vondt, men kan også sies på som en god ting når det kommer til samling av et folk. Under uavhengighets krigene i Skottland, samlet flere adelsmenn seg, og allierte seg for å kjempe mot engelskmennene som okkuperte landet. En sentral del i Orning sin forskning er hvordan adelen samler seg under en konge for å kunne ha en leder. For at adelen skulle kunne alliere seg velger de et overhode som skal kunne lede dem. Under borgerkrigene kjempet adelen seg imellom, og det var kongen som da skulle komme og samle dem. Dette kan være grunnen til at høvdingene godtok å ha en konge over seg fra Harald Halvdansson til Olavene, og derfor de valgte Magnus Olavsson I til konge. Adelen kan ha sett de trengte et overhode som de kunne alliere seg under, og som kunne lede dem, samt stå som mekler i konflikter. Vi kan også bruke en intern konflikt som kongen selv var i til eksempel. Da Magnus Olavsson II ble enekonge var det en høvding som ikke ville underlegge seg han. Før det kom til væpnet konflikt møttes de på tinget hvor de meklet frem en fred, og høvdingen la seg under Magnus, og Magnus ble hans venn.²⁷⁷

²⁷⁶ Orning 2020: 38

²⁷⁷ Morkinskinna 2001: 219

Kan krigsperioder være den faktoren som kreves for å kunne bygge opp et «vi» og en «oss mot dem»-følelse? Som vi har sett mener Charles Tilly at staten er grunnlaget av krig, og krig bygger staten. For at staten skal kunne ekspandere sine grenser må det krig til. Gjennom store deler av Magnus Olavsson I sin tid, og deler av Harald Sigurdsson II sin periode var de i krig med Danmark. De norske kongene prøvde å få til å utvide sitt maktsenter ved å sikte mot utenlandske grenser. Magnus lyktes ved å ta deler av Danmark, og ble konge der, og dermed utvidet sitt maktterritorium. Videre er det som Tilly viser til, at skatt var med på å kunne bygge opp hærer og det militære. Europa fikk først faste stående hærer som stod klar for kamp konstant på 1400-tallet.²⁷⁸ Norge hadde ikke en fast hærordning under den tidlige rikssamlingen, men de betalte en form for skatt som skulle gi muligheten for dem å kunne utruste seg med det de trengte for å gå til krig.

Videre fører da krig til at kongen utnevner en samling med menn som kan gi han råd, og være hans hjelpere til å styre landet. Einar Tambarskjelve var en riksforsander som ga Magnus Olavsson I råd, og i starten var han det sammen med Kalv Arnesson. Orning peker på at konflikter vil oppstå for alle ønsker å utvide sitt maktgrunnlag, og det gjorde Einar når han fikk Magnus til å fjerne Kalv fra politikken i Norge. Dermed var Einar den eneste som var kongens rådgiver, og dermed utvidet sitt maktgrunnlag.

Krig er dermed noe som legger grunnlaget for dannelsen av stat, og identitet, for krig er en av faktorene som gjør at folk samler seg, og dermed skaper det en «vi» og en «oss mot dem» følelse. Videre er ikke krig bare noe som skjer utenfor landegrensene, men noe som skjer innenfor, og det er da adelen velger å samle seg sammen og la seg styre av en konge, og kongen oppretter da flere organer for å hjelpe han å styre landet. Viktigheten av hirden har blitt påpekt i denne oppgaven, og hirden har vært med som en viktig del av utviklingen til kongen, som da er med på å utvikle staten. Under Olav Haraldsson skal hirden ha utviklet seg og skapt et skille mellom hirdmenn og gjester. Hirdmenn kom fra familier av høyere rang, og ble brukt i fredstider som sendemenn. Gjester kom fra lavere familier, og under fredstidene ble de brukt som politi.²⁷⁹

Det er på 1000-tallet av vi skal begynne å se en utvikling av et hoffsystem under Olav Kyrre. Olav skal ifølge Snorre ha reformert måten kongen satt på i hallen sin, og var den første som strødde golvet på vinter og sommer.²⁸⁰ De utviklingene som ble lagt på 1000-tallet, fortsatte

²⁷⁸ Orning 2020: 42

²⁷⁹ Sigurdsson 2011: 75

²⁸⁰ Snorre 2003: 529

helt frem til 1200-tallet under Håkon

Håkonsson.²⁸¹

4.3 Konklusjon

Ser vi på den moderne stat og den tidlige middelalderstaten, ser vi at det finnes enkelte forskjeller. Det moderne rettsvesenet har flere organer, samt lovene er fastskrevet, og hvor stor makt en har er ikke en faktor når en skal bli dømt. Det samme kan ikke sies for den tidlige rikssamlingens tid, hvor lovene var muntlig, og kunne tolkes forskjellig ut fra hva som den som tolket loven mente var rett. Uansett så ble en dømt på tinget, som kan sammenlignes når en skal bli dømt i en rett som i den moderne stat. Folk samlet seg på tinget, og det var opp til felleskapet på tinget å avsi hva dommen ble. For at en stat skal kunne fungere må det eksistere et rettsvesen, samt et lovsystem.

Skatt var en tydelig faktor som spilte inn, men det er ikke av den typen skatt vi kjenner den dag i dag. Skatt ble betalt ut av naturalier, og kunne betales ved at kongen og hirden kom og spiste det de trengte mens de var på reise. Kongen tar dermed ut skatten som noe eget, istedenfor å sette skatten inn til en utvidelse av staten. Som nevnt er skatt noe som gjerne øker med det militære, og det er ut fra dette at skatten blir mer statsentrert. Det å ha en stående hær til alle tider, var ikke i den tidlige rikssamlingens tid. Nevnt tidligere var det bøndene som utgjorde hæren. Kongen hadde desuten sin egen hird som bestod av rundt tretti mann som var den konstant samlede hæren, som red rundt i landet og holdt freden.

Krig var også det som fører med seg skapelsen av tinget og loven. Som nevnt tidligere var det bønder som ikke kunne forsvare seg, som samlet sammen, og satte en lov og en tingordning for å kunne få til en fredsordning. Tinget fungerte som området hvor de tidlige statlige avgjørelser ble tatt, samt fungerte som det vi anser som vårt rettssystem. Krig blir dermed en samlingsfaktor for folket, som må samle seg for å forsvare seg enten med makt, eller gjennom politikk.

Med bakgrunn i disse faktorene var det ikke en fastsatt stat allerede på den tidlige rikssamlingens tid. På den andre siden viser også disse faktorene at stater er underliggende, og det er på denne tiden at det fundamentale grunnlaget blir lagt for at en stat skal kunne vokse

²⁸¹ Sigurdsson 2011: 75

frem. De systemer som ble lagt i den tidlige rikssamlingens tid skulle være det som la grunnlaget for hvordan middelalderen i Norge skulle utvikle seg, og det er derfor viktig vi ser 800, 900 og 1000-tallet som fundamentet i det som skulle bli en kontinuerlig utvikling. Mange av de systemene som har eksistert, eksisterer enda den dag i dag, men er blitt reformert til å passe inn til de systemet vi nå har.

5.0 KONKLUSJON

Gjennom denne oppgaven skulle vi se om det var mulighet å finne regional og nasjonal identitet i Norge under den tidlige rikssamlingens tid. Identitet kan finnes på mange punkter, men ut fra de faktorene vi har sett på, var det tegn som kunne vise til regionale og nasjonale identitetsfaktorer. Den største faktoren som skaper en regional identitet er tradisjoner, slik Reynolds peker, og det er gjennom tradisjoner de faktorene som skal bygge regional identitet oppstår. I kapittel 3.2 ble det nevnt at det var gjennom tradisjoner lovene ble skapt, og det var når de lovene og tradisjonene ble truet at bøndene samlet seg og gikk til motangrep.

Utfordringen som vi har støtt på i denne oppgaven, er perioden kildene er skrevet. Ved flere anledninger har det blitt påpekt at noen deler av sagaens historie har blitt overdrevet, og forfatterne har prøvd å få hendelsene til å passe inn i sin egen tid. Men betyr dette at vi ikke kan legge noe tillit i kildelene, og at den regionale og nasjonale identiteten de mener har eksistert, ikke har vært tilstedeværende? I denne oppgaven har jeg vist at folk hadde en respekt for de muntlige tradisjonene som Steinsland har nevnt, noe som gjør de kan ha en form for troverdighet. Det er enda forskjeller i hvordan kildene forteller hendelsesforløp, og noen forteller om hendelser som andre ikke forteller om. Selv om kildene ikke gir den sterkeste av troverdigheter, kan vi se til andre faktorer som styrker troverdigheten deres enn respekten for den muntlige tradisjonen. Som Sverre Bagge støtter opp den regionale identitetstanken når han peker på hvordan de gamle lovene pekte «vi» og «oss» som er med på å skape en oss og dem følelse. Dette var basert på bøndene rettigheter innad deres område. Sverrir Jakobsson sin påpekning av at bøndene identifiserte seg med tingene sine, kan vi se i sammenheng med Bagge, siden tinget blir den aktøren der «*communitien*» skaper lovene, og dermed får frem «vi» og «oss».

Som vi har sett så var mye av samfunnet basert på en kontinuerlig utvikling som startet fra Harald, og gikk gjennom en større forandring til Olav som nådde et høydepunkt under Håkon. Håkon startet å skrive landsloven, men den ble fullført av sønnen Olav i 1274, og disse lovene hentet de fra flere regionale lover. Samtidig skulle den hoffkulturen som kom til Norge, og utvikle seg etter en europeisk standard, innføres av en konge. Det er trolig folket ville huske hvilken konge som var den som startet å reformere landet. På samme tid ble hirden gitt andre roller enn bare å være en stående hær, og det er trolig minnet om hvem som gjorde endringer i hirden har levd videre i minnet til folket, og om ikke til folket, har det levd videre hos hirden. Tradisjonene som utviklet seg kan ha skapt en form for hvordan folket har husket historien,

og forfatterne har fått en til dels rett oppfatning av hvordan tiden var. Det skal uansett ikke ses bort fra at forfatterne løfter kongene, og deres progresjon som skaper av en sentralmakt, og samlere av landet til en høyere posisjon enn de har selv har vært på, og fremstiller dem som om de var konger på 1200-tallet.

Ser vi til utenlandske kilder finner vi tegn som viser til at det fantes en tanke om et land som kan kalles Norge, og noe som kan kalles nordmenn. Den beste kilden vi har er Ottar, som viser oss at det var en tanke om nordmenn, og et Norge. Vi ser at Opsahl har pekt på at Ottars beretning viser til en tanke at det å være norsk var eksisterende, noe som ikke er utenkelig, for det var vokst frem tanker om et samhold i England og Frankrike. Som Opsahl og Reynolds har trukket frem, så er det sosiale forhold som skaper en identitet. Utfordringen med de utenlandske kildene kommer når de forteller om nordmenn. Vi kan spørre om de mener menn fra nord, eller menn fra Norge. Det er en stor mulighet de har omtalt menn fra Norge, siden vi har sett det har eksistert tanker om geografiske grenser, og tanker om et eget land, noe som kan ha ført til at de har vist engelskmennene, de hadde tanker om en egen form for identitet.

Ut fra de regionale identitetsfaktorene, har vi sett det var mulighet for å kunne skape en nasjonal identitet. Den nasjonale identiteten var avhengig av at regionene var villig til å alliere seg, og underlegge seg en konge. Orning pekte på kongen som den viktigste faktoren for å kunne samle landet. Kongen skal da bli en faktor for å kunne samle regionene på en fredelig måte, og få dem til å inngå allianser og holde fred. Når Orning mener konflikter er noe som adelen ønsker, kan vi undres på hvorfor det er ønskelig med konflikter, siden det vil føre til tap for begge parter. Det er uansett riktig at konflikter er unngåelig siden det vil oppstå en konflikt grunnet interesser. Vi så at Einar fikk Magnus til å kvitte seg med Kalv som rådgiver, slik at Einar kunne utvide sitt maktterritorium. Konflikter er det som bygger opp allianser, og som det har blitt gått innpå, er det allianser under konflikter og krigshandlinger som fikk regionene til å samle seg sammen for å skape en nasjonal samling.

Eksistensen av regional identitet, er noe som vi kan se klare tegn til. Regionene har vist og hatt en følelse om et samhold, og der bøndene har stått sterkt på sin side av hva de mente hva som var rett og galt. De var den største opposisjonen til kongen, og de var kongens motstander av religionsskiftet, men da kristendommen ble mer godtatt, var de motstander av de reglene som ville følge med når kongen skulle kreve den overmakten, og de reglene som ville følge med det. Dette var noe bøndene ikke ville, for det ville bety tap av regionale friheter. Regionene har vært klar over sine tanker om et felleskap gjennom lover som var

skapt av felleskapet, og gjennom tinget tok de avgjørelsene som skulle gjelde for hele regionene. Bøndene var opptatt av å beskytte disse rettighetene, og de har dermed sett de måtte samle seg for å beskytte sin rett.

Når kristendommen kom til landet, var det opp til de forskjellige regionene å bygge og ivareta kirkene. Vi har sett at bøndene giftet inn presten i det lokale samfunnet, og vi kan tenke oss at slik ble presten en del av felleskapet. Det kan diskuteres hvor kristent folket var, ettersom kristendommen ikke var på sitt sterkeste. Norge kjempet mot å bli underlagt en utenlandsk erkebiskop, sannsynligvis for å bevare sin egen selvstendighet. Uansett kan vi gjennom Ian Grohse forstå når han ser på hvordan det har vært regionale opprør, at den regionale identitetstanken ikke har forsvunnet, selv om landet har blitt samlet under en konge og en landslov.

Olav Kyrre kjempet for å unngå å få landet underlagt en utenlandsk biskop, og han opprettet et bispedømme i 1068. Det var ikke før 1153 Norge fikk et eget erkebispedømme, men de norske biskopene skulle være underlagt erkebiskopen i Bremen. De to første Olavene prøvde å samle landet under en konge som var innsatt gjennom kristendommen. Med Olav Kyrre kan vi se på som en konge som klarte å formalisere kristendommen i landet, og la grunnlaget videre for det som skulle komme under Magnus Erlingsson. Kirken vant sin fulle makt under Magnus, og det er da landet virkelig blir samlet under kristendommen.

Det blir større utfordringer med riksnasjonaliteten, for det er vanskelig å kunne si om det var en form for nasjonalfølelse. Ut fra kildene kunne en sagt det eksisterte, men som vi har sett så fremstilles gjerne hendelsene som om de utspilte seg på 1200-tallet. Det er uansett ikke utenkelig at flere av disse tankene som forfatterne viser til, har eksistert. Når Ottar viser at det er mulig det var en tanke å være norsk, er det ikke utenkelig det har vært tanker om nordmenn og et land kalt Norge.

Myntenhetene viser oss muligheten for en tanke om et eget folk, når kongene kaller seg konge over nordmenn, og det kan støttes opp av hvordan paven har kalt Harald konge over nordmenn. Tanken kan ha vært noe kongene i den tidlige rikssamlingen kan ha lært fra utlandet. Det er da en mulighet tanken om et norsk folk har utviklet seg tidlig, men når den begynte er vanskelig å si. Det som er enda vanskeligere å si, er om det var et eget land. Kildene vil ha det til at det var et Norge, men det kan ikke sies med sikkerhet. *Historia Norwegie* fremstiller det som om Norge har eksistert siden rikssamlingen startet. A.D Smith har påpekt at nasjonale grenser har eksistert i middelalderen, men de ganske løse og var

skiftende, og var aldri helt fastsatte. Vi kan forstå at det var en respekt for de grensene som ble satt, men hvor tilstedeværende var tanken om hvor den geografiske linjen som var Norge gikk, kan vi undres på. Vi kan være mer sikre det har vært regionale geografiske linjer, enn den geografiske linjen til Norge.

På den andre siden, er det ikke utenkelig at det har eksistert et folk som kan kalles nordmenn, som kan ha eid en form for nasjonalfølelse. Denne nasjonalfølelsen kan ha eksistert hos folket. Denne følelsen har dannet grunnlaget for en tanke om noe å forsvare, for de viste om en region falt, var det mulig alle regionene falt, og dermed har de følt de har hatt et felles land de måtte samarbeide for å kunne forsvare. Vi kan da se at kristendommen ikke var så svak som det blir trodd den var på 1000-tallet, men kirken sin politiske makt var ikke der den skulle bli 100 år senere.

Vi kan også forstå det var viktig for kongen at folket var med på å forsvare det som skulle være hans territorium. Det å bli konge kan virke som det var veldig løssluppet grunnet det var mange som kunne utrope seg som konge. Den dag i dag er vi vant med at kongetittelen går i arv, og det virker som sagaene prøver å fremstille et arvesystem. Unntak fra dette er at Håkon jarl styrte landet som en slags konge for danske kongen, til han ble lei av å ha han som underkonge. Samtidig så vi under opprøret mot Magnus Olavsson II, prøvde en stormann å utrope seg som konge. Magnus brukte argumentet at han ikke stammet fra Harald, og dermed ikke hadde han ikke et krav på tronen. Om dette var virkelig en ide i hodet på kongene, og om det var en dynastisktanke, er vanskelig å bevise. Som nevnt tidligere prøvde konger i andre europeiske land å skape en dynastisk tanke for å styrke sitt krav på tronen. Om den dynastiske tanken er noe som Snorre, har skapt eller om den var der etter Haralds død, kan vi undres på. Det er ikke usannsynlig at kongene har tenkt at de var i slekt på en eller annen måte med Harald. Olavene brukte en tanke om slektskap, og det samme gjorde Magnus og Harald for å styrke sine krav til tronen. Når Erling får Magnus valgt til konge, var det gjennom sitt slektskap til Sigurd Magnusson I, som skal ha vært i slekt med Harald gjennom sin far.

Krag sin påpekning av tvilsomme slektskapsforhold kan stemme, og det er mulig det slektskapsforholdet som var til Harald kan være noe Snorre har funnet på for å lage en dynastisk tanke. Vi så i kapitel 3.2 hvordan enkelte av dem skal ha hvert beslektet med Harald, og det er mulig å sette tvil på hvordan slektskapet har hvert. Det er uansett ikke usannsynlig at det har vært et slektskap siden Harald hadde flere sønner, og slektskapsfunnet stod sterkt, og folk var opptatt av å huske slekten sin og andres. Selv om

det bringer mer tvil om hvordan folk var beslektet med Harald, er det ikke tvil at han har blitt brukt som et symbol for å kunne skape en kongrekke, og han har vært starten for tanken om et dynasti. Når det snakkes om Hårfagre dynastiet kan det hende det er mer den dynastiske tanken om hvordan folk har skapt en tanke om en avstamning, enn å ha vært i et direkte slektskap. Når Krag mener det bør hete Hardråde dynastiet tenker han da mer på slektskap, og ikke en dynastisk tankerekke. Harald har blitt første tråden i tanken om en kongrekke, og den har betydd en del for hvordan kongene har klart å stille på tinget for å bli valgt. Vi skal ikke se bort fra at det har vært et slektskap, og det er mulig folk har hatt kjennskap til slektstreet til Harald, og dette har blitt overlevert videre til senere generasjoner. Den dynastiske tanken som Harald bringer med seg, skaper en kongelig identitetstanke, og denne kan ha vært med på å skape en form for nasjonalfølelse. En annen ting vi kan undres på er om den dynastiske tanken var sterk hos adelen tidlig, siden de i 1035 valgte Magnus Olavsson I til konge, og han skal ha vært i slekt med Harald Halvdansson, i tillegg til at faren hans var blitt en helgen. Det som da kan styrke troen på at den dynastiske slektslinjen var at de valgte Magnus til konge, og ikke Einar eller en annen høvding som konge. Magnus kan sies å ha et dobbelt så sterkt krav som mange andre kandidater. Det kan ha vært en respekt for det kjente Hårfagre dynastiet. Vi har sett i kapittel 3 at Snorre viser til Harald Sigurdsson sitt slektskap med Harald gjennom sin mor, så han var i Hårfagre-ætten, samt han var i slekt med den Olav gjennom morslekten. Dette kan gi han et dobbelt krav til tronen.

Er det da en nasjonalidentitet liggende der? Vi ser det fantes en regional identitet, siden tradisjoner er noe som bygger opp identiteten, og regionene har vært opptatt av å beskytte sine tradisjoner, samt bygget mye av samfunnet sitt på tradisjoner. Den nasjonale følelsen skulle vokse frem gjennom samling av det regionale. På den ene siden skulle den nasjonale identiteten leve ved siden av den regionale, og selv om det var en form for samling stod enda de regionale ideologiene sterkest hos folket. Det er mange ting som peker mot en nasjonalfølelse, og det har vært en nasjonalfølelse som har vært underliggende. Det er likevel ganske svake linjer, men den nasjonale følelsen som har eksistert under den tidlige rikssamlingen er den som legger grunnlaget for den nasjonale følelsen som Reynolds og Opsahl viser til har startet i denne perioden. Den nasjonale følelsen har hvert underliggende der, men den var ikke sterk, men den har eksistert, og lagt grunnlaget for den samlingen av Norge, og det norske folket som skulle vokse frem. At det har vært et folk som kalte seg nordmenn kan vi se gjennom myntene som har blitt produsert, så folket har ansett seg som et folk. Hva landet gjaldt er det Ottar som gir den beste visningen at det kan ha eksistert et Norge,

men hva Ottar virkelig legger i Norge er vanskelig å si. Var det en sjøvei, var det et land eller var det en del av et geografisk område som ble styrt av en norsk konge, er vanskelig å si. Det vi kan forstå ut fra Ottar som Opsahl peker på, at han følte seg norsk. På den andre siden kommer det utfordringer med de utenlandske kildene når de prater om nordmenn, for mener de da menn fra Norge eller menn fra nord? Når engelske krønikere sier det var Dun Gal og Fin Gal, betyr dette gamle og nye erobrere, eller betyr det nordmenn og dansker? Det er opp til den enkelte å mene, men en norsk nasjonalidentitet har begynt å vokse frem under den tidlige rikssamlingens periode, men den var ikke like sterk som den var i de kommende hundre årene.

I det store spørsmålet hvor Opsahl og Grohse er uenige hvor identitet oppstod, er det mulig å spørre om identitet fra bøndene eller fra adelen? Jeg vil hevde at vi kan se på dette som et samarbeid. For Opsahl var bøndene påvirket av adelen, mens for Grohse var det bøndenes opprør det som ledet adelen til å ville samle seg. I den tidlige rikssamlingen kan vi se på det et samarbeid mellom begge sider. Høvdingene var de som ledet opprøret mot den utenlandske styresmakten som de ville ha vekk, og bygget opp det de nasjonale aspektene, mens bøndene stod for en samling av regionene, og de la til rette for de regionale retningene.

Noe vi kan trekke ut fra dette er en motbevisning mot modernistene som mener identitet er et brudd med den tidligere perioden, og er noe som har eksistert og hatt en kontinuerlig utvikling. Samfunnet var utviklet i en annen form gjennom industri, og folk følte en form for samling, og at det var viktig å kunne samle seg som individer innad en gruppe. Det som vi har sett er det var en samling av flere individer innad grupper tilbake i middelalderen, og akkurat som fabrikk arbeidere anså seg som en gruppe innad samfunnet, og det samme kan vi se tilbake i middelalderen hvor folk samlet seg i grupper, og gruppen anså seg som en del av samfunnet. Identitet er noe som har eksistert siden den tidlige middelalderen, men den nasjonale identiteten var noe som utviklet seg ut fra regional identitet, og har hatt en lang utvikling over tid, og stod mer og mer sterkt frem i perioden til Opsahl og Grohse kommer frem. En grunn til at nasjonal identiteten kommer mer frem på 1400-tallet er at i Norge under 1200 og 1300-tallet, var det ikke utenlandske aktører som dominerte på områder som ga grunn til opptøyer, og som var med på brudd på deres tradisjoner og lover.

Selv om det er mye som peker på at det var en norsk identitet, så er det mange ting som en kan si for å motargumentere dette. Det er vanskelig å si om det var en nasjonal identitet, men den regionale identiteten er noe som vi kan si mer sikkert.

Det er uansett tydelig at den identiteten som klarte å stadfeste seg på 1200 og 1300-tallet fikk sitt grunnlag fra den tidlige rikssamlingen. De grunnleggende faktorene som ble lagt under rikssamlingens tidlige år skulle legge grunnlaget for det Norge som skulle vokse frem, og skulle være med på å skape en tilhørighet til noe som strakte seg utenfor de regionale grensene, og bygge opp de strukturer som skulle forme den norske middelalder staten.

5.1 Veien videre

Identitetsforskning er et tungt tema, og det å begrunne hvorfor de forskjellige faktorene kan vise til en identitet kan være vanskelig, og denne oppgaven kan anses som første steg i flere prosjekter. I denne oppgaven har jeg vist til nasjonal og regional identitet under den tidlige rikssamlingen. Denne oppgaven kan utvides til å omfatte større deler av middelalderen. Det er mulig å kunne skrive om regional identitet fra rikssamlingens tidlige periode, og fortsette utover borgerkrigens periode. Det er mulig å få til lovprosjekter hvor en kan se inn i identitet i lov, og utvide det til å se inn i identitet i Magnus Lagabøtes landslov. Det er mulig å lage et større nasjonalidentitets prosjekt som kan gå fra perioden til denne oppgaven, og strekke seg helt frem til 1397.

Kilder

- Bagge Sverre Smesdal Synnøve Holstad Helle Knut (1973) *Norske middelalder dokumenter* Universitetsforlaget Bergen-Oslo-Tromsø
- Hagland Jan Ragnar og Sandnes Jørn (1994) *Frostatingsloven* Det Norske Samlaget Oslo
- Hagland Jan Ragnar og Sandnes Jørn (1997) *Bjarkøyretten Nidaros eldste bylov* Det Norske Samlaget Oslo
- Eikrem Inger and Mortensen Lars Boje Translated by Fisher Peter 2006 *Historia Norwegie* Copenhagen Museum Tusulanum Press
- Eikill Edvard (2014) *Flatøybok Bind I* Sagabok Stavanger
- Eikill Edvard (2015) *Flatøybok bind II* Sagabok Stavanger
- Flokenes Kåre (2001) *MORKINSKINNA NORSKE KONGESOGER 1030-1157* Erling Skjalgssonselskapet Stavanger
- Holtmark Anne og Seip Didrik Arup (2003) *Snorre Sturlasons kongesagaer* J.M Stenersens Forlag A/S Oslo
- Inderbø Gustav (1973) *Ågrip or Norges kongesoger* Det Norske Samlaget Oslo
- Murry Alexander Callander (2000) Koldvig korrespondanse brev *From Roman to Merovingian Gaul: A Reader Peterborough 259-270*
- Oversettelse Ottars Beretning 2018 *Norgheshistorie.no*
<https://www.norgheshistorie.no/kilder/vikingtid/K0803-Ottars-beretning.html>
- Robberstad Knut (1969) *Gulatingsloven* Det Norske Samlaget Oslo
- Schreiner Johan (1972) *FAGERSKINNA EN NORSK KONGESAGA* Fabritius Forlag Oslo
- Tranger Absalon (1915) *Magnus Lagabøtes Landslov* Universitetsforlaget /Oslo/ Bergen

Litteratur

Andersen Per Sveaas (1977) *SAMLINGEN AV NORGE OG KRISTNINGEN AV LANDET 800-1130* Oslo Universitetsforlaget

Bagge Sverre (1998) *MENNESKET I MIDDELALDEREN Tanker, tro og holdning 1000-1300* 2000 ASCHOUG Oslos

Bagge Sverre (2002) Mellom kildekritikk og historisk antropologi OLAV DEN HELLIGE, ARISTOKRATIET OG RIKSAMLINGEN *Historisk Tidsskrift, Bind 81, s173-212*

Universitetsforlaget Oslo Bagge Sverre (2002) Mellom kildekritikk og historisk antropologi OLAV DEN HELLIGE, ARISTOKRATIET OG RIKSAMLINGEN *Historisk Tidsskrift, Bind 81, s173-212* Universitetsforlaget Oslo

Bagge Sverre (2004) *Europa tar form År 300 til 1350* CAPPELEN AKADEMISKE FORLAG Oslo

Bagge Sverre (2010) *From Viking Stronghold to Christian Kingdom State Formation in Norway c. 900-1350* Museum Tusulanum Press Copenhagen

Bagge Sverre, Gelting Michael H, Hervik Frode, Lindkvist og Poulsen Bjørn (2012) *STATUTVIKLING I SKANDINAVIA* Dreyer Forlag Oslo

Bagge Sverre Håkon (2019) *State Formation in Europe, 843-1789 A Divided World* ROUTLEDGE New York

Bandlien Bjørn Andersen Per Sveaas Norseng Per G Scott Ida (2022) Norsk Historie fra 800-1130 *STORE NORSKE LEKSIKON* https://snl.no/Norsk_historie_fra_800_til_1130

Berg Ole T (2021) Stortinget *STORE NORSKE LEKSIKON* <https://snl.no/Stortinget>

Birkeli Fridtjov (1979) *Norge møter kristendommen Fra vikingtiden til ca 1050* Aschehoug Oslo

Brochmann Grete og Kjeldstadli Knut(2014) *INNVANDRING TIL NORGE 900-2010* Pax Forlaget A/S

Dalewski Zbigniew Strategies og Creating Dynastic Identity in Central Europe iin the 10th-11th Centuries I Tracy Larissa (red) *Imagined Communities Constructing Collective Identities in Mediecal Europe*. Brill London

Dørum Knut og Holberg Eirin (2017) *FRÅ HØVDINGDØME TIL STATSMAKT I NORGE ca.200-1350* Oslo CAPPELEN DAMM AKADEMISKE

Dørim Knut (2022) Folkeleg politisk kultur i Noreg før 1800 *STORE NORSKE LEKSIKON* https://snl.no/Folkeleg_politisk_kultur_i_Noreg_f%C3%B8r_1800

Knudsen Olav Fagelund (2022) Stat *STORE NORSKE LEKSIKON* <https://snl.no/stat>

Gisle Jon (2022) Tingrett *STORE NORKSE LEKSIKON* <https://snl.no/tingrett>

Grohse Ian (2017) Naitivism in Late Medieval Norway *Scandinavian Journal of History* 42:2 219-244

Grosfjeld jr Sigvald (2016) *SAGAKRITUJJEBS HISTORIE Hovedlinjer i norsk og nordisk forskning på sagaens troverdighet fra Torfæus til vår tid* Sagabok Stavanger

Grøsfjeld, Titlestad Smedshaug (2019) *HAFRSFJORD OG DEN NORSKE RIKSAMLINGEN* Sagabok Stavanger

Helle Knut (1974) *NORGE BLIR EN STAT 1130-1319* UNIVERSITETSFORLAGET BERGEN/OSLO/TROMSØ

Helle Knut (2021) *GULATINGET OG GULATINGSLOVA* Skald Leikanger

Hirschi Casper (2012) The modernist paradigm: strenghts and weaknesses *The Origins of Nationalism 1-49*. Cambridge

Holmsen Anders: (1977) *NORGES HISTORIE Fra de eldste tider til 1660* Oslo Universitetsforlaget

Imsen Steinar (2000) *HIRDSKRÅEN HIRDLOVEN TIL NORGES KONGE OG HANS HÅNDGANGENE MENN* Nikolai Olsens Trykkeri A.S Kolbotn

Imsen Steinar (2015) *Land og folk i den norrøne verda ca. 900 til 1450* Det Norske Samlaget Oslo

Jakobsson Sverrir 2010 Defining a Nation: Popular and Public Identity in the Middle Ages *Scandinavian Journal of History*

Kaldal Ingar (2003) *Historisk forskning, forståing og foreljing* Det norske samlaget Oslo

Klusek Bartosz (2018) The Law as an Element Organizing and Identifying a Community in the Narratives of the Origins of the Kingdom of Britan I Tracy Larissa (red) *Imagined Communities Constructing Collective Identities in Mediecal Europe*. Brill London

Krag Claus (2000) *NORGES HISTORIE FRAM TIL 1319* Oslo Universitetsforlaget

Krag Claus (2005) *Norges Historie 800-1130 Vikingtid og rikssamling* ASCHEHOUGS Oslo

Moseng Ole Georg, Opsahl Erik, Pettersen Gunnar I, Sandmo Erling (2007) *Norsk historie 750-1537 2. UTGAVE* UNIVERSITETSFORLAGET Oslo

Mundal (2004) Sagalitteratur I (Red) *Haugen Odd Einar Handbok i norrøn filologi* Fagbok forlaget Bergen

Olson Lynette (2007) *Tje Early Middle Ages The Birth of Europe* Palgrave MacMillian London

Opsahl Erik (2009) I HVILKEN GRAD OPPSTOD NORSK NASJONALFØLELSE og identitet i middelalderen? I *Edquist Samuel. Hermanson Lars og Johansson Stefan* (red) *TANKAR OM URSPRING FORNTIDEN OCH MEDELTIDEN I NORDISK HISTORIEVANDRING* NRS Stockholm

Opsahl Erik (2012) «Nasjonal identitet i middelalderen?» *Båhusläns museum rapport 2012: VOL 47*

Opsahl Erik (2014) Fantet det et norsk felleskap på 1400-tallet? *Idehistorisk tidsskrift*

- Opsahl (2017) Norwegian Identity in the Late Middle Ages, Regnal or National?
Führmittelaltliche Studien vol 51
- Pedersen Unni Sigurdsson Jon Vidar (2015) Landet blir kristent *Norges historie*
<https://www.norgeshistorie.no/vikingtid/0813-landet-blir-kristnet.html>
- Pleszynski Andrzej The Identity of Self-Governing Groups (Guilds and Communes) in the Middle Ages and Their Collective Identity I Tracy Larissa (red) *Imagined Communities Constructing Collective Identities in Medieval Europe*. Brill London
- Rankin Susan (1994) Carolingian Music McKitterick Roasmund (red) *Carolingian Culture: Emulation and innovation 274-316* Cambridge University Press Cambridge
- Reynolds Susan (1997) *KINGDOMS AND COMMUNITIES IN WESTERN EUROPE 900-1300 Second Edition* OXFORD CLARENDON PRESS
- Sawyer Peter (1991) *NÄR SVERGIE BLEV SVERGIE* Viktoria Bokförlag Alingsås
- Skaare Kolbjørn, Paulsen Erik O og Risvaag Jon Anders (2022) Mynt *STORE NORSKE LEKSIKON* <https://snl.no/mynt>
- Steinsland Gro (2005) *Norrøn religion-myter, riter, samfunn* Oslo PAX FORLAG A/S
- Sigurdsson Jon Vidar (2003) *Kristninga i Norden 750-1200* Det Norske Samlaget Oslo
- Sigurdsson Jon Vidar Riisøy Anne Irene 2011 *NORSK HISTORIE 800-1536* Det Norske Samlaget Oslo
- Smith Anthony David (2002) When is a Nation *Geopolitics 7:2*, 5-32
- Smyth Alfered .P (1998) The Emergence of English Identity, 700-1000 *Smyth Alfred.P Medieval Europeans: Studies of Ethnic Identity and National Perspectives in Medieval Europe*
- Webster Bruce (1997) *MEDIVAL SCOTLAND The Making of an Identity* MACMILLAN PRESS LTD Great Britain

